

सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणसँग सम्बन्धित

सम्बद्ध कसुर

विधि (Typologies)

- फर्म, कम्पनी वा संस्थाबाट खरिद विक्री गर्दा व्य
खरिद विक्रीको यथार्थ रकममा फरक रकममा लेनदे
खरिद गरी विभिन्न रकम बाँकी रकम भुक्तानी
कम्पनीको पुँजीको विवरण स्पष्टरूपमा नदेखिने ग
स्रोत नखुलेको व्यवसाय माफत आजन रा
बनाउने
- गैर-नाफामूलक संस्थाहरूको माफत प्रयोग गर्ने ।
- गैर-नाफामूलक कम्पनी खाडा/संस्थाको कानुनी तवरले ः
Donation, चन्द्राको नाममा संस्थाको नाममा लेनदेन गर्ने, दुरुपयो
गतिविधिमा प्रयोग गर्ने ।
- कम्पनी दर्ता गरी, घाटामा गएको कारणले नयाई कर
नगद कारोवार बढी हुने व्यवसाय दर्ता गरी सेक्टर अ
भएको फर्जी काराजपत्र बनाई अवैध सम्पत्तिको कारोवार
➤ कम्पनी वा फर्म वा गैरनाफामूलक संस्था अन्य

‘जानकारी पुस्तिका’

नेपाल राष्ट्र बैंक
वित्तीय जानकारी इकाई
२०७८ माघ

सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय
लगानी निवारणसँग सम्बन्धित

सम्बद्ध कसुर

‘जानकारी पुस्तिका’

नेपाल राष्ट्र बैंक
वित्तीय जानकारी इकाई
२०७८ माघ

नेपाल राष्ट्र बैंक

NEPAL RASTRA BANK

केन्द्रीय कार्यालय
बालुवाटार, काठमाडौं
Central Office
Baluwatar, Kathmandu

शुभ-कामना

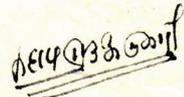
सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धित जोखिम र कसुरजन्य क्रियाकलापबाट सिक्ने अर्थतन्त्र र वित्तीय प्रणालीलाई सुरक्षित राख्न यस बारे अवधारणागत स्पष्टता र अन्तर निकायगत समन्वय अपरिहार्य रहेको छ । यसका लागि सर्वप्रथमतः अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासका रूपमा स्थापित अवधारणाको सही एवं साभ्भा बुझाईको विकास गर्नुपर्ने हुन्छ । यसप्रकार विकसित अवधारणाका आधारमा गरिने समन्वयात्मक प्रयासले मुलुकलाई अपराध र आतङ्कवादबाट सुरक्षित गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय जगतमा समेत असल मुलुकको पहिचान बनाउन मद्दत पुऱ्याउँछ । वित्तीय जानकारी इकाईको यस जानकारी पुस्तिका प्रकाशन कार्यले नेपालमा सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी अवधारणाको विकासमा मात्र नभई सुरक्षित, विश्वसनीय र स्थायित्वपूर्ण वित्तीय प्रणालीको विकासमा समेत योगदान पुऱ्याउनेछ ।

प्रचलित कानुनले निषेधित गरेका कार्यबाट आर्जित धन सम्पत्तिको शुद्धीकरण गर्ने कार्य सम्पत्ति शुद्धीकरण अपराध भएकाले सम्पत्ति शुद्धीकरणको पहिचान र कारवाहीमा त्यस्तो कसुरको जानकारी सबै पक्षमा हुन आवश्यक छ । सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐनले त्यस्ता पृष्ठभूमिमा हुने कसुरलाई सम्बद्ध कसुरका रूपमा परिभाषित गरेकाले सूचक संस्था, नियमनकारी निकाय, अनुसन्धानकारी निकाय तथा अन्य सरोकारवालालाई सम्बद्ध कसुर र सम्पत्ति शुद्धीकरणको कसुर बीचको अन्तरसम्बन्धको ज्ञान आवश्यक हुन्छ ।

ऐनमा सूचीकृत गरिएका सम्बद्ध कसुरहरू मुख्य कसुरहरू हुन र ती कसुरहरूको सह-उत्पादनका रूपमा सम्पत्ति शुद्धीकरणको कसुर रहेको छ । यस्ता कसुरजन्य क्रियाकलापबाट आर्जित सम्पत्तिको शुद्धीकरणका लागि विभिन्न विधि प्रयोग गर्ने गरिन्छ । कसुरको प्रकृति र यसबाट आर्जन गरेको गैर कानुनी सम्पत्तिको सम्बन्धमा सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरूलाई आवश्यक ज्ञान हुनु जरुरी छ । यसका लागि वित्तीय जानकारी इकाईले तयार गरेको यस सम्बद्ध कसुर सम्बन्धी जानकारी पुस्तिका निकै सान्दर्भिक र उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु । सम्बद्ध कसुरहरूको अर्थ र परिभाषा, विकासक्रम, राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय उदाहरणहरूलाई संकलन गरी यस जानकारी पुस्तिकाले समेटेको हुँदा कसुरबाट प्राप्त हुने सम्पत्तिको पहिचान र विश्लेषण कार्यमा यसले सहयोग पुऱ्याउने नै छ ।

अन्त्यमा, सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणको क्षेत्रमा काम गर्ने व्यक्ति, संस्था तथा निकायहरूलाई सम्बद्ध कसुरका विषयमा जानकारी प्रदान गर्ने उद्देश्यले यस पुस्तिका तयार पार्न महत्वपूर्ण भूमिका खेल्नु हुने वित्तीय जानकारी इकाईका प्रमुख लगायत इकाईका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । साथै, आगामी दिनमा समेत इकाईले अन्तर निकायगत समन्वयमा सक्रियता कायम गर्दै सुरक्षित, स्थायित्वपूर्ण र विश्वसनीय वित्तीय प्रणालीको विकासमा योगदान पुऱ्याईरहनेछ भन्ने विश्वाससहित शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

मिति: २०७८/१०/१८

(महा प्रसाद अधिकारी)

भूमिका

सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी कसुरहरु विश्वव्यापी समस्याका रूपमा रहँदै आएका छन् । नेपालमा पनि गैर कानुनी क्रियाकलापमार्फत आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने प्रयासलाई नियन्त्रण गर्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । अपराधजन्य कार्यबाट प्राप्त सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण गर्ने उद्देश्यले नेपालमा सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४ कार्यान्वयनमा रहेको छ । उक्त ऐनको अनुसूचीमा प्रचलित कानून अन्तर्गतका विभिन्न कसुरहरुलाई सम्बद्ध कसुरका रूपमा सूचिकृत गरिएको छ भने त्यस्तो कसुरबाट प्राप्त सम्पत्तिको शुद्धीकरणलाई कसुर भएको मानिने व्यवस्था रहेको छ । तीनै सम्बद्ध कसुरहरुको अर्थ, परिभाषा, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय विकासक्रम र उदाहरणहरु समेत संकलन गरि सम्पत्ति शुद्धीकरणका विषयवस्तुलाई सरल, सहज र पहुँचयोग्य तुल्याउने प्रयास यस जानकारी पुस्तिकाले गर्न खोजेको छ ।

ऐनको अनुसूचीमा उल्लिखित सम्बद्ध कसुरहरुका बारेमा आधारभूत जानकारी प्रदान गर्ने उद्देश्यले यो सम्बद्ध कसुर सम्बन्धी जानकारी पुस्तिका तयार पारिएको छ । यसमा प्रत्येक सम्बद्ध कसुरका बारेमा अवधारणा, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्था, संस्थागत संरचना, Red Flags तथा सम्पत्ति शुद्धीकरण विधि लगायतका जानकारी समावेश गरिएको छ । विभिन्न ठाँउमा छरिएर रहेका कानूनी व्यवस्था, Red Flags तथा सम्पत्ति शुद्धीकरण विधि सम्बन्धी जानकारीलाई एकीकृत रूपमा समावेश गरी तयार पारिएको यो पुस्तिका सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणको क्षेत्रमा काम गर्ने अनुसन्धानकारी निकाय, नियमनकारी निकाय, सूचक संस्था लगायत अन्य सम्पूर्ण सरोकारवाला निकाय तथा व्यक्तिहरुका लागि जानकारी मूलक सामाग्री हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

यो जानकारी पुस्तिका लेखन कार्यमा वित्तीय जानकारी इकाईमा कार्यरत प्रत्येक कर्मचारीको योगदान रहेको छ । यस पुस्तिकाको संयोजन, सम्पादन तथा परिमार्जन गर्ने कार्यमा सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्नुहुने उप-निर्देशक मेदनी प्रसाद पोखेल र सहायक निर्देशक स्वेच्छा घिमिरेलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । विषय वस्तुको प्राविधिक पक्षमा सहयोग गरिदिनुहुने विज्ञ उपनिर्देशन डा. हरी कुमार नेपाल र भाषा सम्पादनमा सहयोग गरिदिनुहुने विज्ञ उप-निर्देशक डा. भागवत आचार्यलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

वित्तीय जानकारी इकाईले बन्दाबन्दीको समय उपयोग गरी तयार पारेको यस जानकारी पुस्तिकाले नेपालको सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण अभियानमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याउने अपेक्षा लिएको छु । पहिलो संस्करणमा रहेका त्रुटी, कमी कमजोरी र सुधारका पाटाहरुको स्वामित्व ग्रहण गर्दै क्रमिक सुधारलाई निरन्तरता दिने प्रतिवद्धता समेत प्रकट गर्दछु ।

दीर्घ बहादुर रावल
प्रमुख
वित्तीय जानकारी इकाई

विषयसूची

शुभकामना

भूमिका

(क) सङ्गठित आपराधिक समूह र गैर कानुनी वा धुर्त्याइँपूर्वकको असुली (व्याकेटरिङ्ग) मा सहभागी हुने सम्बन्धी	१
(ख) विध्वंसात्मक कार्यलगायत आतङ्कवाद सम्बन्धी	४
(ग) जुनसुकै प्रकारको मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सम्बन्धी	८
(घ) बाल यौनशोषण लगायत जुनसुकै प्रकारको यौनशोषण सम्बन्धी	१२
(ङ) लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी	१५
(च) हातहतियार खरखजानाको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी	१८
(छ) चोरी गरिएको वा अन्य वस्तुको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी	२२
(ज) भ्रष्टाचार तथा घुस सम्बन्धी	२५
(झ) ठगी सम्बन्धी	३०
(ञ) कित्ते सम्बन्धी	३३
(ट) खोटा सिक्का वा मुद्रा सम्बन्धी	३६
(ठ) नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) सम्बन्धी	३९
(ड) वातावरण सम्बन्धी	४४
(ढ) ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी	४८
(ण) अपहरण, गैर कानुनी थुना वा शरीर बन्धक सम्बन्धी	५२
(त) चोरी डकैती सम्बन्धी	५७
(थ) तस्करी (भन्सार, अन्तःशुल्क तथा करसहित) सम्बन्धी	६१
(द) कर (प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष समेत) सम्बन्धी	६७
(ध) आपराधिक लाभ (एक्स्टर्सन) सम्बन्धी	७२
(न) सामुद्रिक डकैती (पाइरेसी) सम्बन्धी	७५
(प) धितोपत्र वा कमोडिटीज बजारलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने (मार्केट म्यानिपुलेसन) वा भित्री कारोबार (इन्साइडरट्रेडिङ) सम्बन्धी	७७
(फ) प्राचीन स्मारक संरक्षण सम्बन्धी	८१

(ब) वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी	८५
(भ) मुद्रा, बैकिङ्ग, वित्तीय, विदेशी विनिमेय, विनिमेय अधिकारपत्र, बीमा वा सहकारीसँग सम्बन्धी	९१
(म) कालोबजार, उपभोक्ता संरक्षण, प्रतिस्पर्धा वा आपूर्ति सम्बन्धी	९६
(य) निर्वाचन सम्बन्धी	१०१
(र) सञ्चार, प्रशारण, विज्ञापन सम्बन्धी	१०५
(ल) यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधी वा वैदेशिक रोजगार ठगी सम्बन्धी	१०९
(व) फर्म, साभेदारी, कम्पनी वा संघ संस्था सम्बन्धी	११४
(श) घर, जग्गा र सम्पत्ति सम्बन्धी	११८
(ष) चिट्ठा, जुवा वा चन्दा सम्बन्धी	१२३
(स) नागरिकता, अध्यागमन वा राहदानी सम्बन्धी	१२८

(क) सङ्गठित आपराधिक समूह र गैर कानुनी वा धुत्याईपूर्वकको असुली (न्याकेटरिङ्ग) मा सहभागी हुने सम्बन्धी

अवधारणा

- कसैले आपराधिक समूहको लाभको लागि, आपराधिक समूहको निर्देशनमा, आपराधिक समूहको तर्फबाट, आपराधिक समूहसँग मिलेर वा आपराधिक समूहको संस्थापक सदस्य वा सदस्य भई जानी-जानी कुनै गम्भीर अपराध गरेमा निजले सङ्गठित अपराध गरेको मानिने ।
- गैर कानुनी जस्तै, चोरी, डाँका, खोटा सिक्काजस्ता अपराधलगायत धुत्याईपूर्वकको असुली (जस्तै मानव बेचबिखन, लागूपदार्थ ओसारपसार, अवैध रक्सी लगायतसँग सम्बन्धित अपराध) सङ्गठित समूहमार्फत गरिएमा वा सहभागी भएमा सङ्गठित अपराध गरेको हुने ।
- विश्वव्यापी रूपमा पाइरेट्स, माफिया लगायतका सङ्गठित आपराधिक समूह रहने गरेकोमा हाल इन्टरनेट, मानव तस्करी, लागूपदार्थ लगायत सरकारी संरचनामा भ्रष्टाचारमार्फत सङ्गठित अपराध हुने गरेको र त्यस्तो अपराध गरी आर्जित सम्पत्तिको शुद्धीकरण हुने गरेको ।
- केही विश्वचर्चित उदाहरणहरू:- US को AL Capone को रक्सीको तस्करी लगायतका अपराध गर्ने सङ्गठित समूह, कोलम्बिया (Palbo Escabor) को सङ्गठित समूह ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७० ।
- उक्त ऐनअन्तर्गत कसैले पनि सङ्गठित अपराध गर्न नहुने, सङ्गठित अपराधको तयारी, उद्योग, षडयन्त्र गर्न वा दुरुत्साहन दिन वा मतियार, आपराधिक समूह स्थापना गर्न नहुने, आपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) लिन नहुने र विध्वंसात्मक कार्य गर्न वा गराउन नहुने भनी उल्लेख भएको ।
- उक्त ऐनअनुसार सङ्गठित अपराधको कसुर गर्नेलाई प्रचलित कानून बमोजिम हुने सजायका अतिरिक्त थप पचास प्रतिशत सजाय हुने ।
- कुनै सङ्गठित संस्थाले कसुर गरेमा त्यस्तो कसुर गर्ने संस्थाको सम्बन्धित कर्मचारी वा पदाधिकारी जिम्मेवार हुने र त्यस्तो कर्मचारी वा पदाधिकारी पहिचान हुन नसकेमा अपराध हुँदाका बखत सो संस्थाको प्रमुख भई दैनिक कामकाज गर्ने पदाधिकारी जिम्मेवार हुने ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- जिउ मास्ने बेच्ने तथा अरूको वेश्यावृत्ति शोषणको दमनका लागि व्यवस्था भएको महासन्धि, १९५१,
- संयुक्त राष्ट्रसंघको बहुराष्ट्रिय साङ्गठनिक अपराध सम्बन्धी महासन्धि, २०००,
- FATF को सिफारिस नं. ३ को व्याख्यात्मक नोटमा राष्ट्रहरूले संयुक्त राष्ट्रसंघको बहुराष्ट्रिय साङ्गठनिक अपराध सम्बन्धी महासन्धि अनुसार सम्पत्ति शुद्धीकरणलाई आपराधीकरण गर्नुपर्ने भनी उल्लेख गरेको ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सङ्गठित अपराधमार्फत आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गरेको वा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी कसुरको अनुसन्धान गर्ने ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

सम्बन्धित क्षेत्रमा कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरू (राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय)

- UNODC, Interpol, FATF and other
- मानव बेचबिखन, लागू औषध, मानव तस्करी, सुन तस्करीविरुद्ध काम गर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्था । जस्तै: माईती नेपाल, शक्ति समूह ।

Red Flags

- स्पष्ट कानुनी वा आर्थिक उद्देश्य नदेखिने गरी तीन वा तीन भन्दा बढि व्यक्तिको अस्वभाविक आर्थिक सम्बन्ध देखिनु ।
- विभिन्न व्यक्ति तथा खाताहरूबाट व्यवस्थित रूपमा धेरै पटक रकम एक आपसमा स्थानान्तरण हुनु ।
- लागुपदार्थ वा मानव बेचबिखनको लागि जोखिम मानिने देशबाट बिना कुनै व्यावसायिक वा कानुनी प्रयोजन रकम आएको वा गएको देखिनु ।
- अन्तरदेशीय कारोबार, विभिन्न क्षेत्रका व्यक्तिहरूसँग हुने बैकिङ्ग कारोबारमा उद्देश्य नखुल्नु ।
- सम्पत्तिको स्रोत खुल्न नसक्नु ।

- धेरै मात्रामा नगद कारोबार हुनु ।
- रेमिटेन्स कम्पनी, हुन्डी जस्ता अनौपचारिक क्षेत्र तथा कमजोर नियम भएका क्षेत्रमार्फत कारोबार हुनु ।
- रकम Offshore Zones मा स्थानान्तरण हुनु, हितग्राही व्यक्ति पहिचान गर्न असहज हुनु ।
- शङ्कास्पद लागेको कारोबारमा धेरै पक्ष तथा व्यक्तिहरूको संलग्नता देखिनु ।
- Money Mules को प्रयोग हुनु ।
- अस्थायी ट्रान्जिट खाताको प्रयोग हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- कित्ते कागजातको प्रयोग गरी विभिन्न व्यवसाय सञ्चालन गर्ने, सो व्यवसायमा गैरकानुनी रूपले आर्जन गरेको सम्पत्ति लगानी गर्ने ।
- कानून व्यवसायी^१, लेखा व्यवसायी तथा अन्य पेशाकर्मीको प्रयोग गरी, उनीहरूको विशेषज्ञता, ज्ञानको प्रयोग गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने विधि पहिल्याउने ।
- भ्रष्टाचारमार्फत सरकारी निकायका कर्मचारीलाई आफ्नो आवश्यकता अनुसार कागजपत्र, निर्णय वा काम कारवाही गर्न लगाउने^२ ।
- घर जग्गा कारोबार, जुवा, सहूलियत तथा कम निगरानी हुने व्यवसाय वा नगद कारोबार हुने रेष्टुरेन्ट व्यवसायमा लगानी गरी सम्पत्तिलाई शुद्धीकरण गर्ने ।
- व्यक्तिगत पहिचान कागजातहरूलाई कित्ते गर्नु^३, नक्कली व्यवसाय खडा गरी गैरकानुनी आर्जनलाई वैद्यता दिने ।
- Virtual Currencies र On-line Gambling को प्रयोग^४ गरी गैरकानुनी आर्जन परिचालन गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय/अन्तर्देशीय संरचना तयार गरी सोमार्फत सम्पत्ति रूपान्तरण, स्थानान्तरण तथा हस्तान्तरण गर्नु ।

^१ Prevention of Organised Crime, <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/07-12910.pdf> at p 27

^२ Criminal organisations bribe public officials, employees and law enforcement agents in order to obtain certain services or to persuade them not to take action against them. *ibid* p 33

^३ Typologies report on laundering the proceeds of Organized Crime, Committee of experts on the evaluation of anti-money Laundering Measures and The financing of terrorism Moneyval (2015)20 p. 24

^४ *ibid*

(ख) विध्वंसात्मक कार्यलगायत आतङ्कवाद सम्बन्धी

अवधारणा

- आतङ्कवाद शब्दको प्रयोग मूलतः सत्रौं शताब्दीको अन्त्यतिरबाट सुरुवात भएको ।
- आतङ्कवादको परिभाषा सर्वव्यापक नभए पनि राजनीतिक वा वैचारिक वा जातीय सङ्घर्षका लागि हिंसाको प्रयोगलाई आतङ्कवाद मानिएको ।
- राज्यविरुद्ध निर्देशित र सर्वसाधारणमा आतङ्कको स्थिति सिर्जना गर्ने अभिप्रायका सबै अपराधिक कार्यहरू आतङ्कवादमा पर्ने ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण हुने सम्भाव्य स्रोतमध्ये विध्वंसात्मक कार्यलगायत आतङ्कवादी क्रियाकलाप रहेको ।
- आतङ्कवादी समूहको अस्तित्वको इतिहास हेर्दा सन् १८५८ तिर आयरल्याण्डमा Fenians भन्ने समूह रहेको ।
- विश्वभर नै विभिन्न समयमा विध्वंसात्मक कार्यलगायत आतङ्कवाद सम्बन्धी कसुर भएको ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४ ले आतङ्कवादी कार्यलाई निम्नानुसार परिभाषित गरेको:
 - (१) सन् १९९९ मा सम्पन्न भएको आतङ्कवादमा वितीय लगानीको दमनसम्बन्धी महासन्धि (इन्टरनेशनल कन्भेन्सन फर द सप्रेसन अफ द फाइनान्सिङ अफ टेरोरिज्म्) को धारा २ को उपधारा (१) को खण्ड (क) द्वारा कसुरको रूपमा परिभाषित कुनै कार्य,
 - (२) सन्दर्भ तथा प्रकृतिले सर्वसाधारणलाई त्रसित पार्ने वा कुनै सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्गठनलाई कुनै कार्य गर्न वा नगर्न बाध्य तुल्याउने उद्देश्यले कुनै गैरसैनिक व्यक्ति [दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित (सिभिलियन)] वा सशस्त्र द्वन्द्वका बखत शत्रुतापूर्ण कार्यमा संलग्न नभएको व्यक्तिको ज्यान लिने वा अङ्गभङ्ग गर्ने अन्य कुनै कार्य ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण ऐन, २०६४:- दफा ४: आतङ्कवादी कृयाकलापमा वितीय लगानी गर्न नहुने,
- सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७०:- दफा ७: विध्वंसात्मक कार्य गर्न नहुने ।
- हातहतियार तथा खरखजाना ऐन, २०१९
- विस्फोटक पदार्थ ऐन, २०१८

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

➤ महासन्धि

- संयुक्त राष्ट्र संघको आतङ्कवादमा वित्तीय लगानी दमन सम्बन्धी महासन्धि, १९९९
- आतङ्कवादी बम विस्फोटनको दमन सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, १९९७
- आतङ्कवादको दमन सम्बन्धी सार्क क्षेत्रीय महासन्धि, १९८७

➤ FATF Recommendations (5 to 8)

सिफारिस ५: आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी दमन सम्बन्धी महासन्धिको आधारमा यस्तो वित्तीय लगानीलाई अपराधको रूपमा परिभाषित गर्नुपर्ने ।

सिफारिस ६: आतङ्कवाद र आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारणसम्बन्धी लक्षित वित्तीय कारवाही प्रणाली कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

सिफारिस ७: आमविनाशकारी हातहतियारको विस्तारमा हुने लगानी निवारणसम्बन्धी संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषद्को प्रस्तावको परिपालन गर्न लक्षित वित्तीय कारवाही कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

सिफारिस ८: गैह्र नाफामूलक संस्थाहरूलाई आतङ्कवाद र आतङ्कवादी क्रियाकलापमा प्रयोग हुनबाट रोक्न आवश्यक नीतिगत तथा नियमनकारी प्रणालीको विकास गर्नुपर्ने ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान तथा अभियोजन गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** सम्बद्ध कसुर सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- आतङ्कवादी गतिविधि उच्च रहेको क्षेत्र तथा मुलुकमा/बाट बारम्बार अस्वाभाविक रुपमा Wire Transfer हुनु ।
- गैह्र नाफामुलक संस्था स्थापनाको उद्देश्य र रकमको प्रयोगमा तादात्म्यता नमिल्नु तथा उच्च जोखिम रहेको क्षेत्रमा वा क्षेत्रबाट रकम ट्रान्सफर हुने गर्नु ।
- मनासिब कारण नदेखिने गरी उच्च जोखिम रहेका मुलुकमा बारम्बार यात्रा गर्नु ।
- संचार माध्यमले आतङ्कवाद वा आतङ्कवादी संस्थासंग प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका वारेमा उल्लेख गरेको विषय सान्दर्भिक हुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषदको निर्णय नं. १२६७ र निर्णय नं १३७३ अर्न्तगतको Sanctions List मा रहनु वा सम्बद्ध रहनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम निक्षेप हुने र एकै पटक ठूलो रकम निक्षेप फिर्ता लिनु ।
- मुलुकभित्र र बाहिर उच्च मात्रामा ATM कारोवार हुनु ।

विधि (Typologies)^५

- आतङ्कवादी समूहहरूले वैधानिक र आपराधिक कार्यबाट आवश्यक रकम जुटाउने र विभिन्न माध्यमहरूको प्रयोग गरी लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- कानुनबाट निषेधित गरेको Virtual currency, Cryptocurrency, Virtual assets, को प्रचारप्रसार गर्ने ।

रकम जुटाउने विधिहरू

- स्व:अनुदान (Self-Funding/Donation)
- गैह्र नाफामुलक संस्थाहरूको दुरुपयोग
- प्राकृतिक स्रोतको उत्खनन, दोहन
- सामाजिक संजालको प्रयोग

^५<https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Emerging-Terrorist-Financing-Risks.pdf>

- अपराधबाट प्राप्त रकम
- स्थानीय तथा विदेशमा रहेका व्यक्ति तथा व्यवसायीहरूबाट असुली
- अपहरण, लागू औषधको कारोवार तथा असुली
- वैधानिक रूपमा संचालित व्यवसायको आवरण
- वैधानिक रूपमा प्राप्त सहयोगको दुरुपयोग

रकम ट्रान्सफर विधिहरू

- बैकिङ्ग प्रणाली तथा मनिट्रान्फर
- नगद कुरियर तथा भौतिक स्थानान्तरण
- हुन्डी
- अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार
- भर्चुअल करेन्सी, प्रिपेड कार्ड तथा अन्य आधुनिक विधिहरू

(ग) जुनसुकै प्रकारको मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सम्बन्धी

अवधारणा

- नेपालमा दास दासी, कमारा कमारी, बधुवा मजदुर, कर्मैया जस्ता प्रथाहरू विगतमा रहेको ।
- विश्वभर नै विभिन्न समयमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था भएको ।
- मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ ले मानव बेचबिखन तथा ओसार पसारलाई निम्नानुसार परिभाषित गरेको:
नेपालमा कुनै पनि उद्देश्यले मानिस बेच्ने वा किन्ने, कुनै प्रकारको फाइदा लिई वा नलिई वेश्यावृत्तिमा लगाउने, प्रचलित कानून बमोजिम बाहेक मानिसको अङ्ग भिक्ने, वेश्यागमन गर्ने कार्यलाई मानव बेचबिखन गरेको मानिने । साथै, किन्ने वा बेच्ने उद्देश्यले मानिसलाई विदेशमा लैजाने; वेश्यावृत्तिमा लगाउने वा शोषण गर्ने उद्देश्यले कुनै प्रकारले ललाई फकाई, प्रलोभनमा पारी, भुक्वाई, जालसाज गरी, प्रपञ्च मिलाई, जबर्जस्ती गरी, करकापमा पारी, अपहरण गरी, शरीर बन्धक राखी, नाजुक स्थितिको फाइदा लिई, बेहोस पारी, पद वा शक्तिको दुरुपयोग गरी, अभिभावक वा संरक्षकलाई प्रलोभनमा पारी, डर, त्रास, धाक, धम्की दिई वा करकापमा पारी कसैलाई बसिरहेको घर, स्थान वा व्यक्तिबाट छुटाई लैजाने वा आफूसँग राख्ने वा आफ्नो नियन्त्रणमा लिने वा कुनै स्थानमा राख्ने वा नेपाल भित्रको एक ठाउँबाट अर्को ठाउँ वा विदेशमा लैजाने वा अरू कसैलाई दिने कार्यलाई मानव ओसारपसार गरेको मानिने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४: -
 - दफा ३ मा मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार गर्न नहुने ।
 - दफा ४ मा मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार गरेको मानिने ।
- अन्य कानुनी व्यवस्थाहरू
 - वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४
 - मानवशरीरको अङ्ग प्रत्यारोपण (नियमित तथा निषेध) ऐन, २०५५

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- जीउ मास्ने बेच्ने तथा अरूको वेश्यावृत्तिको शोषणको दमनको लागि व्यवस्था भएको महासन्धि, १९५१: नेपालले अनुमोदन गरेको सन्धि ।

- संयुक्त राष्ट्रसंघको बहुराष्ट्रिय संगठित अपराध सम्बन्धी महासन्धि, २००० को मानव बेचबिखन, विशेषगरी महिला तथा बालबालिकाको बेचबिखनलाई रोक्न, दबाउन र सजाय सम्बन्धी पूरक महासन्धि, २००० ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघको आप्रवासी कामदार र तिनका परिवार सम्बन्धी महासन्धि, १९९०।
- घरेलु कामदार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सङ्गठनको महासन्धि नं. १८९ ।
- जबरजस्ती बाध्यकारी श्रम सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय श्रम सङ्गठनको महासन्धि, २०१४ ।

संस्थागत संरचना

- **राष्ट्रिय समिति र जिल्ला समिति:** मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा २३ अनुसार यस ऐन बमोजिमको कसुर नियन्त्रण गर्ने तथा पीडितलाई पुनर्स्थापना गर्ने सम्बन्धी कार्यमा सरकारी निकाय तथा गैरसरकारी संस्था बीच समन्वय समेत गर्नका लागि तोकिए बमोजिम नेपाल सरकारले एक राष्ट्रिय समिति र आवश्यकता अनुसार जिल्ला समिति गठन गर्न सक्ने तथा नियमावली २०६५ को ३ अनुसार राष्ट्रिय समितिको गठन तथा ४ अनुसार काम, कर्तव्य र अधिकार र नियमावली २०६५ को ६ अनुसार जिल्ला समितिको गठनको व्यवस्था रहेको ।
- **मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार प्रतिरोध संयन्त्र:** मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार प्रतिरोध कार्यमा समन्वय तथा सहजीकरण लागि मुलुकको दृष्टिकोण निर्धारण गरी नियन्त्रणात्मक विधि सुनिश्चित गर्ने गराउने । (सो सम्बन्धमा चेतनामुलक कार्यक्रम प्रचार प्रसार गर्ने, खुल्ला सीमा क्षेत्रमा आवत जावतमा सुक्ष्म निगरानी गर्ने, उच्च शिक्षा अध्ययनमा भारत लगायत अन्य मुलुकमा जाने तथा पठाउने व्यक्ति संस्थाहरूको सुक्ष्म निगरानी गर्ने, वैदेशिक रोजगारी क्षेत्रको समेत उच्च निगरानी गर्ने (नेपाल प्रहरी, अध्यागमन विभाग, वैदेशिक रोजगार विभाग, अन्य अनुसन्धाकारी निकाय लगायतका सम्बन्धित गैर सरकारी संस्थाहरू) ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।

- नेपाल प्रहरी: अनुसन्धानकारी निकाय ।
- सरकारी वकिलको कार्यालय: अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- मानव बेचबिखन तथा ओसार पसारमा संलग्न व्यक्तिहरूको बारेमा पूर्व सूचना प्राप्त हुनु ।
- पीडित व्यक्ति तथा अन्य संघ संस्थाहरूबाट (स्वदेश तथा विदेश- वैदेशिक रोजगारी, उच्च शिक्षा, भ्रमण आदी) मौखिक वा लिखित उजुरी एवम् जानकारी ।
- उच्च जोखिम भएका मुलुकहरूमा एउटै व्यक्तिको खातामा रकम ट्रान्सफर हुनु ।
- उच्च जोखिम रहेका मुलुकमा मानव बेचबिखन तथा ओसार पसारमा संलग्न शङ्कास्पद व्यक्तिहरू बारम्बार आवतजावत गर्नु ।
- सडक मार्ग तथा हवाई मार्ग (स्वदेश तथा विदेश) बाट यात्रा गर्दा शङ्कास्पद गतिविधि हुनु तथा यात्रुले यात्रा गर्नुको औचित्य पुष्टि गर्न नसक्नु ।
- एउटै फोन नं. वा ठेगानाको प्रयोग गरी धेरै बैंक खाता खोल्नु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार तथा रहन सहन हुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- एउटै खातामा सीमा भन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम निक्षेप हुने र एकै पटक ठूलो रकम निक्षेप फिर्ता लिनु ।
- मुलुकभित्र र बाहिर उच्चमात्रामा ATM कारोवार हुनु ।
- सञ्चार माध्यमले यस सम्बन्धमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा संलग्न वा शङ्कास्पद व्यक्ति/संस्थाहरूको बारेमा उल्लेख गर्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- मानव बेचबिखनमा संलग्न व्यक्तिहरू Cash Incentive Business मा संलग्न हुनु । त्यस्ता व्यक्तिहरूले Money Changer, हुन्डी व्यवसाय गर्ने ।
- त्यसरी आर्जन गरेको गैर कानुनी सम्पत्तिलाई वैध सम्पत्ति वा कोषमा मिलाउनु र त्यसको लागि बैकिङ्ग प्रणालीको प्रयोग गर्ने ।

- मानव बेचबिखनका कसुरदारहरूले नगदमा कारोबार गर्ने र त्यस्तो रकम उच्च जीवनशैली व्यतित गर्न प्रयोग गर्ने ।
- कसुरबाट आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई गैर कानुनी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- नगद रूपान्तरण गर्ने कार्य, जस्तै: क्यासिनोमा कारोबार गर्ने ।

(घ) बाल यौनशोषण लगायत जुनसुकै प्रकारको यौनशोषण सम्बन्धी

अवधारणा

- यौन शोषण, महिला तथा बालिका माथि हुने अपराध मात्र नभई बालक, पुरुष तथा तेस्रो लिङ्गी माथि हुने अपराध समेत रहेको ।
- बाल यौन शोषण Pornography, अभद्र प्रदर्शन, बालबालिका बेश्यावृत्ति, अनलाइन यौन शोषण, बालबालिका बेचबिखन लगायतका माध्यमबाट हुनसक्ने । वयस्क वा ठूलो उमेरका व्यक्तिले यौन उत्तेजना वा यौन सन्तुष्टिका लागि बालबालिकाको प्रयोग गर्ने कार्य ।
- हाल केही देशहरूमा Child Sex Tourism मुख्य समस्याका रूपमा बाल यौन शोषणलाई बढावा दिइरहेको । कम्बोडिया, थाइल्यान्ड, म्यानमार, फिलिपिन्स, मेक्सिको लगायतका देशहरू बाल यौन पर्यटनका लागि चिनिने गरिएको ।
- बाल अश्लीलता भन्नाले बालबालिकाको यौन अङ्ग देखिने गरी वा निजलाई काल्पनिक यौन क्रियाकलापमा संलग्न गराई भिडियो वा तस्वीर खिच्ने वा उतार्ने, पत्रपत्रिका, पोष्ट, छापा, चलचित्र वा अन्य सञ्चार माध्यमबाट अश्लील चित्र प्रदर्शन गर्ने गराउने कार्यका साथै त्यस्ता सामग्रीको उत्पादन, बिक्री वितरण, आयात निर्यात, सङ्कलन वा प्रचार प्रसार गर्ने गराउने कार्यलाई जनाउने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५: ऐनको दफा ७ मा प्रत्येक बालबालिकालाई निजको संरक्षक मार्फत गरिने कुनै पनि प्रकारको यौन शोषण विरुद्ध संरक्षणको अधिकार हुने भनी उल्लेख । उक्त ऐनको दफा ६६ को उपदफा ३ र ४ मा बाल यौन शोषण गरेको मानिने कार्यहरू उल्लेख भएको । सो दफामा उल्लेख गरेको कसुर अनुसारको सजायको व्यवस्था गरिएको ।
- मुलुकी अपराध संहिता २०७४ को परिच्छेद १८ को करणी सम्बन्धी कसुरमा यौन शोषण सम्बन्धी देहायका व्यवस्था रहेको:
 - दफा २१९ मा जबर्जस्ती करणी गर्न नहुने, दफा २२४ मा यौन दुर्व्यवहार गर्न नहुने व्यवस्था रहेको । सो कार्य गरेमा दण्ड सजायको व्यवस्था उक्त दफामा रहेको ।
 - दफा २२५ मा बालयौन दुरुपयोग गर्न नहुने व्यवस्था रहेको । सो कसुर गर्ने व्यक्तिलाई तीन वर्षसम्म जेल कैद र तीस हजारसम्म जरिवानाको व्यवस्था रहेको ।

- दफा २२८ बमोजिम माथि उल्लिखित कसुरबाट पीडित व्यक्तिलाई कसुरदारबाट उचित क्षतिपूर्ति भराउने व्यवस्था रहेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- बाल अधिकार सम्बन्धी महासन्धि, १९८९ मा सदस्य राष्ट्रहरूले बाल यौन शोषण विरुद्ध उपयुक्त कानुनी, प्रशासनिक, सामाजिक र शैक्षिक उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने उल्लेख भएको ।
- महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि, १९७९ को दफा ६ मा राज्यले महिला बेचबिखन, ओसारपसार तथा बेश्यावृत्तिमा लागेका महिलाको शोषण अन्त्य गर्न आवश्यक उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

सम्बन्धित क्षेत्रमा कार्य गर्ने गैर सरकारी संस्था (राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय)

- सिविन नेपाल, सिविस, चाइल्ड नेपाल लगायतका अन्य गैर सरकारी संस्था
- युनिसेफ नेपाल
- बाल यौन शोषण अन्त्य गर्न विभिन्न संघसस्थाहरूको संजाल

Red Flags

- पेडोफाइलहरूको कारोबार बाल यौनशोषण धेरै हुने क्षेत्रमा सक्रिय देखिनु ।
- सानो सानो रकम बाल यौनशोषणको समस्या देखिएको मुलुकको व्यक्तिको खातामा रातिको समयमा स्थानान्तरण भइरहनु ।
- Peer-to-Peer Networks को सदस्यता लिनु, सो सञ्जालको प्रयोग धेरै मात्रामा गर्नु ।

- वयस्क मनोरञ्जनको लागि प्रयोग हुने सामग्री, वेभ क्यामरा, अनलाइन लाइभस्ट्रीम सन्जाल प्रयोग गर्न चाहिने सामग्री खरिदको लागि अनलाइन, मोबाइल बैकिङ्ग मार्फत रकम स्थानान्तरण भएको पाईनु ।
- व्यक्तिको खाताको कारोबार अस्वाभाविक रूपमा बाल बालिकाहरूको खेलौना तथा बाल खेलकुद सामग्री किन्न प्रयोग भएको देखिनु ।
- होटलमा बालबालिकाहरू आवतजावत धेरै हुनु ।
- व्यक्तिको सामाजिक संजालमा बालबालिका धेरै साथीको रूपमा हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- यौन शोषणमा जबरजस्ती बालबालिका तथा महिलालाई संलग्न गराउने व्यक्तिहरू Cash Incentive Business मा संलग्न हुने । Money Changer, हुन्डी व्यवसायको प्रयोग हुने ।
- त्यसरी आर्जन गरेको गैर कानुनी सम्पत्तिलाई वैध सम्पत्ति वा कोषमा मिलाउने र त्यसको लागि बैकिङ्ग प्रणालीको प्रयोग गर्ने ।
- गैरकानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई रूपान्तरण गर्न क्यासिनो, चिट्ठा, मनि चेन्जर आदिको प्रयोग गर्ने ।
- घर जग्गाको कारोबारमा यस्तो रकमको प्रयोग हुने ।

(ड) लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसार पसार सम्बन्धी

अवधारणा

- मनोद्वीपक पदार्थ भन्नाले मानिसको व्यवहार, सोच, धारणा, मनको अवस्थालाई प्रभावित पार्ने पदार्थ भन्ने बुझिने ।
- FATF ले १९९० मा पहिलोपल्ट प्रकाशित गरेको सिफारिसहरूमा लागू औषध मार्फत आर्जित सम्पत्तिको शुद्धीकरणको लागि वित्तीय क्षेत्रको दुरुपयोगलाई निवारण गर्ने प्रमुख उद्देश्य रहेको ।
- कोलम्बिया, मेक्सिको, भेनेज्यूएला लगायतका मुलुकहरूमा लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसारपसार अत्याधिक रहेको ।
- लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसारपसार गराउने केही विश्वचर्चित व्यक्तिहरू: El Chapo (मेक्सिको), Pablo Escobar (कोलम्बिया), Jorge Alberto Rodriguez (क्युबा) ।
- लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ ले लागू औषधलाई निम्नानुसार परिभाषित गरेको: गाँजा, औषधोपयोगी गाँजा, अफीम, तयारीको अफीम, औषधोपयोगी अफीम, कोकाको भ्रार र पात, र अफीम तथा कोकाको सारतत्व, मिश्रण वा लवण समेत मिसाई तयार गरिने कुनै पदार्थ र समय समयमा नेपाल राजपत्रमा लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थ भनि सूचना प्रकाशित गरी तोकिएको पदार्थ ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३
 - लागू औषधको खेती, उत्पादन, निर्माण, खरीद-बिक्री, सञ्चय, ओसार पसार, सेवन तथा निकासी पैठारी समेतमा नियन्त्रण तथा दण्ड सजायको व्यवस्था रहेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- लागू औषध सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघको एकल महासन्धि, १९६१
- मनोद्वीपक पदार्थ सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघको महासन्धि, १९७१
- संयुक्त राष्ट्रसंघको लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसार पसार सम्बन्धी महासन्धि, १९८८
- उक्त महासन्धिले लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको खेती, उत्पादन, बिक्री बितरण, ओसारपसार, स्वामित्व लिने कार्य, सो सम्बन्धी क्रियाकलापका लागि

वित्तीय लगानी, यसरी प्राप्त सम्पत्तिको रूपान्तरण, हस्तान्तरण, स्रोत लुकाउने जस्ता कार्यलाई गैर कानुनी अपराधिक कार्य भनी व्याख्या गरेको र सो कार्यका लागि सजायको व्यवस्था राज्यबाट गरिनु पर्ने भनी उल्लेख भएको ।

- FATF को सिफारिस नं. ३ को व्याख्यात्मक नोटमा राष्ट्रहरूले संयुक्त राष्ट्रसंघको लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी महासन्धि, १९८८ अनुसार सम्पत्ति शुद्धीकरणलाई अपराधीकरण गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको ।

संस्थागत संरचना

- **लागू औषध नियन्त्रण ब्यूरो:** लागू औषध विरुद्ध नियन्त्रणात्मक कारवाही सञ्चालन गर्ने तथा लागू औषध अपराधको अनुसन्धान गर्ने नेपाल प्रहरी अन्तर्गतको अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- लागूपदार्थ प्रयोगकर्ता धेरै रहेको स्थान भनी विभिन्न सञ्चार माध्यममा समाचार आउनु ।
- सीमा नाकाबाट स्रोत नखुलेको रकम तथा लागू औषध तथा मनोद्वीपक पदार्थ फेला पर्नु ।
- लागूपदार्थ तथा मनोद्वीपक पदार्थ प्रयोगकर्ता धेरै भएको स्थानमा भएको खातामा अस्वभाविक तथा खाताको प्रकृतिसँग मेल नखाने कारोबार धेरै हुनु ।
- चेक प्रयोग गर्न सहज हुने अवस्थामा पनि धेरै मात्रामा नगद कारोबार गर्नु ।
- खातावालालाई आफैले उल्लेख गरेको पेशाबारे सामान्य जानकारी समेत नहुनु ।
- उल्लेख गरेको पेशासँग खाताको कारोबार मेल नखानु ।
- खातामा धेरै माध्यम, क्षेत्र, व्यक्तिहरूबाट निक्षेप सङ्कलन हुनु र सो रकम अन्य खातामा तुरुन्तै स्थानान्तरण गरिनु^६ ।

^६ <https://verafin.com/2015/02/12-red-flags-for-funnel-accounts-used-to-laundry-money/>

- अनुसन्धानको सन्दर्भमा अनुसन्धानकारी निकाय लगायत Interpol को सूचीमा रहनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- Structured Cash Deposits, नगद स्थानान्तरण र Wire Transfers मार्फत कारोबार गरी स्रोत लकाउने ।
- "Money Mules" को प्रयोग गरी रकमको स्रोत लुकाई रकम परिचालन गर्ने ।
- Trade Based Money Laundering मार्फत Proceeds लाई स्थानान्तरण गर्नु र शुद्धीकरण गर्ने^७ ।
- कित्ते कागजातको प्रयोग गरी विभिन्न व्यवसाय सञ्चालन गरी लागू औषध तथा मनोद्वेषक पदार्थको गैरकानूनी ओसार पसार तथा बिक्री वितरणबाट आर्जन गरेको रकम मिसाई शुद्धीकरण गर्ने ।
- पेशाकर्मीको प्रयोग र पछिल्लो प्रविधिको प्रयोग गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने^८ ।
- Funnel Account को प्रयोग हुने । एउटा भौगोलिक क्षेत्रमा रहेको खातामा धेरै पटक नगद जम्मा हुने, सो रकम प्रायः गरेर नगद कारोबारको सीमाभित्र रही जम्मा गरिने र सो रकम भिन्नै भौगोलिक क्षेत्रबाट तुरुन्त फिकिने ।
- घर जग्गा कारोबार, जुवा, सहूलियत तथा कम निगरानी हुने व्यवसाय वा नगद कारोबार हुने रेष्टुरेन्ट व्यवसायमा लगानी गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्ने ।
- Virtual Currencies को किनबेच र On-line Gambling गर्न गैरकानूनी आर्जनको रकम प्रयोग गर्ने^९ ।

^७<https://ngm.com.au/criminal-organisations-launder-proceeds-drug-crimes/>

^८https://ips-dc.org/drug_trafficking_money_laundering/

^९Typologies report on laundering the proceeds of Organized Crime, Committee of experts on the evaluation of anti-money Laundering Measures and The financing of terrorism Moneyval (2015) p. 24

(च) हातहतियार खरखजानाको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी

अवधारणा

- हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९ अनुसार “हातहतियार” भन्नाले तोप, मोर्टर, बख्तरबन्द गाडी, मेसिन गन, राइफल, बन्दुक, पिस्तोल, रिभल्भर वा खरखजाना प्रयोग गरी वा नगरी चलाइने त्यस्तै प्रकृतिका अन्य यन्त्र सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले हातहतियार बनाउने मेसिन, उपकरण र हातहतियारको पार्टपुर्जा समेतलाई जनाउने ।
- उक्त ऐन अनुसार “खरखजाना” भन्नाले हातहतियारमा राख्ने बारुद, केप, गोली, छर्डा, डिटोरेनेटर, कार्तुस, फ्यूज वा त्यस्तै प्रकृतिका अन्य पदार्थ समेतलाई जनाउने ।
- हातहतियार खरखजानाको गैर कानुनी ओसारपसार वितीय लाभभन्दा पनि समुदायमा शक्ति परिचालन (Power Exercise) को रूपमा हेरिन्छ । द्वन्द्व क्षेत्रमा विशेषतः यस किसिमको गैर कानुनी क्रियाकलाप हुने गरेको र विद्रोही समूहले यस किसिमको ओसारपसार गर्ने र सोबाट आर्जन गरेको रकम परिचालन गर्ने गरेको ।
- साना हातहतियार खरखजानाको गैर कानुनी ओसारपसार विश्वव्यापी समस्याको रूपमा रहेको । यसको निराकरण र समाधानका लागि संयुक्त राष्ट्र संघ क्रियाशील रहेको ।

मुद्दा: हातहतियार खरखजाना

मिति २०६५।०३।२७ गते स.प्र. बल बेस क्याम्प हनुमाननगर सप्तरीको स.प्र.नि. सुमन पोखरेलको नेतृत्वमा गएको संयुक्त टोलीले जिल्ला सप्तरी गोबरगाडा २ स्थित कोशी टप्पुमा शङ्कास्पद तबरले घुमफिर गरिरहेका निम्नानुसार मानिसहरूलाई घेरा हाली पक्राउ गरी शरीर तलासी लिँदा कटुवा पेस्तोल थान ४, ऐ. मा लोड हुने गोली ८ समेत बरामद हुन आएको हुँदा बरामद हुन आएको हतियार तथा गोलीसहित पक्राउ परेका भारत विहार राज्य सुपौल जिल्ला धरहरा ग्राम पञ्चायत १७ बस्ने “क” समेत ४ जनालाई आवश्यक कारबाहीका लागि बरामदी मुचुल्कासहित यसै साथ पठाइएको छ भन्ने समेत बेहोराको सशस्त्र प्रहरी सुरक्षा वेसक्याम्प हनुमाननगर सप्तरीको च.नं. १०७ मिति २०६५।०३।२७ गतेको पत्र र बरामदी मुचुल्का ।

प्रतिवादीहरूलाई हातहतियार खरखजना ऐन, २०१९ (संशोधनसहित २०६४) को दफा ३(२),४(२),५(१) को कसुर गरेको पुष्टि हुन आएकोले निजलाई ऐ. ऐनको दफा २०(२) र २०(३) अनुसार सजाय हुन तथा बरामद हतियार सोही ऐनको दफा १६ बमोजिम जफत गरी पाउनका साथै फरार प्रतिवादी “ख” को नाममा समाप्तवान जारी गरी पाउनका अतिरिक्त अर्को फरार प्रतिवादी “ग” भारतीय भएकाले नेपाल सरहदभित्र फेला परी पक्राउ परी आएका बखत पूरक दावी पेस गरिने भन्ने समेत बेहोराको अभियोग पत्र ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ६० साल: २०७५ महिना: कार्तिक अंक: ७ फैसला मिति: २०७४/०१/१७ निर्णय नं. १००४५ ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- हातहतियार खरखजाना ऐन, २०१९ मा इजाजतपत्र बेगर हातहतियार लिएर हिड्न मनाही, निर्वाचन अवधिमा हातहतियार लिएर हिड्न मनाही, शङ्का लागेमा हातहतियार, खरखजाना, ल्याउने लैजाने व्यक्तिहरूको खानतलासी लिई पक्राउ गर्ने, इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने वा रिन्चू गर्ने तरिका, अनुसन्धान गर्ने निकाय, अनुसन्धान अधिकारी, मुद्दा हेर्ने अधिकारी लगायतको विभिन्न व्यवस्था रहेको । उक्त ऐनले कसुर गर्नेलाई सजायको व्यवस्था गरेको ।
- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद-६ मा हतियार तथा खरखजानासम्बन्धी कसुर सम्बन्धमा इजाजत पत्र प्राप्त नगरी हातहतियार उत्पादन गर्न नहुने, इजाजत पत्र प्राप्त नगरी हातहतियारको कारोबार गर्न नहुने, इजाजतपत्र विना हातहतियार राख्न वा लिएर हिड्न नहुने, आणविक, रासायनिक, जैविक (जिवाणुयुक्त) वा विषालु हातहतियार उत्पादन वा कारोबार गर्न नहुने र यस्तो कसुर गर्नेलाई सजायको व्यवस्था गरेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि

- अवैध हतियार, हतियारको पार्टपुर्जा, गोला बारुदहरूको उत्पादन र ओसारपसार विरुद्धको प्रोटोकल, २००१, संयुक्त राष्ट्र संघको साधारण सभाबाट अनुमोदित
- हतियार व्यापारसम्बन्धी सन्धि (Arms Trade Treaty), २०१४, संयुक्त राष्ट्र संघको साधारण सभाबाट अनुमोदित
- पेरिसमा सम्पन्न भएको रासायनिक हातहतियारको विकास, उत्पादन, सञ्चय तथा उपयोगको प्रतिबन्ध गर्ने तथा त्यसको विनाशका सम्बन्धमा व्यवस्था भएको महासन्धि, १९९३, by Organization for the Prohibition of Chemical Weapons

- लण्डन, मस्को र वासिङ्टनमा सम्पन्न भएको जैविक (जीवाणुयुक्त) र विषालु हातहतियारको विकास, उत्पादन तथा सञ्चयको प्रतिबन्ध तथा त्यसको विनाशका सम्बन्धमा व्यवस्था भएको महासन्धि, १९७२ ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags :

- हातहतियार उत्पादन गर्ने देशको समुदायका व्यक्तिहरू बीच वा त्यस्ता व्यक्तिहरूसँग हुन्डी वा रेमिटेन्स मार्फत गैर बैकिङ्ग कारोबार हुनु ।
- ग्राहकको पृष्ठभूमि शङ्कास्पद हुनु, निजको हातहतियार तस्करहरूसँग सम्बन्ध देखिनु ।
- वित्तीय केन्द्रबाट कोष स्थानान्तरणको उत्पत्ति हुनु ।
- गैर आवासीय व्यक्तिहरूद्वारा विदेशी मुद्रा सटही छोटो समयमा हुनु र सोको स्थानान्तरण गैर बैकिङ्ग रेमिटेन्स प्रणाली मार्फत हुनु ।
- वस्तुहरू आयात वा निर्यात गर्न ठूलो परिणाममा अग्रिम रकम प्राप्त हुनु तर त्यस्तो सामान आयात वा निर्यात नहुनु । सामानको विवरण अस्पष्ट हुनु ।
- रकमको स्रोत नखुल्नु ।
- रेमिटेन्स प्रणाली मार्फत ट्रान्जिट देशबाट e-wallet मा धेरै नगद जम्मा तथा भिक्ने कार्य हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- आतङ्कवादी समूहहरूले वैधानिक र आपराधिक कार्यबाट आवश्यक रकम जुटाउने र विभिन्न माध्यमहरूको प्रयोग गरी लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- गैह्र नाफामूलक संस्थाहरूको दुरुपयोग गर्ने, सो संस्थाको प्रयोग गरी रकम परिचालन गर्ने ।
- आयात तथा निर्यात गर्दा वस्तुसँगै हातहतियार तस्करी, स्थानान्तरण गर्ने ।
- साङ्गठनिक आपराधिक समूहको प्रयोग गरी अपराध गर्ने र यसरी आर्जन गरेको रकमलाई अन्य आपराधिक क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- स्वःअनुदान, सामाजिक सञ्जालको उपयोग, अपराधबाट प्राप्त रकम, स्थानीय तथा विदेशमा रहेका व्यक्ति तथा व्यावसायीहरूबाट असुली, अपहरण, लागू औषधको कारोबार तथा असुलीबाट हातहतियार किन्न रकम जुटाउने ।
- बैकिङ्ग प्रणाली तथा मनीट्रान्सफर, भौतिक स्थानान्तरण, हुन्डी, भर्चुअल करेन्सी, प्रिपेड कार्ड तथा अन्य आधुनिक विधि तथा प्रविधिको प्रयोग गरी रकम स्थानान्तरण गर्ने ।
- रकम विदेशी बैंकको खातामा जम्मा गर्ने र वास्तविक धनीको पहिचान लुकाउने ।

(छ) चोरी गरिएको वा अन्य वस्तुको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी

अवधारणा

- चोरी गरिएको सामानको ओसारपसार गरी स्थान्तरण गर्ने र सोको बिक्री वितरण गर्ने कार्यलाई विभिन्न कानूनले अपराधको रूपमा व्याख्या गरेको ।
- विशेषतः सांस्कृतिक तथा पूरातात्विक महत्वका मूर्ति, धातु, गर-गहना विश्व बजारमा धेरै मूल्यमा बिक्री वितरण हुने हुँदा सो सामानहरूको चोरी गरी गैर कानुनी ओसारपसारमा संलग्न हुने समस्या विश्वव्यापी रहेको ।
- चोरी गरिएको वा अन्य वस्तुको गैर कानुनी ओसारपसार सम्बन्धी कार्यलाई निम्न बमोजिमको सम्बद्ध कसुरले समेत समेट्ने:
 - नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) सम्बन्धी,
 - चोरी वा डकैती सम्बन्धी,
 - तस्करी (भन्सार, अन्तशुल्क तथा कर सहित) सम्बन्धी,
 - कालोबजार, उपभोक्ता संरक्षण, प्रतिष्पर्धा वा आपूर्ति सम्बन्धी,

मुद्दा: अवैध घडी पैठारी

२०३७ साल फाल्गुण ४ गते हङकङबाट दिनको ३ बजे आएको ए.बी.एन. जहाजमा अवैध सामान लुकाई ल्याएको छ, भन्ने विश्वस्त सूत्रबाट थाहा भई प्रमुख भन्सार अधिकृत, भन्सार अधिकृतहरू, आर. एन.ए.सी. का ग्राउण्ड इन्जिनियरहरू तथा टेक्नीसियन समेतको रोहवरमा जहाजको विभिन्न स्थानमा तलासी गर्दा ककपिटको दाहिने तर्फको अक्सिजन प्यानलबाट भेटिएको सिटिजन अटोमेटिक जेम्स डे. एण्ड डेट चैनसहितको घडी थान ४०, लेडिज घडीका मुममेन्ट (अर्ध तयारी पूर्जा) ४००, ककपिटको देब्रे पट्टीको च्यानलबाट फेला परेको नेशनल भिडियो क्यासेट ३, ककपिटमा पाइलट बस्ने सिट पछाडि फेला परेको जोनीवाकर रेडलेभल व्हीस्की २, चार्ली १, डुटलक २, ट्रेक सुजीर १, लेडीज सेन्डल जुता १ जोर जहाजको अगाडिको ट्वाइलेट भित्र फेला परेको नेशनल भिडियो क्यासेट २ स्कप भिडियो क्यासेट १ सानियो १७०० एच टुईन वन १, एडपटर २, भिडी १ फेला परेको मिति २०३७/११/१४ को मौका मुचुल्का ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: २८ साल: २०४३ महिना: भाद्र अंक: ५ फैसला मिति: २०४३/०४/२३ निर्णय नं. २७१४

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मुलुकी ऐन अपराध संहिता, २०७४ को परिच्छेद २० अन्तर्गत चोरी तथा डाँका

सम्बन्धी कसुरको दफा २४१ मा कुनै व्यक्तिको चल सम्पत्ति निजको मञ्जुरी बिना बेइमानीका नियतले स्थान परिवर्तन गरेमा निजले चोरी गरेको मानिने ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013 [on the report of the Third Committee (A/68/457)] 68/186. Strengthening crime prevention and criminal justice responses to protect cultural property, especially with regard to its trafficking
- ECOSOC Resolution 2008/23 Protection against trafficking in cultural property (UN Economic and Social Council)
- UNODC Mandates on trafficking in cultural property
- UNESCO-Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, 1970

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सीमामा वा देशभिन्न बिलविजक नभएको र औचित्य पुष्टि नहुने वस्तुको ओसारपसार गरिनु ।
- व्यक्तिसँग भएको बहुमूल्य सामानको स्रोत वा सो वस्तुको बिल भुक्तानी नहुनु ।
- व्यक्तिले बहुमूल्य सामान कम मूल्यमा बेचन सहमत हुनु ।
- मालवस्तुको ढुवानीको जाँचमा असम्बन्धित वस्तु भेटिनु ।
- मूल्यवान वस्तुलाई भन्सार छली सीमा पार गराउने प्रयास गर्नु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।

- स्रोत र उपयोग लुकाउने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमा भन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम नगदमा जम्मा हुनु र एकै पटक ठूलो रकम निक्षेप फिर्ता लिनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नभएको वस्तु भेटिनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- चोरी गरिएको वस्तु वा अन्य वस्तुलाई स्थानान्तरण गर्न निर्यात गरिने वस्तुमा लुकाई छिपाई ओसारपसार गर्ने ।
- वस्तुको स्वामित्व देखाउन नक्कली कागजपत्र बनाउने, नक्कली बिल पेस गर्ने ।
- चोरीको वस्तुको ओसारपसार गरी आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई वैध व्यवसायमा मिसाउने ।
- बैकिङ प्रणालीको प्रयोग गरी रकम एउटा खाताबाट अर्को खातामा स्थानान्तरण गर्ने ।
- हुन्डीको प्रयोग गर्ने ।
- विभिन्न वित्तीय उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने ।
- Transport Company को दुरुपयोग गर्ने ।

(ज) भ्रष्टाचार तथा घुस सम्बन्धी

अवधारणा

- भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ अनुसार कुनै राष्ट्रसेवक कर्मचारीले रिसवत लिने दिने; बिना मूल्य वा कम मूल्यमा वस्तु वा सेवा लिने; दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लिने; कमिशन लिने; राजस्व चुहावट गर्ने; गैर कानुनी लाभ वा हानि पुऱ्याउने बदनियतले काम गर्ने; गलत लिखत तयार गर्ने; गलत अनुवाद गर्ने; सरकारी कागजात सच्याउने; सरकारी वा सार्वजनिक संस्थाको कागजात नोक्सान गर्ने; प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गर्ने वा परीक्षाको परिणाम फेरबदल गर्ने; गैर कानुनी व्यापार व्यवसाय गर्ने; नपाएको ओहदा पाए भन्ने; भ्रष्टाचार विवरण दिने; सार्वजनिक सम्पत्तिको हानि नोक्सानी गर्ने; गैर कानुनी दबाव दिने वा गलत प्रतिवेदन दिने कार्यलाई भ्रष्टाचार गरेको मानिने ।
- घुस भन्नाले रकम, कलम, दै दस्तुर, सलामी, इनाम, बकस वा नगदी वा जिन्सी जुनसुकै आर्थिक लाभ सम्भन्नुपर्ने ।
- भ्रष्टाचार तथा घुस लिने दिने कार्यलाई मानव इतिहास जत्तिकै पुरानो मानिएको । भ्रष्टाचारको आर्थिक तथा निकै गम्भीर सामाजिक असर रहेको । यसले राज्यको ढुकुटीको दुरुपयोग हुने र सर्वसाधारणमा सङ्कोच तथा भ्रष्टाचारको भयको स्थिति सिर्जना गर्ने ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण हुने सम्भाव्य स्रोतमध्ये भ्रष्टाचार तथा घुस लगायत क्रियाकलाप रहेको ।
- विश्व बैंकले अन्तर्राष्ट्रिय घुसखोरी प्रतिवर्ष १.५ ट्रिलियन अमेरिकी डलरभन्दा बढी रहेको अनुमान गरेको (विश्वव्यापी जीडीपीको २ प्रतिशतभन्दा बढी) ।
- राष्ट्रिय जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन २०२० ले भ्रष्टाचारलाई Major threats को रूपमा वर्गीकृत कसुर रहेको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
 - ऐनको परिच्छेद २ मा भ्रष्टाचारको कसुर तथा सजायको व्यवस्था गरिएको, सो अन्तर्गत रिसवत लिने दिनेलाई सजाय, बिना मूल्य वा कम मूल्यमा वस्तु वा सेवा लिने राष्ट्रसेवकलाई सजाय; दान, दातव्य, उपहार वा चन्दा लिनेलाई सजाय; कमिशन लिनेलाई सजाय, राजस्व चुहावट गर्ने राष्ट्रसेवकलाई सजाय; गैर कानुनी लाभ वा हानि पुऱ्याउने बदनियतले काम गर्नेलाई सजाय; गलत लिखत तयार गर्ने राष्ट्रसेवकलाई

सजाय; गलत अनुवाद गर्नेलाई सजाय; सरकारी कागजात सच्याउनेलाई सजाय; सरकारी वा सार्वजनिक संस्थाको कागजात नोक्सानी गर्नेलाई सजाय; प्रश्नपत्रको गोपनीयता भङ्ग गर्ने वा परीक्षाको परिणाम फेरबदल गर्नेलाई सजाय; गैर कानुनी व्यापार व्यवसाय गर्ने राष्ट्रसेवकलाई सजाय; नपाएको ओहदा पाएको भन्नेलाई सजाय; भ्रुडा विवरण दिनेलाई सजाय; सार्वजनिक सम्पत्तिको हानि नोक्सानी गर्नेलाई सजाय; गैर कानुनी दबाव दिनेलाई सजाय र गलत प्रतिवेदन दिनेलाई सजायको व्यवस्था ।

- दफा २० अनुसार प्रचलित कानुनबमोजिम सार्वजनिक पद धारण गरेको मानिने राष्ट्रसेवकले प्रचलित कानुनबमोजिम पेश गरेको सम्पत्ति विवरण अमिल्दो तथा अस्वाभाविक देखिन आएमा वा निजले मनासिब कारण बिना अमिल्दो र अस्वाभाविक उच्च जीवनस्तर यापन गरेमा वा आफ्नो हैसियतभन्दा बढी कसैलाई दान, दातव्य, उपहार, सापटी, चन्दा वा बकस दिएको प्रमाणित भएमा त्यस्तो सम्पत्ति के कस्तो स्रोतबाट आर्जन गरेको हो भन्ने कुराको निजले प्रमाणित गर्नुपर्ने र नगरेमा त्यस्तो सम्पत्ति गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको मानिने ।
- परिच्छेद ३ मा भ्रष्टाचारको कसुरको अनुसन्धान, तहकिकात तथा मुद्दा दायर गर्ने व्यवस्था ।

- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८ सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा आयोगले अनुसन्धान गर्न वा गराउन सक्ने ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड तथा अभिसन्धि

- भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि, २००३: भ्रष्टाचारका विभिन्न प्रकारहरू जस्तै घूसखोरी, Trading in Influence, Abuse of Functions र निजी क्षेत्रको भ्रष्टाचारजस्ता विभिन्न विषयहरू समेटेको ।
- FATF को सिफारिस नं. ३० ले भ्रष्टाचारसँग सम्बन्धित सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलाप सम्बन्धी कसुरको अनुसन्धान गर्न भ्रष्टाचार निवारण गर्ने जिम्मेवारी भ्रष्टाचार विरुद्ध काम गर्ने निकायमा निहित हुने ।

संस्थागत संरचना

- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग: आयोगले कुनै सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिले भ्रष्टाचार गरी अख्तियारको दुरुपयोग गरेको सम्बन्धमा कानुनबमोजिम अनुसन्धान गर्न वा गराउन सक्ने र अनुसन्धानबाट सार्वजनिक

पद धारण गरेको कुनै व्यक्तिले कानूनबमोजिम भ्रष्टाचार मानिने कुनै काम गरेको देखिएमा त्यस्तो व्यक्ति र सो अपराधमा संलग्न अन्य व्यक्तिउपर कानूनबमोजिम अधिकार प्राप्त अदालतमा मुद्दा दायर गर्न वा गराउन सक्ने ।

- **विशेष अदालत:** अनुसन्धान पश्चात् विशेष अदालतमा अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत भ्रष्टाचारका मुद्दा दर्ता हुने र सो अदालत मुद्दाको आवश्यक कारबाही सोही अदालतबाट हुने । सो अदालतबाट भएको फैसलामा सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्ने ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्र:** सार्वजनिक निकायहरूबाट हुने अनियमितता, ढिला सुस्ती, भ्रष्टाचार सम्बन्धमा उजुरी संकलन गर्ने, सार्वजनिक निकायहरूको नियमन, अनुगमन गरि सुझाव, निर्देशन दिने, सार्वजनिक पद धारण गरेको व्यक्तिहरूको सम्पत्ति र आयको अनुगमन गर्ने ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- उच्च पदस्थ व्यक्ति लगायत सार्वजनिक सेवामा रहेका व्यक्ति, निजको परिवार र सम्बद्ध व्यक्तिको परिवारको खातामा अस्वाभाविक कारोबार हुनु, खाताको कारोबार खातावालाको आयस्रोतसँग मेल नखानु ।
- धेरै भ्रष्टाचार हुने संस्था भनी पत्रपत्रिकामा नाम आइरहने सरकारी कार्यालयको कर्मचारी हुनु ।
- Wire Transfer मार्फत PEP को परिवारको नाममा रहेको Shell Company वा परिवारको नाममा रहेको बैंक खातामा रकम स्थानान्तरण हुनु ।
- Tax Haven Countries मा कर्मचारी वा कर्मचारीको परिवारको बैंक खाता वा कम्पनी हुनु ।
- सरकारी कर्मचारीको आयस्रोत भन्दा उच्च स्तरको तथा अस्वाभाविक जीवनस्तर हुनु ।
- सरकारी कर्मचारीको परिवारको खातामा अस्वाभाविक कारोबार देखिनु ।
- स्रोत नखुलेको रकम, धेरै परिमाणमा नगद जम्मा हुनु ।

- घर, जग्गा किन्दा नगदमा रकम भुक्तानी गर्नु ।
- विमाको रकम भुक्तानी नगदमा गर्नु, सो नगदको स्रोत नखुल्नु ।
- अयोग्य वा कम योग्यता प्राप्त कम्पनी, एजेन्टले खरिद बोलपत्रमा सहभागी गराउनु र सो प्रकृत्यामा जित हासिल गर्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- Corporate Vehciles र Trust को दुरुपयोग गरी भ्रष्टाचार गरी आर्जन गरेको रकमलाई शुद्धीकरण गर्ने ।
- वास्तविक धनीको पहिचान लुकाउनुको लागि Special Intermediaries र Professionals को प्रयोग गर्ने ।
- घर, जग्गा जमिन किन्नलाई नगदमा कारोबार गर्ने ।
- भ्रष्टाचारबाट आर्जन गरेको पैसा भव्य जीवनशैलीको लागि प्रयोग गर्ने ।
- विदेशी कम्पनीहरूमा लगानी गर्ने, सो कम्पनी छोरा, छोरी वा नातेदारको नाममा राख्ने ।
- क्यासिनोमा खेल खेली रकम रूपान्तरण गर्ने ।
- वित्तीय विज्ञ, गैर वित्तीय पेशाकर्मीको सहयोग लिई गैर कानुनी आर्जनको स्रोत लुकाउने, परिवर्तन गर्ने ।
- Offshore र Foreign Jurisdiction को प्रयोग गर्ने, रकमहरू विदेशी बैंकको खातामा जम्मा गर्न लगाउने र सो रकमलाई व्यापारिक स्वरूप दिई स्वदेश भित्र्याउने वा विदेशकै कुनै व्यवसायमा लगानी गर्ने ।
- परिवारको सदस्य वा अन्य कुनै विश्वासिलो व्यक्तिलाई वारेश (Nominee) को रूपमा प्रयोग गरी रकम स्थानान्तरण गर्ने, परिचालन गरी वास्तविक धनीको परिचय र स्रोत लुकाउने ।
- नगद कारोबार धेरै हुने व्यवसाय र सोको प्रयोग गरी रकम शुद्धीकरण गर्ने ।

Example of use of Corporate Vehicles

One example of this comes from the case of Augusto Pinochet, the former President of Chile. Pinochet was assisted by his US-based bank (and its U.K. branch) in setting up corporate vehicles in order to both hide his assets and shield them from the reach of asset freezing and confiscation or civil recovery orders. Specifically, Pinochet was able to set up offshore shell corporations and a trust in 1996 and 1998, even after a Spanish Magistrate had filed a detailed indictment against Pinochet for crimes against humanity and issued world-wide freezing orders. These corporations, established in jurisdictions that at the time had weak AML controls, were listed as the nominal owners of the US bank accounts and other investment vehicles that benefited Pinochet and his family. The bank's KYC documentation listed only the corporations, not Pinochet, as the owners of the accounts, despite the fact that the bank knew that Pinochet was the beneficial owner (since the bank itself had set up the corporations). The bank has since been convicted of AML-related criminal charges.

Source: FATF Report on Laundering the Proceeds of Corruption, 2011

Example of use of cash

Diepreye Alamiyeseigha, for example, was found to have over GBP 1000000 in his apartment in the UK at the time of his arrest, not with standing the fact that as governor of Bayelsa State in Nigeria, his salary was a fraction of that. Another governor of a Nigerian state around that time, Joshua Chibi Dariye, previously discussed, was found to have deposited into his UK accounts in excess of GBP 480000 during a four and a half year period. According to a US Senate report on the matter, immediately after Sani Abacha's death in 1998, his wife was stopped at a Lagos airport with 38 suitcases full of cash, and his son was found with USD 100 Million in cash. According to the World Bank study he was able to place significant amounts of cash in the financial system by using associates. Lastly, Montesinos used cash couriers to transfer funds from Switzerland to Mexico and Bolivia.

Source: FATF Report on Laundering the Proceeds of Corruption, 2011

(क) ठगी सम्बन्धी

अवधारणा

- कसैले कसैलाई कुनै कुराको विश्वास दिलाएकोमा सो बमोजिम नगरी वा फर्काई, भुक्त्याई वा अन्य कुनै किसिमले धोका दिई कुनै काम गरी वा गर्नबाट रोकी त्यस्तो व्यक्ति वा अन्य कसैलाई बेइमानीपूर्वक कुनै किसिमको हानि, नोक्सानी वा क्षति पुऱ्याएमा वा आफ्नो वा अरू कसैको लागि कुनै लाभ प्राप्त गरेमा निजले ठगी गरेको मानिने ।
- अमेरिकाका विलियम फ्याड अबाग्नेल जुनियरले १५ देखी २१ वर्षको उमेरमा बैंक ठगी तथा नाम, दर्ता, पदवी, योग्यता ढाँट्ने लगायतको काम गरी आर्थिक लाभ लिएको।^{१०} सो कसुरका लागि निजले पाँच वर्षभन्दा कम अवधि जेलमा बिताए । तत्पश्चात् उनले Federal Bureau of Investigation (FBI) को Consultant का रूपमा काम गरे, FBI को अक्याडमीमा समेत पढाउने काम गरे । उनको जीवनमा आधारित Catch Me if you can नामक किताब प्रकाशित भयो र सो किताबमाथि फिल्मसमेत निर्माण भयो ।
- २१ औं शताब्दीमा डिजिटल ठगी, अनलाइन ठगी, व्यक्तिगत पहिचानको चोरी, बिमा ठगी लगायतका ठगी ठूलो चुनौती बन्दै गएको ।
- व्यक्तिगत विवरण चोरी (e-fraud and phishing) आधुनिक प्रकारको ठगीको रूपमा चिनिने ।

मुद्दा: ठगी

विभिन्न मितिमा “क” ले जग्गा मिलाइ दिन्छु भनी प्रलोभनमा पारी मबाट पटकपटक गरी रू. ३७ लाख रुपैयाँ लिएकोमा पछि जग्गासमेत नमिलाएको र पैसा माग गर्दा आज भोलि भन्दै आलटाल गर्दै रहेको । पछि मलाई पटक-पटक विभिन्न मितिमा आफ्नो खातामा पैसा नै नभएको बाउन्स चेक दिई ठगी गरेकोले मलाई ठगी गरेको रकम रू. ३७ लाख रुपैयाँ प्रतिवादीबाट दिलाई भराई पाउनको साथै कानूनबमोजिम कारवाही गरिपाऊँ भन्ने व्यहोराको जाहेरी दरखास्त,

प्रतिवादी “क” ले जाहेरवालाबाट पटक-पटक गरी रू. ३७ लाख रुपैयाँ लिएको र पछि उक्त रकम नतिरी रकम दिनसमेत आलटाल गरी आफ्नो खातामा रकम नहुँदा नहुँदै फ्रड चेक दिई ठगी गरेको भन्ने मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट खुल्न आएकोले प्रतिवादी “क” लाई मुलुकी ऐन, ठगीको महलको १ नं. को कसुरमा सोही महलको ४ नं. बमोजिम सजाय हुनुको साथै जाहेरवालाको विगो रू. ३७ लाखसमेत प्रतिवादीबाट जाहेरवालालाई दिलाई भराई पाऊँ भन्नेसमेत व्यहोराको अभियोगपत्र ।

स्रोत: ने. का. प. भाग: ५६ साल: २०७१ महिना: मंसिर अङ्क: ८ फैसला मिति: २०७१/०३/२३ निर्णय नं. ९२२८ ।

^{१०} Available at <https://www.telegraph.co.uk/business/0/ten-top-american-fraudsters/frank-william-abagnale/> on 2020/05/02

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद-२१ को ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) सम्बन्धी कसुरमा ठगी गर्न नहुने उल्लेख भई ठगी गरेको पाइएमा सजायको व्यवस्था रहेको,
- नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व वा नियन्त्रणमा भएको कुनै संस्थालाई ठगी गरेमा दश वर्षसम्म कैद र एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना, आफ्नो नाम, दर्जा, पदवी, योग्यता ढाँटी ठगी गरेमा पाँच वर्षसम्म कैद र पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना; अन्य कुनै किसिमले ठगी गरेमा सात वर्षसम्म कैद र सत्तरी हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना; बालबालिका, होस ठेगानमा नरहेको व्यक्ति, असहाय, निरक्षर वा पचहत्तर वर्ष माथिको व्यक्तिलाई ठगी गरेकोमा थप एक वर्षसम्म कैद सजायको व्यवस्था रहेको,
- नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको वा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको सङ्गठित संस्थाविरुद्ध नेपाली नागरिक वा अन्य कसैले नेपाल बाहिर कुनै नेपाली नागरिक विरुद्ध ठगीको कसुर गरेमा निजलाई नेपालभित्र नै त्यस्तो कसुर गरे सरह मानिने ।
- ठगीको विषयमा निश्चित क्षेत्रको लागि विशिष्टकृत कानून पनि बनेको । उदाहरणको लागि वैकिङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४ ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- विभिन्न देशको देवानी कानून र फौजदारी कानूनले ठगी कसुर सम्बन्धी विभिन्न व्यवस्था गरेको । केही देशहरूमा ठगीसम्बन्धी देवानी कसुरलाई “टोर्ट (Tort)” भनिने ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- ठगी गर्ने कार्यमा संलग्न भएको भनी विभिन्न सञ्चार माध्यममा नाम आउनु ।
- अनुसन्धानकारी निकाय जस्तै नेपाल प्रहरी, इन्टरपोल आदिको खोजीको सूचीमा हुनु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने किसिमको कारोबार गर्नु ।
- खातावालाको आम्दानीको स्रोत स्पष्ट नहुनु ।
- खातामा असम्बन्धित व्यक्तिहरूले नगद जम्मा गरेको देखिनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउनका लागि एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक—पटक जम्मा गर्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- ठगी गरेको रकम पीडितलाई विद्युतीय माध्यमबाट जस्तै e-wallet वा खातामा जम्मा गर्न लगाई सो रकमलाई नगदमा रूपान्तरण गरी फेरि उक्त नगदलाई बैकिङ्ग प्रणालीमा ल्याउनु, एकबाट अर्को खातामा स्थानान्तरण गरिरहने ।
- क्यासिनोमा खेल खेली रकम रूपान्तरण गर्ने ।
- वैध कारोबार वा व्यवसायमा सो सम्पत्तिलाई मिसाउने ।
- Wire Transfers लगायत अन्य वित्तीय उपकरण को प्रयोग गरी रकम स्थानान्तरण गर्ने ।
- ठगी गर्दा आफ्नो गलत परिचय प्रदान गर्नु, ठगीको रकम स्थानान्तरण गर्न अन्य व्यक्तिहरू परिचालन गर्ने ।
- परिवार वा नातेदारको नाममा वैध कम्पनी खोली लगानी गर्ने ।
- हितग्राही व्यक्ति आफू रही अरूको नामबाट खाता सञ्चालन वा अन्य कारोबार गर्ने ।
- वित्तीय विज्ञ, व्यावसायिकहरूको सहयोग लिई गैर कानुनी आर्जनको स्रोत लुकाउनु वा परिवर्तन गर्ने ।

(ज) कितें सम्बन्धी

अवधारणा

- कसैले सर्वसाधारण वा कसैलाई कुनै हानी, नोक्सानी वा क्षति पुऱ्याउने वा आफू वा कसैलाई कुनै लाभ पुऱ्याउने नियतले कुनै भुट्टा लिखत वा भुट्टा विद्युतीय अभिलेख वा लिखत वा विद्युतीय अभिलेखको भुट्टा अंश वा भाग बनाउने काम गरेमा कितें गरेको मानिने ।
- कितेंलाई White-Collar Crime मानिने ।
- प्राचीन कालदेखि नै विभिन्न देशहरूमा कितें मार्फत वित्तीय अपराधहरू हुने गरेको ।
- इशापूर्व ८० देखि नै कितें विरुद्धको कानुनको प्रयोग भएको । रोमनमा जमिन सम्बन्धी विभिन्न कागजपत्रहरूमा कितें गर्ने गरिएकोमा त्यस विरुद्ध कानुन निर्माण भएको ।
- मध्ययुग (५ औं देखि १५औं शताब्दी) मा युरोपमा कितें अपराध व्याप्त रहेको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४: सो ऐनको परिच्छेद २५ मा रहेको लिखत सम्बन्धी कसुरको दफा २७६ मा कितें गर्न नहुने व्यवस्था रहेको । जसअन्तर्गत कसैले कितें गर्न वा गराउन हुँदैन भनी उल्लेख गरी, कसैले सर्वसाधारण वा कसैलाई कुनै हानि, नोक्सानी वा क्षति पुऱ्याउने वा आफू वा कसैलाई कुनै लाभ पुऱ्याउने नियतले कुनै भुट्टा लिखत वा भुट्टा विद्युतीय अभिलेख वा लिखत वा विद्युतीय अभिलेखको भुट्टा अंश वा भाग बनाउने काम गरेमा निजले कितें गरेको मानिने भनी उल्लेख गरेको ।
- उक्त परिच्छेद अन्तर्गत भुट्टा लिखत बनाउने काम भन्नाले देहायको कुनै काम:-
 - (१) जुन अधिकारी वा व्यक्तिले लिखत बनाएको, लेखेको वा सहीछाप गरेको होइन त्यस्तो अधिकारी वा व्यक्तिले लिखत बनाएको, लेखेको वा सहीछाप गरेको हो भन्ने विश्वास पार्ने किसिमबाट वेइमानीपूर्वक लिखत वा त्यसको अंश तयार गर्ने, विद्युतीय अभिलेख तयार गर्ने वा पठाउने, विद्युतीय अभिलेखमा डिजिटलहरू संरक्षण गर्ने,
 - (२) विना अधिकार वा वेइमानीपूर्वक कुनै लिखत वा विद्युतीय अभिलेखमा कुनै कुरा थपी, मेटी, केरी, परिवर्तन गरी वा अन्य कुनै किसिमबाट व्यहोरा फरक वा नबुझिने पार्ने,

- (३) मानसिक अस्वस्थताको कारणबाट होस ठेगानमा नभएको, मादक पदार्थ वा लागू पदार्थ सेवन गरेको वा छलकपटमा पारिएको कारणले कसैले लिखतमा लेखिएको कुराको मतलब बुझ्न सक्दैन भन्ने जानीजानी त्यस्तो व्यक्तिलाई लिखत बनाउन, सहीछाप गर्न वा लिखतमा लेखिएको कुनै कुरा बदल्न लगाउने,
- (४) एक कामको लागि सहीछाप गरी लिफा, कागज वा छाप लिए दिएकोमा त्यस्तो काममा नलगाई अर्कै प्रयोजनको लिखत खडा गर्ने वा सोमा लगाउने ।
- बैकिङ्ग कसूर तथा सजाय ऐन, २०६४: दफा १२ मा कागजात वा खाता बही सच्याई कीर्ते वा जालसाजी गरी हानि नोक्सानी पुऱ्याउन नहुने: कसैले पनि बैङ्क वा वित्तीय संस्थाको कुनै कागजात वा खाता बहीमा लेखिएको कुनै कुरा कुनै तरिकाले हटाई वा उडाई अर्कै मतलब निस्कने व्यहोरा पारी मिलाई लेख्ने जस्ता काम गरेबाट आफूलाई वा अरु कसैलाई फाइदा वा हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले कीर्ते गर्न वा अर्काको हानि नोक्सानी गर्ने उद्देश्यले नगरे वा नभएको भुट्टा कुरा गरे वा भएको हो भनी वा मिति, अड्डा वा व्यहोरा फरक पारी सहीछाप गरी गराई कागजात बनाई वा बनाउन लगाई जालसाजी गर्न हुँदैन ।

संस्थागत संरचना:

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सरकारी कर्मचारीले प्रयोग गर्ने कागजपत्र अन्य व्यक्तिसँग हुनु र सो कागज प्रयोग गर्न खोज्नु ।
- व्यक्ति आफै उपस्थित नहुनु र वारेशमार्फत कारोबार गर्न खोज्नु, वारेशले निज व्यक्तिको हालको ठेगाना, फोन नं. वा सम्पर्कका साधनबारे जानकारी दिन इन्कार गर्नु ।

- कागजपत्रमा अस्वभाविक केरमेट हुनु ।
- खातावालाको व्यवसाय पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- कागजपत्रहरू Missing हुनु, विवादास्पद खालका कागजपत्रहरू हुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउन एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- पारिवारिक सम्बन्ध वा व्यावसायिक सम्बन्ध स्थापना नहुने व्यक्तिसँग संवेदनशील कागजपत्र हुनु, वारेश बनी आउनु ।

विधि (Typologies)

- कित्ते गरेका विभिन्न कागजहरू प्रयोग गरी वित्तीय लाभ लिने ।
- कित्ते गरी आर्जन गरेको सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्ने, सो सम्पत्ति मासी अन्य प्रकारको सम्पत्ति जोड्ने ।
- बैकिङ्ग प्रणाली तथा मनि ट्रान्सफर, हुन्डीमार्फत रकम स्थानान्तरण गर्ने ।
- अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारको कारोवारमा उक्त गैर कानुनी आर्जनको रकम मिसाउने ।
- भर्चुअल करेन्सी, प्रिपेड कार्ड तथा अन्य आधुनिक विधिहरूको प्रयोग गरी रकमको स्रोत लुकाउने ।

(ट) खोटा सिक्का वा मुद्रा सम्बन्धी

अवधारणा

- प्रत्येक मुलुकले नोट छपाई गरी निष्काशन गर्ने कार्यका लागि एउटा छुट्टै निकायको व्यवस्था गरेको हुन्छ। मुलुकको कानूनले व्यवस्थित गरेको त्यस्तो निकायबाट छपाई गरी निष्काशन गरेबाहेक अन्य व्यक्ति, संस्था वा निकायले गैह्रकानुनी तवरबाट ठगी गर्ने, अर्थतन्त्रलाई नकारात्मक असर पार्ने मनसायले जालसाजी वा कित्ते गरी वा रूप फेरी वा अन्य कुनै प्रकारले बनाइएका नोटहरूलाई नक्कली वा जाली नोट मानिने।
- “खोटा मुद्रा” भन्नाले नेपाल सरकार वा नेपाल राष्ट्र बैङ्क वा विदेशी सरकार वा अधिकार प्राप्त विदेशी संस्थाले निकालेको हो भन्ने भान पार्ने वा विश्वास हुने गरी अनधिकृत रूपमा बनाएको वा नक्कली मुद्रालाई मानिने।
- सामान्यतया नोट वा सिक्काको सुरुवाती चलनसँगसँगै “खोटा मुद्रा” वा “खोटो सिक्का” को पनि सुरुवात भएको पाइएको।
- यसको पहिलो उदाहरण, अमेरिकी उपनिवेशहरूको स्थापनाको समयमा Native Americans व्यापारीहरूले गैर कानुनी रूपमा White Shells लाई Blue Black Shells मा परिवर्तन गरी कारोवार गर्ने गरेको पाइएको।
- नेपालमा आ.व.२०२६/२७ तिर नक्कली नोट देखापरेको अनुमान रहेको।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- नेपाल राष्ट्र बैङ्क ऐन, २०५८
 - परिच्छेद - ६ दफा ५७, भुत्रो वा खोटो मुद्रा सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार बैङ्कले कुनै मुआब्जा नदिई बाहिरी स्वरूप परिवर्तन गरिएको वा खोटो सिक्का वा नक्कली नोट जफत गर्न सक्ने।
 - परिच्छेद - ६ दफा ६१, प्रतिलिपि र जाली मुद्रा सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार कसैले पनि प्रतिलिपि र जाली मुद्रा सम्बन्धी कुनै काम कुरा गर्न, गराउन नहुने।
 - दफा ९६(१) अनुसार कसुर गर्ने व्यक्तिलाई उक्त कसुरसँग सम्बन्धित विगो जफत गरी विगोको तीन गुणासम्म जरिवाना वा तीन वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ परिच्छेद - २२, मुद्रासम्बन्धी कसुर
 - दफा २५६, खोटा मुद्रा बनाउन नहुने: कसुर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई मुद्राको परिमाण र मूल्य विचार गरी पाँच वर्षदेखि दस वर्षसम्म कैद र

पचास हजार रुपैयाँदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने ।

- दफा २५७: खोटा मुद्रा चलन गर्न नहुने: कसुर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई सात वर्षसम्म कैद र सत्तरी हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने ।
- दफा २५८: खोटा मुद्रा बनाउने सामान बनाउन, राख्न वा मर्मत गर्न नहुने: कसुर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई सात वर्षसम्म कैद र सत्तरी हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने ।

➤ नेपाली मुद्राको चलनचल्ती बढाउने ऐन, २०१४ ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अभिसन्धि तथा कानुन

➤ संयुक्त राष्ट्रसंघको जालसाजी मुद्राको दमनसम्बन्धी महासन्धि, १९२९

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- नक्कली मुद्रा वा खोटा सिक्का प्राप्त हुनु वा सोको कारोबार गर्नु ।
- खोटा सिक्को प्रयोग भइरहेको सूचना प्राप्त हुनु, सञ्चार माध्यममा सो सम्बन्धी समाचार आउनु ।
- Counterfeit Currency Groups सक्रिय भएको विभिन्न स्थानमा सानो-सानो मात्रामा रकम जम्मा गर्नु र भिक्नु ।
- ग्राहकको प्रोफाइल र कारोवारमा एकरूपता नहुनु ।
- सीमा रकमभन्दा कम हुने गरी खातामा पटक-पटक रकम जम्मा गर्नु ।
- एकै दिनमा फरक-फरक बैंकको फरक-फरक शाखाबाट कारोवार गर्नु ।
- थ्रेसहोल्ड सीमा कायम गरी फरक-फरक काउन्टरबाट रकम जम्मा गर्नु ।
- एउटै खातामा धेरै व्यक्तिहरूले रकम जम्मा गर्नु ।
- ठूलो रकमको निक्षेपलाई विभिन्न खातामा विभाजन गर्नु ।

- स्पष्ट व्यावसायिक कारण बिना नै ठूलो मात्रामा रकम जम्मा गर्नु वा भिक्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- आतङ्कवादी समूहहरूले वा गिरोहले नक्कली नोट उत्पादन गर्ने, विभिन्न गैर कानुनी गतिविधिमाफत देशभित्र वा बाहिर ट्रान्सफर गर्ने र त्यस्तो नोटलाई वित्तीय प्रणाली वा बजारमा प्रवेश गराउने ।
- खोटा सिक्कालाई असल सिक्कासँग मिसाउने ।
- मुद्रा विनिमेय गरी खोटा सिक्कालाई रूपान्तरण गर्ने ।
- एक खाताबाट अर्को खाता गरी धेरै खाताहरूमा गैर कानुनी आर्जन ट्रान्सफर गरी स्रोत लुकाउने,
- सामान तथा सेवाहरूको गलत वा भ्रामक घोषणा गर्ने ।
- वैध व्यवसायमा गैर कानुनी आर्जन मिसाउने ।
- Placement विधि^{११}: कम मूल्यका सामान किन्न प्रयोग गर्ने, असली रकमसँग नक्कली रकम मिसाउने, मुद्रा सटहीमाफत रकम साट्ने, जुवामा प्रयोग गर्ने, नगद प्रयोग हुने व्यवसायमा मिसाउने, आम नागरिकलाई बेच्ने ।
- स्थानान्तरण (Transfer of Proceeds)^{१२}: बैंक खाताको प्रयोग, Cash Couriers को प्रयोग, Money Transfer Service को प्रयोग, हुन्डीमाफत, एटिएम कार्डमाफत स्थानान्तरण गर्ने ।
- Layering and Integration विधि^{१३}: धेरै मात्रामा नगद कारोबार हुने व्यवसायमा मिसाउने, विभिन्न देशहरू क्षेत्राधिकार प्रयोग गरी स्थानान्तरण गर्ने, व्यावसायिक संरचनाको प्रयोग गर्ने, विभिन्न खाता तथा entity प्रयोग गरी रकम परिचालन गर्ने, वस्तु तथा सेवाको गलत तथा भ्रामक उद्घोष गर्ने ।

^{११} FATF, Money Laundering and Terrorist Financing related to counterfeiting of currency, June 2013

^{१२} ibid

^{१३} ibid

(ठ) नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) सम्बन्धी

अवधारणा

- उच्च माग भएका उत्पादनहरू सामान वा सामान डिजाइनहरूको आधारमा निर्माण गर्ने कार्यलाई नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) को रूपमा परिभाषित गरिएको ।
- मौद्रिक लाभको लागि गुणस्तरीय वस्तुको नाम, छाप, चित्र प्रयोग गरी गुणस्तरहीन सामानको उत्पादन तथा विक्री वितरण गर्ने कार्यलाई नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरीको रूपमा परिभाषित गरिएको ।
- औषधीजन्य उत्पादन, खाना तथा पेय पदार्थ, विद्युतीय उपकरण, मेसिनरी सामान तथा सवारी साधनको पार्टपुर्जा र कस्मेटिक सामानहरूको नक्कल गरी वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी हुने गरेको ।
- पेटेण्ट डिजाइन र ट्रेडमार्क ऐन, २०२२ अनुसार “पेटेण्ट” भन्नाले कुनै पदार्थ वा पदार्थ समूहको बनावट, सञ्चालन वा प्रसारको नयाँ उपाय वा तरिका सम्बन्धी वा कुनै नयाँ सिद्धान्त वा फर्मुलाद्वारा पत्ता लगाइएको कुनै उपयोगी आविष्कार सम्झनु पर्ने । “डिजाइन” भन्नाले कुनै प्रकारले तयार गरी बनाइएको वस्तुको छाँट रूप वा आकार सम्झनु पर्ने । “ट्रेडमार्क” भन्नाले कुनै फर्म, कम्पनी वा व्यक्तिले आफ्नो उत्पादित मालसामान वा आफूले प्रदान गर्ने सेवालार्ई अरूको मालसामान वा सेवाबाट फरक देखाउन प्रयोग गरिने शब्द, चिन्ह वा चित्र वा शब्द, चिह्न र चित्र तिनै कुराको संयोग सम्झनु पर्ने ।
- प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९, अनुसार “प्रतिलिपि अधिकार धनी” भन्नाले कुनै रचनाको रचयितामा आर्थिक अधिकार निहित रहेको भए त्यस्तो रचयिता, रचयिता बाहेक अन्य कुनै व्यक्ति वा संस्थामा मूल रूपमा आर्थिक अधिकार निहित रहेको भए त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था र आर्थिक अधिकारको स्वामित्व कुनै व्यक्ति वा संस्थालार्ई हस्तान्तरण गरिएको भए त्यस्तो व्यक्ति वा संस्था ।

मुद्दा: प्रतिलिपि अधिकार उल्लङ्घन

नेपाल चलचित्र निर्माण संघको तर्फबाट निरीक्षण गर्ने क्रममा “क” को अडियो भिडियो सेन्टरमा मिति २०६२।१०।०४ गते निरीक्षण गर्दा हाम्रो संस्थाको कुनै अनुमति नलिई कुनै सम्झौता बिना नै विभिन्न नेपाली चलचित्रहरू तथा गीत सङ्गीतका रचनाहरू गैर कानुनी तवरले प्रतिलिपि क्यासेट उत्पादन गरी

गर्ने र भाडामा लगाउने गरेको पाइएको हुनाले प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९ बमोजिम सजाय गरिपाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको जाहेरी दरखास्त ।

जिल्ला भापा मेचीनगर नगरपालिका वडा नं. १० स्थित “क” को घरमा “क” को अडियो भिडियो सेन्टर पसल रहेको, खानतलासी गर्दा नेपाली श्रव्यदृष्य गीत सङ्गीतका प्रतिलिपि सी.डी. चक्काहरू १३(तेह्र) र शिवशक्ति, जीत, लहना र विषालु नामक चलचित्रका प्रतिलिपि सी.डी. चक्काहरू ४(चार) थान समेत बरामद भएको हो भन्ने समेत व्यहोराको घटनास्थल तथा बरामदी मुचुल्का ।

चलचित्रका प्रतिलिपि उतार गरी विक्री वितरण गरेको पुष्टि हुन आएकोले निज प्रतिवादी “क” लाई प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९ को दफा २५ को उपदफा(१) को (क) को कसुरमा सोही ऐनको दफा २७ बमोजिम सजाय गरी बरामदी प्रतिलिपि जफत गरी ऐन ऐनको दफा २७(२) बमोजिम क्षतिपूर्ति दिलाई भराई पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको जिल्ला अदालतमा परेको अभियोग पत्र ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ५१ साल: २०६६ महिना: असोज अङ्क: ६ फैसला मिति: २०६६/०४/२५ निर्णय नं. ८१७८

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- पेटेण्ट डिजाइन र ट्रेडमार्क ऐन, २०२२: उक्त ऐनमा पेटेण्ट, डिजाइन, ट्रेडमार्क र सोको गैर कानुनी प्रयोग गरेमा हुने सजायको व्यवस्था गरिएको । ऐनमा पेटेण्ट दर्ता गर्ने, डिजाइनमा हक प्राप्त गर्ने, डिजाइन दर्ता गर्ने, ट्रेडमार्कमा हक प्राप्त गर्ने, ट्रेडमार्क दर्ता गर्ने व्यवस्था गरेको ।
- कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता भएको पेटेण्ट अरु कसैले नक्कल गर्न वा आफ्नो नाममा नामसारी नगराई वा प्रयोगको निमित्त लिखित रूपमा अनुमति नलिई आफ्नो वा अरुको नामबाट प्रयोग गरेमा पाँच लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा उद्योग गरेमा वा सो काम गर्ने दुरुत्साहन दिएमा दुई लाख पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना व्यवस्था ।
- कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता भएको डिजाइन अरु कसैले नक्कल गरेमा, आफ्नो नाममा नामसारी नगराई वा प्रयोगको निमित्त लिखित रूपमा अनुमति नलिई आफ्नो वा अरुको नामबाट प्रयोग गर्न विभागले बदर गरेको डिजाइन चलाएमा कसुरको मात्रा अनुसार पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने र सो कसुरसँग सम्बन्धित सबै चिज वस्तु जफत हुने ।
- कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता भएको ट्रेडमार्क अरु कसैले नक्कल गर्न वा आफ्नो नाममा नामसारी नगराई वा प्रयोगको निमित्त लिखित रूपमा अनुमति नलिई आफ्नो वा अरुको नामबाट प्रयोग गर्न उल्लङ्घन गरेमा वा बदर भएको ट्रेडमार्क चलाएमा विभागको आदेशले कसुरको मात्रा

अनुसार एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुन सक्ने र सो कसुरसँग सम्बन्धित सबै मालसामान जफत हुने ।

➤ प्रतिलिपि अधिकार ऐन, २०५९: उक्त ऐनले प्रतिलिपि अधिकारको संरक्षण र प्राप्तिको व्यवस्थाका लागि अनिवार्य रूपमा रचना, ध्वनिअङ्कन, प्रस्तुति वा प्रसारण अनिवार्य रूपमा दर्ता गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको । आर्थिक अधिकार रचयिता वा प्रतिलिपि अधिकारको धनीलाई मात्र हुने । उक्त ऐनले प्रतिलिपि अधिकार संरक्षणको अवधि, अनुमति विना प्रतिलिपि अधिकार प्राप्त सामग्री प्रयोग गर्न पाइने अवस्था, प्रतिलिपि अधिकारको हस्तान्तरण, संरक्षित अधिकारको उल्लङ्घन, दण्ड सजायको व्यवस्था गरेको । निम्न अवस्थामा संरक्षित अधिकारको उल्लङ्घन भएको मानिने:

- रचयिता वा प्रतिलिपि अधिकार धनीको अनुमति प्राप्त नगरी वा अनुमति प्राप्त गरेको भए तापनि सम्भौता वा अनुमतिपत्रमा उल्लेख भएको सर्तको उल्लङ्घन गरी आर्थिक लाभ उठाई वा नउठाई व्यापारिक वा अन्य कुनै उद्देश्यले आफ्नो हक नपुग्ने रचना वा ध्वनिअङ्कनको प्रतिलिपिहरू उत्पादन गरी बिक्री वितरण वा सार्वजनिक सञ्चार गरेमा वा भाडामा दिएमा,
- अर्काको रचनाले आर्जित गरेको प्रतिष्ठाको फाइदा उठाउने नियतले त्यस्तो रचनाको अनुकरण गरी विज्ञापन वा प्रचार प्रसार गरेमा,
- अर्काको रचनाको स्वरूप वा भाषाको माध्यम परिवर्तन गरी आर्थिक लाभ उठाउने उद्देश्यले अर्कै विषय वा प्रकृतिको रचना निर्माण गरेमा,
- विज्ञापन वा अन्य कुनै माध्यमबाट दर्शक वा स्रोत वा पाठकलाई अर्कै रचना हो भन्ने भान पार्ने नियतले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले कुनै कुरा निर्माण वा तयार गरी फाइदा उठाउने प्रयत्न गरेमा,
- अनधिकृत पुनरुत्पादन गर्न हतोत्साहित गर्न गरिएको व्यवस्थालाई असफल गराउने ध्येय राखी तयार गरिएको उपकरण वा माध्यमको आयात, उत्पादन वा भाडामा दिने कार्य गरेमा,
- साङ्केतिक भाषामा गोप्य रूपमा (इन्क्रिप्ट गरी) प्रसारण गरिएको कार्यक्रमलाई अनधिकृत रूपमा हेर्न मद्दत गर्ने उपकरण बिक्री गर्ने उद्देश्यले उत्पादन वा आयात गर्ने कार्य गरेमा,
- कुनै रचनाको अनधिकृत प्रतिलिपिहरू पैठारी गरेमा त्यस्तो प्रतिलिपिहरू जफत गरी निजलाई कसुरको मात्रा अनुसार दश हजार रुपैयाँदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र प्रतिलिपि अधिकार प्राप्त व्यक्तिलाई त्यस्तो पैठारीबाट भएको नोक्सानीको क्षतिपूर्ति समेत सो पैठारी गर्ने व्यक्तिलाई भराई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- Paris Convention for the Protection of Industrial Property Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS)

संस्थागत संरचना

- **उद्योग विभाग:** नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) सम्बन्धी अन्य व्यवस्था रहेकोमा बाहेक सम्पूर्ण काम कारवाहीहरू यस विभागबाट हुने ।
- **नेपाल प्रतिलिपि अधिकार रजिष्टारको कार्यालय**
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सामान (नक्कल गरेको वस्तु) तुलनात्मक रूपमा सस्तो हुनु ।
- वस्तु वा सामानबारे जानकारी पुस्तिका उपलब्ध नहुनु वा अस्पष्ट हुनु ।
- पपुलर ब्रान्डसँग मिल्दोजुल्दो नाम राख्नु, विज्ञापन मिल्दो जुल्दो हुनु ।
- व्यवसाय दर्ता नगरिकन विभिन्न वस्तु उत्पादन गर्नु ।
- खातावालाले व्यवसायको कारोबार व्यक्तिगत खाताबाट गर्नु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम निक्षेप हुने र एकै पटक ठूलो रकम निक्षेप फिर्ता लिनु ।

- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- मनासिब कारण नदेखिने गरी उच्च जोखिम रहेका मुलुकमा बारम्बार जानु ।

विधि (Typologies)

- नक्कली सामान बिक्री वितरण गरी प्राप्त आम्दानी उपर राजश्व बुभाई कानुनी काम कारोबार गरेको देखाउने ।
- नियामक निकायको निगरानीबाट बचन सरकारद्वारा लगाइएको न्यूनतम कर तिर्ने, नवीकरण लगायतको कानुनी दायित्व पूरा गर्ने ।
- नक्कली वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादनको गैर कानुनी प्रतिलिपि वा चोरी (पाइरेसी अफ प्रोडक्टस्) मार्फत आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई घरजग्गा कारोबार मार्फत आर्जन गरेको सम्पति रूपमा देखाउने ।
- कारोवारलाई अन्य व्यवसायमा मिलाई गैर कानुनी स्रोत लुकाउने ।
- अस्वाभाविक रूपमा नगदमा कारोबार गर्ने ।
- नक्कली उत्पादनको बिक्री वितरणबाट आएको नगदलाई विभिन्न खातामा स्थानान्तरण गरी स्रोत लुकाउन प्रयत्न गर्ने ।
- यसरी आर्जन गरेको रकमलाई अन्य गैर कानुनी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।

ड) वातावरण सम्बन्धी

अवधारणा

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ अनुसार वातावरणको परिभाषा: प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक प्रणालीहरू, आर्थिक तथा मानवीय क्रियाकलापहरू र यिनका अवयवहरू ती अवयवहरूबीचको अन्तर्क्रिया तथा अन्तरसम्बन्ध ।
- वातावरणलाई प्रतिकूल असर पार्ने गरी गरिएका सम्पूर्ण कसुरहरू जसबाट कुनै पनि अपराधीले सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कार्य गर्दछ भने त्यसलाई वातावरणीय कसुर मानिने ।
- विश्वभर नै अपराधीहरूले आफ्नो वरपरको वातावरणमा रहेको वस्तुहरूको प्रयोग गरी सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कार्यमा संलग्न हुने देखिएको ।
- विश्वभर नै विभिन्न समयमा अपराधीहरूले वातावरण सम्बन्धी कसुर गरेको देखिएको । वातावरणीय कसुरको वास्तविक सुरुवाती समय भने यकीन नभएको । सो कसुर गर्नुको कारणहरूमा गरिबी, कम जोखिम तथा उच्च नाफा, कमजोर संस्थागत सुशासन तथा व्यापक भ्रष्टाचार, नियमनकारी निकायमा खोजतलास तथा अनुसन्धान गर्न कम बजेट विनियोजन हुनु, राजनैतिक हस्तक्षेप तथा नियमनकारी निकायका कर्मचारीहरूमा कमजोर नैतिकता हुनु आदि ।
- वातावरणीय अपराध अन्तर्गत निम्न कार्यहरू समावेश हुने:-
 १. दुर्लभ वन्यजन्तु तथा तिनीहरूको हड्डी, छाला, खागको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अवैध रूपमा ओसारपसार गर्ने,
 २. बहुमूल्य जडिबुटीहरूको राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अवैध रूपमा ओसारपसार गर्ने,
 ३. ओजोन तहलाई पातलो बनाउने रासायनिक पदार्थहरूको अवैध उत्पादन, ओसारपसार गर्ने,
 ४. बहुमूल्य काठहरूको अवैध रूपमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा अवैध रूपमा ओसारपसार गर्ने,
 ५. अवैध रूपमा खानी तथा खनिज पदार्थहरूको उत्खनन, उत्पादन, खरिद बिक्री तथा ओसारपसार गर्ने,
 ६. अवैध रूपमा वन क्षेत्र फडानी गरी बस्ती विस्तार गर्ने वा जग्गाको चक्काबन्दी गरी बिक्री गर्ने,
 ७. संरक्षित जलचरहरूको अवैध रूपमा ओसारपसार गर्ने,
 ८. पुराना तथा काम नलान्ने विद्युतीय सामानहरू अवैध रूपमा अन्य मुलुकहरूमा वा मुलुकहरूबाट आयात, निर्यात गर्ने,

९. पुराना तथा काम नलाग्ने सामानहरू नदीहरूमा अथवा अन्य ठाँउहरूमा जथाभावी फाल्ने,
१०. वातावरणलाई असर गर्ने कलकारखानाहरू अवैध रूपमा सञ्चालन गर्ने आदि ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६
वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ मा वातावरणीय अध्ययन, प्रदूषण नियन्त्रण, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी व्यवस्था, राष्ट्रिय सम्पदाको संरक्षण तथा वातावरण संरक्षण क्षेत्रसम्बन्धी व्यवस्था, जरिवाना तथा क्षतिपूर्ति सम्बन्धी व्यवस्था । उक्त ऐनअनुसार संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत प्रतिवेदनको विपरीत हुने गरी कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा पाँच लाख रुपैयाँसम्म, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत प्रतिवेदनको विपरीत हुने गरी कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा दश लाख रुपैयाँसम्म र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन स्वीकृत नगराई वा स्वीकृत प्रतिवेदनको विपरीत हुने गरी कुनै प्रस्ताव कार्यान्वयन गरेमा पचास लाख रुपैयाँसम्म जरिवानाको व्यवस्था ।
- वन ऐन, २०७६: यस ऐनको परिच्छेद १५ मा के कस्तो वन सम्बन्धी कसुर गरेमा के कति सजाय हुने भन्ने कुराको व्यवस्था गरिएको ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ ।
- जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०७६ ।
- सङ्कटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारलाई नियमन तथा नियन्त्रण ऐन, २०७३ ।
- जलचर संरक्षण ऐन, २०१७ ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानुन

- Rio Declaration on Environment and Development, 1992
- United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992
- Kyoto Protocol
- Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (the 1972 Stockholm Declaration)
- Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer, 1985, and Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, 1987

- Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, 1989
- Convention on Biological Diversity, 1992, and Cartagena Protocol on Biosafety to the Convention on Biological Diversity, 2000
- United Nations Framework Convention on Climate Change, 1992 (UNFCCC)
- सङ्घट्टापन्न जङ्गली वासस्थान तथा जीवजन्तुका प्रजातिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार महासन्धि (साईटीस), १९७३
- विश्व साँस्कृतिक प्राकृतिक सम्पदा संरक्षण महासन्धि १९७२
- फोहोर पदार्थहरू पानी, समुन्द्र प्रदूषण गर्ने कार्य नियन्त्रण सम्बन्धी महासन्धि, १९७२
- जलपन्थीको बसोबास जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका सिमसार सम्बन्धी महासन्धि, १९७१ ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन त्रुटीपूर्ण देखिनु, गलत उद्देश्यले तयार गरेको देखिनु ।
- वन, वातावरण र निकुन्ज सम्बन्धी कसुर गरी सम्पत्ति आर्जन गरेको आशंका रहनु ।
- गैर कानुनी रूपमा प्राकृतिक स्रोतसाधनको दोहन, चोरी निकासी, पैठारी गर्नु ।
- वातावरण विनाश भइरहेको वा वातावरण सम्बन्धी धेरै अपराध हुने ठाँउको व्यक्ति वा व्यवसायीसँग धेरै कारोबार हुनु ।
- कल कारखाना, उद्योग वरपर अत्याधिक वातावरण प्रदूषण हुनु ।
- ढुवानी सम्बन्धी कागजपत्र शङ्कास्पद हुनु ।

- खोला नालाहरुको अत्याधिक दोहन हुनु ।
- अनियमित र असंगत कारोवार धेरै हुनु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- व्यक्तिगत विवरण लुकाउनु, वास्तविक धनीको पहिचान लुकाउनु ।
- सेल कम्पनीहरुबाट रकम स्थानान्तरण हुनु र सोको प्रयोजन नखुल्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- खातामा एकैपटक सामान्य अवस्थामा भन्दा ठूलो मात्रामा आफ्नै देश वा अन्य देशबाट निक्षेप जम्मा हुनु र उक्त रकम एकैपटक भिक्नु ।
- सामाजिक सञ्जालहरुमा वातावरणीय कसुर गरेको भनी विभिन्न व्यक्तिहरुको नाममा समाचार आउनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा नाम हुनु ।

विधि (Typologies)

- वातावरण सम्बन्धी कसुर गर्न दुई वा दुई भन्दा बढी व्यक्तिहरुले एउटा च्यानलको विकास गर्ने र उक्त कसुरबाट प्राप्त साधन एक ठाँउबाट अर्को ठाँउसम्म लैजान विभिन्न व्यक्तिहरुको प्रयोग गर्ने ।
- वातावरण विनाश वा अपराधबाट प्राप्त सामानहरुको तस्करी गर्न नक्कली बिल, कागजपत्र बनाई हुवानी गर्ने ।
- वातावरण मूल्याङ्कन प्रतिवेदन वा प्रारम्भिक वातावरण जाँच प्रतिवेदनमा गलत तथ्य उल्लेख गरी उद्योग सञ्चालन गर्नु, उद्योग सञ्चालन गर्दा भएका वातावरण विनाशको विवरण लुकाउने ।
- वातावरणीय कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुन्डी, भौतिक स्थानान्तरणबाट अपराधीहरुले प्राप्त गर्ने ।
- क्यासिनो, मनी चेन्जर आदिको प्रयोग गरी रकम रूपान्तरण गर्ने ।
- नगद एक खाताबाट अर्को खातामा धेरै पटक सारी स्रोत लुकाउने ।
- कार्बन ट्रेडिङ्गलाई शुद्धीकरणको माध्यम बनाउने ।

(ढ) ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी

अवधारणा

- ज्यान लिने अपराधलाई गैर कानुनी र द्वेषभावका साथ मान्छे, मार्ने अपराधलाई बुझाउने ।
- अङ्गभङ्ग सम्बन्धी कसुर भन्नाले अर्कोलाई गम्भीर चोट पुऱ्याउने अपराधलाई बुझाउने ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को परिच्छेद-१२ अनुसार देहाय बमोजिमको ज्यानसम्बन्धी कसुर गर्न नहुने उल्लेख भएको: ज्यान मार्ने नियतले कुनै काम गर्न नहुने, ज्यान जान सक्ने काम गर्न नहुने, गम्भीर उत्तेजना वा रिसको आवेशबाट ज्यान लिन नहुने, मार्न चाहेको व्यक्ति नमरी अर्को व्यक्ति मरेमा सजाय हुने, लापरवाहीपूर्ण काम गरी ज्यान मार्न नहुने, हेलचक्र्याई गरी ज्यान मार्न नहुने, ज्यान मार्ने उद्योग गर्न नहुने, आफ्नो संरक्षकत्वमा रहेको व्यक्तिलाई फाल्न वा परित्याग गर्न नहुने ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४को परिच्छेद-१४ अनुसार कसैले कसैलाई जानीजानी कुटपिट गर्दा आँखाको हेर्ने शक्तिहीन गरी वा आँखा फोरी दृष्टिविहीन बनाइदिएमा, नाकको सुँघ्ने शक्ति नाश गरिदिएमा, कानको सुन्ने शक्ति नाश गरिदिएमा, जिब्रोको बोल्ने शक्ति नाश गरिदिएमा, महिलाको स्तन काटिदिएमा, महिलालाई बाँझोपन वा पुरुषलाई पुरुषत्वहीन बनाएमा, मेरुदण्ड, डँडाल्नु, हातखुट्टा वा त्यस्ता अङ्गको जोर्नी भाँची, फोरी, फुकाली बेकम्मा पारिदिएमा, कुटपिटको कारणबाट आफ्नो पेशाको काम गर्न नसक्ने गरी असक्षम बनाइदिएमा अङ्गभङ्गको कसुर गरेको मानिने ।

मुद्दा: कुटपिट

२०६३।१।१६ गतेका दिन “क” को घरमा निजको नातिको व्रतबन्धको निस्तो भएकोले भोज खाई घरतर्फ आउँदै गर्दा दङ्गालडिही भन्ने ठाउँमा आइपुग्दा “ख” समेतका प्रतिवादीहरूले हातमा लाठी, खुकुरीसमेत लिई मलाई कुटपिट गरी मेरो देब्रे खुट्टाको कान्छी औंला छिनाई ज्यानै लिन लागेको देखी “ग” समेतले उपचारको लागि धुलिखेल अस्पतालमा लगेकोले उपचार भई जाहेरी दिन आएको छु, कारवाही गरिपाऊँ भन्ने “घ” को जाहेरी दरखास्त र घाइतेहरूका उपचारको क्रममा रू.४३,५८५।- खर्च भएको भन्ने बिलसमेतका कागजातहरू रहेको ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ६२ साल: २०७७ महिना: जेष्ठ अङ्क: २ फैसला मिति: २०७६/०८/२७ निर्णय नं. १०४४० ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४:
 - परिच्छेद-१२: दफा १७७ (१): कसैले कसैको नियतपूर्वक ज्यान मार्न वा ज्यान मार्ने कुनै काम गर्न वा गराउन हुँदैन। दफा १७७ (२) मा उपदफा (१) बमोजिमको कसुर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई जन्म कैदको सजाय हुने व्यवस्था।
 - परिच्छेद-१४ मा कुटपिट वा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी कसुरको व्यवस्था:-
दफा १९२ मा अङ्गभङ्ग गर्न नहुने: कसैले कसैको अङ्गभङ्ग गर्ने वा गराउन हुँदैन; उक्त कसुर गर्ने व्यक्तिलाई दस वर्षसम्म कैद र एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने व्यवस्था।
- सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७०: दफा ७ को उपदफा (२)क र ग मा विध्वंसात्मक कार्यबाट जिउ ज्यान जाने, अङ्गभङ्ग हुने कार्य गरेमा विध्वंसात्मक कार्यसँग सम्बन्धी कसुरको व्यवस्था।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय।

Red Flags

- आर्थिक लाभ लिने बढनीयतले कसैको ज्यान लिने, अङ्गभङ्ग गर्नु, धाकधम्की दिनु, त्यस्तो षडयन्त्र गर्नु।
- मिडियामा कसैले ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका बारेमा समाचार आउनु।
- ग्राहकको खाता प्रकृतिसँग कारोबार मेल नखानु।
- ग्राहकको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु।

- स्रोत र उपयोग लुकाउन एक खाताबाट अर्को खातामा रकम स्थानान्तरण गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- घरजग्गा कारोबारमा असम्बन्धित व्यक्ति प्रवेश गर्नु, सो व्यक्तिको लगानीको स्रोत नखुल्नु ।
- कसिनोमा धेरै नगद लिएर खेल खेल्नु, सो नगदको स्रोत खुलाउन नसक्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी कसुर गर्ने कार्यको लागि रकम जुटाउने र विभिन्न माध्यम प्रयोग गरी लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- कसैको हत्या वा कुटपिट गरे बापत प्राप्त गरेको रकम बिलासिताका वस्तुहरु किन्न प्रयोग गर्ने ।
- ठूला Contract Killer हरूले प्राप्त गरेको रकम Tax Haven र Bank Secrecies भएको देशहरूमा स्थानान्तरण गर्ने ।
- वैध कम्पनी सञ्चालन गरी सो कम्पनीको कारोबारमा ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी कसुर गरी आर्जन गरेको सम्पत्ति मिसाउने ।
- कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुण्डी, भौतिक स्थानान्तरण, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा आधुनिक विधिहरूको प्रयोग गरी रकमान्तर गर्ने ।
- गैर कानुनी आर्जनलाई अन्य गैर कानुनी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- वास्तविक धनीको पहिचान लुकाई अन्य कुनै व्यक्तिको नाममा व्यवसाय सञ्चालन गरी सो व्यवसायको आयमा गैर कानुनी कार्य गरी आर्जन गरेको सम्पत्ति मिसाउने ।

मुद्दा: डाँका खून

२०३५ साल आषाढ १३ गते राति परिवारसहित निदाएको अवस्थामा अन्दाजी ३१-३२ जना हातमा टर्च, भाला, बन्दूक भएका डाँकाहरू आई जहान बच्चाहरूलाई कुटपिट समेत गरी विगो रु.२४,५३७- को धनमाल लाँदै गरेको अवस्था भतिजो, दाज्यूसमेत केही मानिसहरू साथमा लिई डाँका भइरहेको ठाउँमा जाँदा हामीहरू भएतर्फ टर्च वाल्दा टर्चको उज्यालोमा १५ जनालाई चिनेँ अरूलाई चिनिनेँ, हामीहरूलाई देख्न साथ गोली हान भन्ने वित्तिकै म र “क” सहित भागेकोमा पछाडिबाट फायर गर्दा मलाई छर्लले लागेको र दाज्यू उत्तरतर्फ भाग्दाको अवस्थामा तीन पल्ट गोली फायर गर्दा दोस्रा पटक गोली लागी २०० गज पर गई लड्नु भयो र दाज्यूलाई औषधी उपचारको लागि हेल्थपोष्टमा लाँदा उपचार हुन नसकी घाइते “ख” ०३५।३१४ गते बिहान ३ बजे लाहान हेल्थपोष्टमा मरेको हुँदा डाँका खून गरेका विपक्षीहरूलाई कानुन बमोजिम गरिपाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको जाहेरी दर्खास्त ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: २६ साल: २०४१ महिना: कार्तिक अङ्क: ७ फौसला मिति: २०४१/०५/१२ निर्णय नं. २०६६

(ण) अपहरण, गैर कानुनी थुना वा शरीर बन्धक सम्बन्धी

अवधारणा

- गैर कानुनी थुना भन्नाले कानुन बमोजिम बाहेक बदनियतपूर्वक अन्य किसिमले थुनामा राख्न वा राख्न लगाउने; अधिकार प्राप्त व्यक्तिले बाहेक अरू कसैले आवागमनमा अवरोध गर्ने वा गराउने; कानुन बमोजिम थुनामा रहेको कुनै व्यक्तिलाई थुनाबाट छाड्न कानुन बमोजिम अधिकार प्राप्त अधिकारीबाट आदेश प्राप्त भएपछि त्यस्तो व्यक्तिलाई थुनाबाट नछाडी थुनी राख्ने; अधिकार प्राप्त अधिकारीले कुनै व्यक्तिलाई थुनामा राख्दा निज थुनिएको कुरा वा थुनिएको ठाउँको जानकारी नहुने वा पत्ता नलाग्ने गरी गोप्य रूपमा थुनामा राख्ने ।
- अपहरण भन्नाले कुनै व्यक्तिलाई बल प्रयोग गरी वा सो प्रयोग गर्ने धम्की दिई, छलकपट गरी वा डरत्रासमा पारी, जोर जुलम गरी, हातहतियार देखाई वा नदेखाई वा भुक्त्यानमा पारी वा नशालु पदार्थ वा मादक पदार्थ सेवन गराई वा कुनै व्यक्ति यात्रा गरिरहेको सवारी साधन कुनै किसिमले कब्जा वा नियन्त्रणमा लिई वा त्यसउपर कुनै किसिमको नियन्त्रण गरी निजलाई कुनै ठाउँमा लैजाने वा जान बाध्य गराउने कार्य । साथै, कुनै व्यक्तिलाई निजको मञ्जुरी विना वा बालबालिका वा शारीरिक अशक्तताका कारणले अरूको आश्रयमा बसेको वा मानसिक अस्वस्थताको कारणले होस ठेगानमा नरहेको व्यक्तिलाई निजको बाबु आमा वा संरक्षकको मञ्जुरी विना वा भुक्त्यानमा पारी जबर्जस्ती कुनै ठाउँमा लगिने कार्यलाई समेत अपहरण भएको मानिने ।
- शरीर बन्धक भन्नाले कसैले कुनै व्यक्तिलाई निजको मञ्जुरी विना वा बालबालिका र होस ठेगान नभएको व्यक्ति भए निजको आमा बाबु वा संरक्षकको मञ्जुरी विना बल प्रयोग गरी वा सोको धम्की दिई, डर त्रास देखाई, जोर जुलम गरी, हातहतियार देखाई वा नदेखाई छलकपट गरी, भुक्त्यानमा पारी, नशालु वा मादक पदार्थ सेवन गराई, यातायातको साधन वा रहे बसेको ठाउँ कब्जा गरी वा नियन्त्रणमा लिई थुनामा वा नियन्त्रणमा राख्ने कार्य ।

मुद्दा: अपहरण तथा शरीर बन्धक

प्रतिवादी “क” विगत ३५ दिनदेखि मेरो पसलमा सहयोगीको रूपमा काम गर्दै आएका थिए । मिति २०७१/२/१४ गते निजले कामबाट छुट्टी लिए तापनि दिउँसो अं २.०० बजे निज मेरो पसलमा आई मेरो बच्चालाई खेलाउँदै थिए । म आफ्नै पसलको काममा व्यस्त थिएँ । त्यसपछि बच्चा के कता गयो थाहा भएन ।

पछि ५.०० बजेसम्म पनि बच्चा खेली कोठामा नआएको हुँदा वरपर खोजी गर्दासमेत फेला नपरेको हुँदा मेरो पसलमा काम गर्ने “क” को मो.नं.- मा सम्पर्क गर्दा स्वीच अफ रहेको हुँदा सो समयमा प्रहरीमा सूचना गरी प्रहरीद्वारा खोजतलास गर्दै जाँदा बच्चा भारत पुऱ्याएको छ भनी बुझिएको र मिति २०७१।०२।१७ गते विहान हाल नामथर वतन खुल्ला आएको विपक्षी “ख” ले मो.नं.- बाट मेरो मो.नं. - र - मा सम्पर्क गरी तिम्रो बच्चा मसँग छ । फिरौती डेढ करोड लिएर आऊ नत्र तिम्रो बच्चा मारेर मिल्काइदिन्छौं भनी कुरा गरेकोले यो जाहेरी दरखास्त लिई उपस्थित भएको छु ।

यसरी “ग” र “घ” मैरे पसलमा टुक्रे कवाड डण्डी विक्री गर्ने भएकोले सामान्य चिनजान रहेको र निजहरू समेतको मिलेमतोमा प्रतिवादी “क” समेतका मानिसहरू भई मेरो बच्चालाई अपहरण गरी बन्धक बनाई डेढ करोड रकम फिरौती माग गरेको हुँदा निज व्यक्तिहरूलाई खोजतलास गरी पक्राउ गरी अपहरण तथा शरीर बन्धक मुद्दामा कानूनबमोजिम हदैसम्मको कारवाही गर्नुका साथै मेरो बच्चा सकुशल मुक्त गराई निजहरूबाट क्षतिपूर्तिसमेत भराई पाऊँ भन्नेसमेत बेहोराको राकेश चौधरीको मिति २०७१।२।२७ गतेको जाहेरी दरखास्त ।
 स्रोत: ने.का.प. भाग: ६० साल: २०७५ महिना: असार अंक: ३ फैसला मिति:२०७४/०६/०९ निर्णय नं. ९९८० ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

➤ मुलुकी अपराध संहिता, २०७४

- परिच्छेद १५ मा गैर कानुनी थुना सम्बन्धी कसुरका व्यवस्थाहरू रहेको । सोही परिच्छेदको दफा २०० (१) अनुसार कसैले कुनै व्यक्तिलाई कानून बमोजिम बाहेक बदनियतपूर्वक अन्य कुनै किसिमले थुनामा राख्न वा राख्न लगाउन हुँदैन । दफा २००(२) र (४), २०१(२), २०२(२), २०३ (२) मा सजायको व्यवस्था रहेको र दफा २०४ मा पीडितलाई क्षतिपूर्ति भराइदिनुपर्ने व्यवस्था रहेको ।
- परिच्छेद १७ मा अपहरण वा शरीर बन्धक सम्बन्धी कसुरका व्यवस्थाहरू रहेको । दफा २११ मा अपहरण गर्न नहुने, दफा २१२ मा शरीर बन्धक लिन नहुने, दफा २१३ मा अपहरण वा शरीर बन्धक लिएमा हुने सजाय, दफा २१४ मा थप सजाय हुने, दफा २१५ मा दुरुत्साहन दिने वा आदेश दिने वा उद्योग गर्ने वा षडयन्त्र गर्ने व्यक्ति वा मतिथारलाई सजाय हुने र दफा २१७ मा पीडितलाई क्षतिपूर्ति भराइदिनुपर्ने व्यवस्था रहेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानुन

- नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र १९६६ को धारा ९ मा गैर कानुनी थुना सम्बन्धी व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- आर्थिक लाभ लिने बदनीयतले कसैको ज्यान लिने, अङ्गभङ्ग गर्ने, धाकधम्की दिने, त्यस्तो षडयन्त्र गर्नु ।
- पीडितले ठूलो मात्रामा रकम भिक्नु, स्थानान्तरण गर्नु सोको उद्देश्य स्पष्ट नगर्नु ।
- मिडियामा कसैले ज्यान लिने तथा अङ्गभङ्ग सम्बन्धी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका बारेमा समाचार आउनु ।
- ग्राहकको खाता प्रकृतिसँग कारोबार मेल नखानु ।
- ग्राहकको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउन एक खाताबाट अर्को खातामा रकम स्थानान्तरण गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- घरजग्गा कारोबारमा असम्बन्धित व्यक्ति प्रवेश गर्नु, सो व्यक्तिको लगानीको स्रोत नखुल्नु ।
- कसिनोमा धेरै नगद लिएर खेल खेल्नु, सो नगदको स्रोत खुलाउन नसक्नु ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

- मिडियाले अपहरण, गैर कानुनी थुना तथा शरीर बन्धक गर्ने कार्यमा संलग्न भएको भनी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका बारेमा उल्लेख गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।

विधि (Typologies)

- अपहरण, गैर कानुनी थुना तथा शरीर बन्धक कसुर गर्ने रकम जुटाउने र कसुरबाट आर्जन गरेको धन विभिन्न माध्यम प्रयोग गरी लछित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- कसैको अपहरण, गैर कानुनी थुना तथा शरीर बन्धक गरे बापत प्राप्त गरेको रकम बिलासिताका वस्तुहरु किन्न प्रयोग गर्ने ।
- ठूला संगठित समूहहरूले प्राप्त गरेको रकम Tax Haven र Bank Secrecies भएको देशहरूमा स्थानान्तरण गर्ने ।
- वैध कम्पनी सञ्चालन गरी सो कम्पनीको कारोवारमा अपहरण, गैर कानुनी थुना तथा शरीर बन्धक कसुर गरी आर्जन गरेको सम्पत्ति मिसाउने ।
- कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुण्डी, भौतिक स्थानान्तरण, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा आधुनिक विधिहरूको प्रयोग गरी रकमान्तर गर्ने ।
- गैर कानुनी आर्जनलाई अन्य गैर कानुनी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- वास्तविक धनीको पहिचान लुकाई अन्य कुनै व्यक्तिको नाममा व्यवसाय सञ्चालन गरी सो व्यवसायको आयमा गैर कानुनी आर्जन मिसाउने ।
- अपहरण तथा शरीर बन्धकमा परेको पीडितसँग नगदमा रकम असुल गर्ने र सो रकमलाई Wire Transfers, Third parties Intermediaries, Cash Couriers मार्फत रकम स्थानान्तरण गर्ने ।

Case: Phillipines

A founding member of the terrorist group Al-Harakat Al-Islamiyyah, also known as the Abu Sayyaf Group (ASG), was sentenced in December 2010 by the United States to 23 years in prison after pleading guilty to four counts of hostage taking in the 1995 abduction of 16 people in the Philippines.

According to the guilty plea, the convicted kidnapper was the general secretary of the ASG, or second-in-command, under the Amir (leader) of the ASG, at the time of the hostage taking. The Amir of the ASG had directed that members of the group engage in kidnappings for ransom in order to raise funds for the group and to raise the public's awareness of the group's purpose.

The ASG was subsequently designated as a foreign terrorist organisation by the US Secretary of State, and remains so designated today.

The kidnapper admitted, as part of his guilty plea, that several armed members of the ASG kidnapped 16 individuals, including four US citizens, one US permanent resident alien and 11 Philippine citizens, in the rugged area around Trankini Falls, near Lake Sebu, in southern Mindanao, in the Philippines. The hostages, including six children, were forced to march up a mountainside. Some of the adults had rope tied around their hands or neck.

The kidnapper informed the hostages that they were being kidnapped for ransom, and he individually questioned some of them to determine their nationality and the amount of ransom to be demanded. Later that same day, the kidnapper decided to release four of the 16 hostages to allow them to collect a ransom totaling at least one million Filipino pesos (equivalent to about USD 38 000, at the time). He threatened that if the released hostages told anyone about the kidnapping, those remaining in captivity would be killed.

The kidnapper and his group then forced the remaining hostages to continue marching up the mountainside to evade capture by the Philippine authorities. Four days later, on 31 December 1995, the kidnapper and his group released the remaining hostages after a ransom was paid. The convicted kidnapper and certain members of his group were caught only through the rigorous efforts of local law enforcement in tandem with the respective FIU which helped record and trace large bulk amounts of cash entering the banking system.

Source: FATF Report on Organized Maritime Piracy and Related Kidnapping for Ransom, July 2011.

(त) चोरी डकैती सम्बन्धी

अवधारणा

- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद-२० को दफा २४१ मा चोरी भन्नाले कसैले अन्य व्यक्तिको स्वामित्व, कब्जा, नियन्त्रण वा जिम्मामा रहेको चल सम्पत्ति आफ्नो बनाउने, उपभोग गर्ने वा लिन खानका लागि त्यस्तो व्यक्तिको मञ्जुरी बिना बेइमानीका नियतले लिएमा वा स्थान परिवर्तन गरेमा निजले चोरी गरेको मानिने भनेर व्याख्या गरिएको ।
- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद-२० को दफा २४२ ले निम्न कार्यहरूलाई चोरी मानिएकोः
 - कुनै सरकारी वा सार्वजनिक सम्पत्ति वा कुनै धार्मिक स्थान वा देवालयको सम्पत्ति चोरी गरेमा,
 - कुनै व्यक्तिलाई मादक पदार्थ खुवाई वा लागू पदार्थ सेवन गराई वा अरू किसिमले बेहोस गराई कुनै सम्पत्ति चोरी गरेमा,
 - भूकम्प, आगलागी, बाढी, हुलदङ्गा वा यस्तै प्रकृतिको अरू कुनै सङ्घाटपन्न स्थिति वा कुनै दुर्घटनाको मौका छोपी कुनै सम्पत्ति चोरी गरेमा,
 - आफू जुन कार्यालय वा व्यक्तिको सेवामा छ त्यस्तो कार्यालय वा व्यक्तिको सम्पत्ति चोरी गरेमा,
 - मानिस वा वस्तु परिवहनको लागि उपयोग भएको कुनै सवारीमा चोरी गरेमा ।
- त्यस्तै मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद-२० को दफा २४४ मा कसैले देहाय बमोजिमको चोरी गरेका निजले डाँका गरेको मानिने भनेर उल्लेख गरिएकोः
 - चोरी गर्नको लागि वा चोरी गर्दा वा चोरी गरेको सम्पत्ति लैजान वा चोरी गरेपछि पक्राउबाट बच्नको लागि कुनै व्यक्तिको ज्यान लिएमा वा निजलाई गम्भीर चोट पुऱ्याएमा वा बाँधछाँद वा थुनछेक गरेमा वा सो कुराको उद्योग गरेमा वा तत्कालै कुनै व्यक्तिको ज्यान लिने वा निजलाई गम्भीर चोट पुऱ्याउने डरत्रास देखाएमा वा जोखिमी हातहतियार साथमा लिई चोरी गरेमा,
 - तत्कालै कसैको ज्यान लिने वा कसैलाई चोट पुऱ्याउने वा नियन्त्रणमा लिने डरत्रास देखाई वा आपराधिक लाभ लिई कुनै रकम वा आर्थिक लाभ प्राप्त गरेमा,

- बाटो घाटो, एकान्त स्थल वा जङ्गलमा ढुकी डर, त्रास देखाई जोखिमी हातहतियार प्रयोग गरी वा सो प्रयोग गर्ने धम्की दिई वा चोरी गरेमा,
 - तीन जना वा तीन जनाभन्दा बढीको जमात भई चोरी गरेमा ।
- विभिन्न कारणहरूले गर्दा मानिसहरू चोरी डकैती कार्यमा संलग्न हुने गरेको देखिएको । गरिबीको कारणले पनि मानिसहरू चोरी डकैतीमा संलग्न हुने गरेका । यी मानिसहरूले चोरी डकैतीबाट धेरै रकम सङ्कलन गर्ने लक्ष्य नराखी आफ्नो दैनिक जीवन निर्वाहको लागि आवश्यक पर्ने सामानहरू चोर्ने गरेका तर चोरी डकैतीलाई नै पेशागत रूपमा लिनेहरूले भने महँगा सामान तथा वस्तुका धनीहरूको सहमति वा इजाजतबिना नै लिई उक्त सामान तथा वस्तुहरू बजारमा लगी बेच्ने गरेको देखिएको ।
- अविकसित तथा अल्पविकसित देशहरूमा चोरी तथा डकैती सम्बन्धी कसुर गर्न सामान्य हातहतियार तथा साधनहरूको प्रयोग गर्ने तर विकसित तथा विकासोन्मुख देशहरूमा आधुनिक प्रविधिहरूको प्रयोग गर्ने गरेको र यसलाई अपराधीहरूले पेशाको रूपमा नै लिने गरेको देखिएको । नेपालमा पनि गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसङ्ख्या उच्च भएको हुँदा चोरी तथा डकैतीसम्बन्धी अपराध बढी हुने गरेको देखिएको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४: ऐनमा चोरी डकैतीको परिभाषा, कस्तो कार्य गरेमा चोरी डकैती भएको मानिने तथा कस्तो खालको चोरी डकैतीमा के कति वा कस्तो सजाय हुने भन्ने कुराको बारेमा विस्तृत रूपमा व्यवस्था गरेको पाइएको । उक्त ऐनमा चोरी तथा डकैती सम्बन्धमा निम्न व्यवस्था रहेको :
- दफा २४१ मा कसैले पनि चोरी गर्न नहुने भनी व्यवस्था गरिएको ।
 - दफा २४२ मा विभिन्न खालका चोरीहरूको व्यवस्था गरिएको । यस दफा अनुसार चोरी गरेमा दुई वर्षदेखि सात वर्षसम्म कैद र बीस हजारदेखि सत्तरी हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना र यस दफामा उल्लेख गरेको बाहेक अन्य प्रकृतिको चोरी गरेमा चोरी गर्ने र गराउने व्यक्तिलाई तीन वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने भनी व्यवस्था गरिएको ।
 - दफा २४३ मा कसैले पनि नकवजनी चोरी गर्न वा गराउन नहुने र यस्तो कार्यमा गरेमा तीन वर्षदेखि पाँच वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँ देखि पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने व्यवस्था गरिएको ।
 - दफा २४४ मा कसैले पनि डाँका गर्न वा गराउन नहुने सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको । यस दफाको उपदफा २ को खण्ड क वा ख बमोजिमको

कसुर गरेमा सात वर्षदेखि चौध वर्षसम्म कैद र सत्तरी हजार रुपैयाँदेखि एक लाख चालीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने र त्यस्तै खण्ड ग र घ बमोजिम कसुर गरेमा पाँच वर्षदेखि दस वर्षसम्म कैद र पचास हजारदेखि एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने भनी व्यवस्था गरिएको ।

- दफा २४५ मा कसैले पनि चोरीमा प्रयोग हुने औजार लिई हिड्न नहुने र यस्तो कसुर गर्ने वा गराउने व्यक्तिलाई एक वर्षसम्म कैद वा दस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने व्यवस्था गरिएको ।
 - दफा २४६ मा कसैले पनि बगली मार्न नहुने र यदि कसैले पहिलो पटक यस्तो कार्य गरेमा एक महिनासम्म कैद वा बिगोबमोजिम जरिवाना वा दुवै सजाय हुने र त्यस्तै दोस्रो पटकदेखि पटककै पिच्छे दुई महिनासम्म कैद वा बिगो बमोजिम जरिवाना कैद वा दुवै सजाय हुने भनी व्यवस्था गरिएको छ ।
 - यस ऐनको दफा २४६ मा थप सजाय गरी क्षतिपूर्ति भराइने र दफा २४७ मा बिगो भराउने पर्ने र दफा २४८ मा हदम्याद सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको ।
- प्रमाण ऐन २०३१ को दफा ७ मा अदालतले अनुमान गर्न हुने कुराहरुमा अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म कुनै व्यक्तिका साथमा चोरीको सम्पत्ति छ भने सो व्यक्तिले सम्पत्ति चारेको वा चोरीको भन्ने जानाजानी खरिद गरेको हो भनी अदालतले अनुमान गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको । तर, त्यस्तो व्यक्तिले सो सम्पत्ति आफूकहाँ रहेको कुनै मनासिब कारण देखाएमा वा त्यस्ता व्यक्तिको व्यवसाय वा कारोबारको प्रकृतिको विचार गर्दा सो सम्पत्ति निजले चोरीको हो भन्ने नजानेर पनि निजकहाँ रहन जान सक्ने देखिएमा अदालतले त्यस्तो अनुमान गर्ने छैन भनी उल्लेख भएको ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सामाजिक सञ्जालहरूमा चोरी डकैती सम्बन्धी कसुरमा संलग्न रहेको भनी शंकास्पद व्यक्तिहरूको नाममा समाचार प्रकाशन हुनु ।
- चोरी डकैती अत्याधिक हुने क्षेत्रबाट अस्वभाविक रूपमा रकम स्थानान्तरण हुनु ।
- उद्देश्य र स्रोत पुष्टी हुने नसकिने कारोबार आन्तरिक रेमिट मार्फत हुनु ।
- ग्राहकको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- रकम जम्मा गर्दा शङ्कास्पद तरिकाले प्रश्न गर्नु ।
- बैंकमा रकम जम्मा गर्न आउँदा डराएको वा आत्तिएको जस्तो देखिनु ।
- रकम जम्मा गरेको दिन वा त्यसको केही दिनमा नै विभिन्न व्यक्तिहरूको नाममा रकम ट्रान्सफर गर्ने गरेको देखिनु ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- खातामा एकैपटक सामान्य अवस्थामा भन्दा ठूलो मात्रामा निक्षेप जम्मा हुनु र सोको स्रोत खुलाउन नसक्नु ।

विधि (Typologies)

- चोरी तथा डकैती कसुरलाई पेशागत रूपमा परिणत गर्ने गरेको देखिएको र सोही कार्यबाट अपराधीहरूले आफ्नो जीवन निर्वाह गर्ने ।
- चोरी डकैतीमा अपराधीहरूले आधुनिक प्रविधिहरूको प्रयोग गर्न सुरु गरेको देखिएको । जस्तै बैंकिङ्ग सफ्टवेयर ह्याक गरी विभिन्न खातावालाहरूको रकम आफ्नो खातामा जम्मा गर्ने, मानिसहरूले सामाजिक मिडियाहरूमा राखेको यात्रा सम्बन्धी जानकारीबाट निजको घरमा गई सामानहरू चोरी गर्ने आदि ।
- चोरी तथा डकैतीबाट प्राप्त गरेको रकम अपराधीहरूले दैनिक जीवन निर्वाह गर्न प्रयोग गर्ने, यदि चोरीबाट प्राप्त गरेको रकमको मात्रा धेरै भएमा बैंकिङ्ग च्यानलमा जम्मा गर्ने, यदि कसुर गर्न एक भन्दा बढी व्यक्तिहरू संलग्न भएका रहेछन् भने बैंकिङ्ग च्यानलमा जम्मा गरेको रकम बैंकिङ्ग प्रणालीबाट नै निजहरूको खातामा रकम जम्मा गरिदिने, हुन्डी वा भौतिक स्थानान्तरणबाट अन्य अपराधीहरूले रकम प्राप्त गर्ने ।
- चोरी तथा डकैती गर्ने रकम जुटाउने र कसुरबाट आर्जन गरेको धन विभिन्न माध्यम प्रयोग गरी लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- चोरी तथा डकैतीबाट प्राप्त नगद Wire Transfers, Third parties Intermediaries, Cash Couriers मार्फत रकम स्थानान्तरण गर्ने ।

(थ) तस्करी (भन्सार, अन्तःशुल्क तथा करसहित) सम्बन्धी

अवधारणा

- सामान्य रूपले एक देशबाट अर्को देशमा अवैध तरिकाले सरसामान पैठारी गर्ने कार्यलाई तस्करी भन्ने गरिन्छ ।
- कुनै पनि वस्तुलाई अर्को देशबाट आयात गर्दा लाग्ने करलाई भन्सार भन्ने गरिन्छ ।
- अन्तःशुल्क सरकारबाट देशमा उत्पादित तथा विदेशबाट आयात गरेको वस्तु र सेवा उत्पादन गर्दा वा बिक्री गर्दा लगाइने करलाई भन्ने गरिन्छ ।
- कर मूलतः दुई प्रकारका हुन्छन् जसलाई प्रत्यक्ष कर (जस्तै आयकर, सम्पत्ति कर, इत्यादि) र अप्रत्यक्ष कर (बिक्री कर, सेवा कर, मूल्य अभिवृद्धि कर इत्यादि) भनिन्छ ।
- चोरी निकासी भन्नाले भन्सार महसुल लाग्ने मालवस्तु भन्सार महसुल नतिरी, लुकाई छिपाई वा बाटो छली वा भन्सार महसुल नलाग्ने मालवस्तु भए भन्सार ऐन बमोजिम घोषणा नगरी नेपाल बाहिर लैजाने कार्य । चोरी पैठारी भन्नाले भन्सार महसुल लाग्ने मालवस्तु भन्सार महसुल नतिरी, लुकाई छिपाई वा बाटो छली वा भन्सार महसुल नलाग्ने मालवस्तु भए भन्सार ऐन बमोजिम घोषणा नगरी नेपालभित्र ल्याउने कार्य ।
- राजस्व भन्नाले प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम नेपाल सरकारलाई तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने भन्सार महसुल, अन्तःशुल्क, आयकर र मूल्य अभिवृद्धि कर सम्भन्धनु पर्छ र सो शब्दले प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम लाग्ने अन्य कर तथा गैर कर राजस्वलाई समेत जनाउँछ ।

मुद्दा: राजस्व चुहावट

प्रतिवादीले प्रज्ञापन पत्रमा उल्लिखित भन्दा १६ प्रकृतिका बढी सामानहरूको मूल्य रू.६,९४,०५९।- को हुने राजस्व रू.२,७५,५४१।४९ राजस्व चुहावट गरी लैजान लागेको देखिँदा निजले राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ को दफा ४(क) (ख) र (ग) को कसुर गरेकोले सोही ऐनको दफा २३ बमोजिम सजाय गरी ऐ. को दफा ३३ बमोजिम सामानसमेत जफत गरिपाऊँ भन्ने अभियोग दावी रहेको छ ।

उक्त १६ प्रकृतिका विभिन्न सामानहरूको मूल्य रू.६,९४,०५९।- हुने र सोको राजस्व रू.२,७५,५४१।४९ प्रतिवादीले चुहावट गरेको भन्ने अभियोग दावी देखिन्छ । सोतर्फ हेर्दा प्रतिवादी “क” ले थाइल्यान्डबाट ल्याएका १७ कार्टून (अदल) रेडिमेट

विभिन्न प्रकारका सामानहरू त्रिभुवन विमानस्थल भन्सार कार्यालयबाट पैठारी गर्ने क्रममा भन्सार एरियाबाट प्रज्ञापनपत्र नं. १६८९३ र १६९१३ र सामानसहित प्रहरीले तत्काल बरामद गरेको भन्ने देखिन्छ । पैठारी सामानको सम्पूर्ण रूपमा नै पहिलो प्रज्ञापन पत्र नं.१६८९३ मा घोषणा गर्नुपर्नेमा सो गरेको देखिँदैन । पटक-पटक प्रज्ञापनपत्र भरेको देखिन्छ । यसरी पटकपटक प्रज्ञापनपत्र भर्नुपर्ने कारणका सम्बन्धमा प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयानमा सो छुट सामानहरू बढी देखिएकोले सोको लागि छुटै प्रज्ञापनपत्र भरेको भन्ने देखिन्छ । त्यसरी बढी सामान देखिएमा सुरुकै प्रज्ञापनपत्रमा थप गरी बेहोरा जनाउनुपर्नेमा सो नगरी सुरुको प्रज्ञापनपत्र नं.१६८९३ पश्चात् पुनः १६९१३ र १६९१६ नं.को प्रज्ञापनपत्र भरेको पनि देखियो । प्रज्ञापनपत्रमा घोषणा गरेकोभन्दा बढी सामान ल्याएको भन्ने कुरा बरामदी मुचुल्काबाट देखिन्छ । बरामद भई आएका उल्लिखित मूल्यका सामानहरूको विवरण कुनै पनि ३ वटा प्रज्ञापनपत्रमा उल्लेख भएको देखिँदैन ।

बरामद भएका सामानहरू प्रतिवादीको भएको हुँदा प्रतिवादी “क” ले विदेशबाट ल्याएको सामानको राजस्व कम तिर्ने नियत लिएको, कम राजस्व बुझाएको र बुझाउनु पर्ने सबै राजस्व नबुझाई सामान पैठारी गरेकोले राजस्व छल्ने कार्य गरेको देखियो । प्रतिवादीको उक्त कार्य राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन, २०५२ को दफा ४(क) (ख) र (ग) विपरीतको कसुर भएको पुष्टि हुन आयो ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ६१ साल: २०७६ महिना: पौस अङ्क: ९ फौसला मिति: २०७६/०३/०६ निर्णय नं. १०३५५

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- भन्सार ऐन, २०६४: उक्त ऐनमा भन्सार महसुल सम्बन्धी व्यवस्था, भन्सार मूल्य निर्धारण सम्बन्धी व्यवस्था, प्रज्ञापनपत्र, जाँच तथा जाँचपास सम्बन्धी व्यवस्था, मालवस्तुको जाँच सम्बन्धी व्यवस्था, जाँचपासपछिको परीक्षण, खानतलासी तथा पक्राउ सम्बन्धी व्यवस्था, मालवस्तु कब्जा, जफत तथा लिलाम विक्री सम्बन्धी व्यवस्था, भन्सार एजेन्ट, दण्ड सजाय, पुनरावलोकन तथा पुनरावेदन सम्बन्धी व्यवस्था, कर्मचारीलाई हुने सजाय सम्बन्धी व्यवस्था रहेको ।
- मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२: उक्त ऐन अनुसार नेपाल भित्र आपूर्ति भएका वस्तु वा सेवामा, नेपाल भित्र आयात गरिएको वस्तु वा सेवामा, नेपाल बाहिर निर्यात गरिएको वस्तु वा सेवामा मूल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने । ऐन अनुसार कर अधिकृतले कर निर्धारण गर्न सक्ने, कर असुली गर्न सक्ने, जाँच तथा परीक्षण

गर्न सक्ने, महानिर्देशकको स्वीकृति लिई थुनामा राख्न वा कब्जा गर्न वा धरौट माग गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको । यस ऐन बमोजिमको मुद्दामा राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन लाग्ने ।

➤ निकासी पैठारी (नियन्त्रण) ऐन २०१३:

- ऐनले निकासी पैठारी मनाही वा नियन्त्रण गर्ने नेपाल सरकारलाई अधिकार प्रदान गरेको ।
- ऐनको दफा ५ अनुसार सूचित आदेश बमोजिम नियन्त्रण वा मनाही गरिएको वस्तु वा नियम बमोजिम निकासी वा पैठारी गर्न जारी गरिएको इजाजतपत्रमा तोकिएको वस्तु वा त्यसको मूल्य वा परिमाणमा मनासिब कारण बिना फरक पारी कसैले कुनै वस्तु निकासी वा पैठारी गरेमा त्यसरी निकासी वा पैठारी गरेको वस्तु जफत गरी निजलाई सो वस्तुको मूल्य बराबर जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुने व्यवस्था ।
- यस ऐन बमोजिमको कसुर सम्बन्धी मुद्दाको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार सम्बन्धित भन्सार अधिकृतलाई हुनेछ र निजको निर्णय उपर चित्त नबुझे व्यक्तिले पैतिस दिनभित्र राजस्व न्यायाधिकरणमा पुनरावेदन दिन सक्ने व्यवस्था ।

➤ राजस्व चुहावट (अनुसन्धान तथा नियन्त्रण) ऐन २०५२

दफा ४ अनुसार कुनै पनि व्यक्तिले देहायको कुनै कार्य गरेमा राजस्व चुहावटको कसुर गरेको मानिने:

- (क) नेपाल सरकारलाई तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने राजस्व नतिर्ने वा कम तिर्ने नियतले कुनै काम गरेमा ।
- (ख) कम राजस्व तिर्ने वा राजस्व नतिर्ने उद्देश्यले गलत वा भुङ्गा लेखा, विवरण वा कागजात प्रस्तुत गरी वा नगरी प्रचलित कानुन बमोजिम तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने राजस्व नतिरे वा नबुझाएमा वा तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने राजस्व भन्दा घटी राजस्व तिरेमा वा बुझाएमा ।
- (ग) कुनै पनि मालवस्तुको निकासी पैठारी गर्दा सम्बन्धित भन्सार कार्यालयमा प्रचलित कानुन बमोजिम तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने राजस्व नतिरी वा नबुझाई राजस्व छलेमा वा छल्ने प्रयत्न गरेमा ।
- (घ) कुनै व्यक्तिले अन्य कुनै व्यक्तिको नामबाट कुनै उद्योग, व्यापार वा व्यवसाय गरी कुनै वस्तु निकासी वा पैठारी गरेमा वा कुनै विदेशी कम्पनी वा संस्थाको एजेन्ट भएमा सो कुरा नदेखाई प्रचलित कानुन बमोजिम तिर्नु वा बुझाउनु पर्ने राजस्व नतिरी वा नबुझाई राजस्व छलेमा ।

- (ड) राजस्व तिर्नु, बुझाउनु वा दाखिल गर्नु पर्ने कार्यालय वा सो कार्यालयको कर्मचारीको कार्यमा अनधिकार बाधा उत्पन्न गरेमा वा त्यस्तो कार्यालय वा कर्मचारीलाई अनुचित प्रभावमा पारी आफूले तिर्नु बुझाउनु पर्ने राजस्व नतिरेमा वा जति तिर्नु पर्ने हो सो भन्दा कम रकम तिरेमा वा त्यस्तो कुनै कार्य गर्ने गराउने प्रयत्न गरेमा ।
- (च) राजस्व बुझाउनु पर्ने कार्यालयको कर्मचारीसँग मिलोमतो गरी वा नगरी नेपाल सरकारलाई कानून बमोजिम तिर्नु बुझाउनु पर्ने राजस्व रकममा हेरफेर वा परिवर्तन गरेमा वा राजस्व बुझाएको देखिने गलत वा भुङ्गा लिखत तथा कागजात तयार गरेमा वा पेस गरेमा ।
- (छ) राजस्व बुझाउने प्रयोजनको लागि घोषणा गरिनु पर्ने वा देखाउनु पर्ने कुनै आय, घर जग्गा वा अन्य सम्पत्ति वा सामानको मूल्य घटी वा बढी हुने गरी हिसाव वा कागजात तयार गरी पेस गरेमा ।
- (ज) माथिका खण्डमा उल्लिखित काम कारवाही गर्न गलत वा भुङ्गा परामर्श दिएमा ।
- अन्तःशुल्क ऐन २०५८: ऐनमा अन्तःशुल्क लाग्ने, अन्तःशुल्क निर्धारण तथा असुली, अन्तःशुल्क बुझाउने दायित्व, अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तुको बिक्री वितरणमा नियन्त्रण, अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु वा सेवाको मूल्य निर्धारण, इजाजतपत्र नलिई कसैले पनि अन्तःशुल्क लाग्ने वस्तु उत्पादन, पैठारी, बिक्री वा सञ्चय गर्न वा अन्तःशुल्क लाग्ने सेवा कसैलाई प्रदान गर्न नहुने व्यवस्था रहेको । ऐनले अन्तःशुल्क अधिकृतले अन्तःशुल्क निर्धारण गर्न सक्ने, अन्तःशुल्क छुल्ने योजना विरुद्धको व्यवस्था, खानतलासी, कब्जा वा गिरफ्तार गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको । अन्तःशुल्क अधिकृतलाई सम्बन्धित व्यक्तिलाई भिकाउने, बयान गराउने, प्रमाण बुझ्ने र लिखतहरू पेस गर्न लगाउने, थुनामा राख्ने वा जमानीमा छोड्ने सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिम अदालतलाई भए सरहको अधिकार हुने व्यवस्था रहेको ।
- आयकर ऐन २०५८: उक्त ऐनमा करको आधार, आयको गणना, छुट हुने रकमहरू र अन्य छुटहरू, कट्टी हुने रकमहरू, कर लेखाङ्कन र समय, रकमहरूको परिमाणीकरण, बाँडफाँट र चारित्रीकरण, सम्पत्ति र दायित्वबाट प्राप्त खुद लाभको निर्धारण, अन्तर्राष्ट्रिय कर, करको भुक्तानी, आय विवरण र कर निर्धारण, कर सङ्कलन, मिनाहा र फिर्ता, पुनरावलोकन र पुनरावेदन, कसुर तथा सजाय सम्बन्धी व्यवस्थाहरू रहेको ।
- राजस्व न्यायाधिकरण ऐन २०३१: राजस्व सम्बन्धी न्याय व्यवस्था सुधार गर्न बनेको ऐन । यस ऐनमा राजस्व न्यायाधिकरणको स्थापना तथा गठन,

न्यायाधिकरणको अधिकारक्षेत्र, सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन लाग्ने लगायतको व्यवस्थाहरू रहेको ।

संस्थागत संरचना

- **आन्तरिक राजस्व विभाग:** विभाग अन्तर्गत ठूला करदाता कार्यालय, मध्यमस्तरीय करदाता कार्यालय, करदाता सेवा कार्यालय र आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू रहेको ।
- **राजस्व अनुसन्धान विभाग:** कर छली सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **भन्सार विभाग:** उक्त विभाग अन्तर्गतको भन्सार जाँचपास परीक्षण कार्यालय, भन्सार कार्यालय, छोटी भन्सार कार्यालयहरूले विभिन्न सेवा प्रवाह गर्ने ।
- **राजस्व न्यायाधिकरण:** राजस्वसँग सम्बन्धी विभिन्न मुद्दाहरूमा न्यायनिरूपण गर्ने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।

Red Flags

- भन्सार नाका भन्दा बाहिरबाट मालवस्तु चोरी पैठारी गरी अवैध रूपमा विक्री वितरण गर्नु ।
- LC लगायतको Financial Instruments को सबै data नहुनु, data भने ठाँउ खाली हुनु । LC अनुसारको सामान नहुनु ।
- Bill of Lading, Invoice मा उल्लेख गरिएको सामान र त्यसको परिमाणसँग कारोबारको मेल नखानु ।
- सामान आयात वा निर्यातको Route अस्वाभाविक हुनु ।
- Informal कारोबार धेरै हुनु ।
- बैंक स्टेटमेन्ट र कर चुक्ताको लागि पेस गरेको कारोबार विवरण मेल नखानु ।
- सर-समानको मुल्य अस्वाभाविक रूपमा घटबढ हुनु ।
- देशमा खपत हुने भन्दा बढी वस्तु आयात हुनु ।
- देशमा उत्पादन नहुने वस्तु धेरै मात्र निर्यात हुनु ।
- खातावालाले Wire Transfer को Originator, Beneficiary र Purpose खुलाउन नसक्नु ।

- असम्बन्धित क्षेत्र वा देशसँग व्यावसायिक सम्बन्ध देखिनु ।
- High Risk देशसँग व्यावसायिक सम्बन्ध देखिनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- भन्सार विन्दुबाट सामान पैठारी गर्दा मालवस्तुको वर्गीकरण, मूल्याङ्कन, परिमाण, गुणस्तर र उत्पत्तिको देश समेत गलत घोषणा गरी महसुल चुहावट गर्ने ।
- पैठारी हुने सामानको न्यून मूल्य घोषणा गरी वास्तविक कारोवार रकम नदेखाई राजस्व चुहावट गर्ने ।
- विभिन्न Carrying फर्महरूबाट विदेशबाट मालसामान आयात गर्ने र त्यसरी आयातित मालसामानको विजक वास्तविक खरिदकर्तालाई जारी नगरी असम्बन्धित व्यक्ति फर्मको नाममा जारी गरी आयकर र मूल्य अभिवृद्धि करमा चुहावट गर्ने ।
- वास्तविक आयभन्दा बढी करोवार देखाउने ।
- उही प्रकृतिको अन्य संस्थाको भन्दा आय बढी देखाउने ।
- आयात तथा निर्यात गर्दा Under Invoicing तथा Over invoicing गर्ने ।
- नक्कली अन्तशुल्क स्टीकर प्रयोग गर्ने, नक्कली विल बीजक प्रयोग गर्ने ।
- Free Trade Zones, कम नियमन हुने देशसँग व्यापारिक सम्बन्ध स्थापना गर्ने ।
- विदेशमा Shell Company स्थापना गरी सोही कम्पनीसँग नक्कली आयात निर्यात कारोवार देखाउने; आयात निर्यातमा कमसल सामान, थोरै सामानको कारोवार गर्ने ।
- तस्करीबाट ल्याएको सामानलाई बिना भ्याट बिल बिक्री गर्नु र अन्य नगदमा आधारित व्यवसायमा सो आमदानीलाई मिसाउने ।
- तस्करीको सामानको आय व्यायको हिसाब भिन्न खातामा राख्ने, सोको कारोवार कम्पनी वा व्यवसायको खाता किताबमा उल्लेख नगर्ने ।

(द) कर (प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष समेत) सम्बन्धी

अवधारणा:

- जनहित कार्यका लागि जनताद्वारा अनिवार्य रूपमा सरकारलाई बुझाउने रकमलाई नै कर भन्ने गरिएको । करलाई मुख्यतया: प्रत्यक्ष कर र अप्रत्यक्ष कर गरी दुई वर्गमा विभाजन गर्ने गरिएको ।
- अन्य व्यक्तिबाट असुल एवम् सङ्कलन गर्न नपाउने गरी सम्बन्धित व्यक्तिले नै तिर्नु बुझाउनु पर्ने करलाई प्रत्यक्ष कर भन्ने गरिएको । जस्तै: आय कर, सम्पत्ति कर, उपहार कर, व्याज कर, सवारी साधन कर, बहाल कर, घरजग्गा कर आदि ।
- अन्य व्यक्तिबाट असुल एवम् सङ्कलन गर्ने गरी लगाइएको करलाई अप्रत्यक्ष कर भन्ने गरिएको । जस्तै: बिक्री कर, मनोरन्जन कर, यात्रु कर, होटेल कर, आयात निर्यात कर, अन्तःशुल्क कर, मूल्य अभिवृद्धि कर, भन्सार कर आदि ।
- नेपालमा किरात कालदेखि, चीन र भारतमा भण्डै ३,००० वर्ष अघिदेखि नै कर लगाउने प्रचलन रहेको । प्राचीन कालमा राजदरबार र युद्धको खर्च व्यवस्थापनको लागि परम्परागत ढङ्गले कर लगाउने गरेको ।
- प्राचीन कालमा कर छलीको सम्भावना अत्यन्त न्यून रहेको तर औद्योगिक क्रान्ति पश्चात् व्यापार, उद्योग एवम् विभिन्न पेशा व्यावसाय लगायत वित्तीय एवम् सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा भएको व्यापक विस्तार, विकास एवम् कारोवारको जटिलतासँगै कर छली र सम्पत्ति शुद्धीकरण जस्ता आर्थिक आपराधिक गतिविधिहरूको पनि उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि हुन गएको ।
- UNODC को अनुमान अनुसार विश्वमा प्रतिवर्ष कुल ग्राहस्थ उत्पादनको २ देखि ५ प्रतिशतसम्म कर छली र सम्पत्ति शुद्धीकरणमार्फत क्षति हुने गरेको ।
- नामुद अमेरिकी ग्याङ स्टार लिडर Al Capone का विरुद्धमा आपराधिक कार्यबाट अकुत सम्पत्ति आर्जन गरे बापत कर छलीसम्बन्धी २२ वटा र गैर-कानुनी गतिविधि सम्बन्धी ५,००० वटा मुद्दा परेकोमा कर छलीसम्बन्धी ५ वटा मुद्दा मात्रै प्रमाणित भएको ।
- नेपालमा पनि ठूला व्यापारीहरूका विरुद्ध भ्याट र कर छलीसम्बन्धी मुद्दाहरू पर्ने गरेकोमा श्री डिष्टिलरीका मालिकहरूका विरुद्ध पनि रु. १ अर्बभन्दा बढी कर छलेको मुद्दा परी अन्ततः कम्पनी नै बन्द भएको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- आय कर ऐन-२०५८: दफा ११७, ११८, ११९, १२० र १२१ मा आय विवरण

दाखिला नगरेमा, भुठा विवरण दाखिला गरेमा, कर नबुझाएमा ब्याज र शुःल्क बुझाउनु पर्ने व्यवस्था रहेको र दफा १२३, १२४, १२५, १२६, १२७ र १२८ मा कर नतिर्ने, भुठा विवरण दिने, अनुचित प्रभाव पार्ने, मतियार र ऐनको पालना नगर्नेलाई जरिवाना र कैद सजायबारे व्यवस्था गरिएको ।

- मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन-२०५२: दफा २९ मा मूल्य अभिवृद्धि करसम्बन्धी सामान्य कसुर गर्ने व्यक्तिलाई पटकै पिच्छे, तोकिए बमोजिमको जरिवाना र जालसाजी, भुठा लेखा राख्ने, कर छली गर्ने जस्ता जटिल प्रकृतिका कसुर गर्ने व्यक्तिलाई कर विगोको शतप्रतिशत जरिवाना वा छ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुन सक्ने व्यवस्था रहेको ।
- भन्सार ऐन-२०६४: दफा ५७ मा भन्सार सम्बन्धी कानूनको विपरीत मालवस्तु चोरी निकासी वा पैठारी गर्ने व्यक्तिलाई मालवस्तु बमोजिमको जरिवाना र अधिकतम ५ वर्षसम्म कैद सजाय हुन सक्ने व्यवस्था रहेको । यसैगरी दफा ५८ र २९ मा बाधा विरोध गर्ने र भन्सार एजेन्टलाई हुने सजाय सम्बन्धी व्यवस्था रहेको ।
- घर जग्गा कर ऐन-२०१९
- सम्पत्ति कर ऐन-२०४७
- मदिरा ऐन-२०३१
- अन्तशुःल्क ऐन-२०५८: दफा १६ मा अन्तशुःल्क सम्बन्धी कसुर गर्नेलाई विगो जफत गरी विगो बमोजिम जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुन सक्ने व्यवस्था रहेको ।
- राजस्व न्यायाधीकरण ऐन-२०३१ ।

संस्थागत संरचना:

- **आन्तरिक राजस्व विभाग:** विभाग अन्तर्गत ठूला करदाता कार्यालय, मध्यमस्तरीय करदाता कार्यालय, करदाता सेवा कार्यालय र आन्तरिक राजस्व कार्यालयहरू रही विभिन्न सेवा प्रवाह गर्ने ।
- **राजस्व अनुसन्धान विभाग:** कर छली सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **भन्सार विभाग:** उक्त विभाग अन्तर्गतको भन्सार जाँचपास परीक्षण कार्यालय, भन्सार कार्यालय, छोटी भन्सार कार्यालयहरूले विभिन्न सेवा प्रवाह गर्ने ।
- **राजस्व न्यायाधिकरण:** राजस्व सम्बन्धी मुद्दाको न्यायनिरूपण गर्ने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।

- सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग: कर छली लगायतको कसुरबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गरे वा नगरेको सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।

Red Flags:

- व्यक्ति वा संस्थाका बारेमा राजस्व छली तथा वित्तीय अपराध गरेको उजुरी प्राप्त हुनु ।
- व्यक्ति वा निजका परिवारका सदस्यहरूका नाममा रहेका बैंक खाताहरूमा निजको व्यावसायिक कम्पनीको कारोवारभन्दा उच्च वा औचित्य पुष्टि नहुने गरी अस्वाभाविक रूपले उच्च परिमाणमा कारोवार हुनु ।
- फर्म वा कम्पनीसँग सम्बन्धित कारोवारहरू व्यक्तिको खातामार्फत बारम्बार परिचालन हुनु ।
- व्यापार व्यावसायमा संलग्न व्यक्तिको खातामा नियमित रूपमा दैनिक कारोवार हुने तर कारोवारको उद्देश्य तथा प्रयोजन स्पष्ट नहुनु ।
- आय विवरण र वित्तीय विवरण नबुझाउनु ।
- फर्म वा कम्पनीका सञ्चालक र उच्च व्यवस्थापनका पदाधिकारीहरू अपराधिक गतिविधिमा संलग्न सूचीमा हुनु ।
- फर्म वा कम्पनीको ठेगाना बिना कारण बारम्बार परिवर्तन हुनु ।
- व्यवसाय दर्ता नगरी नगदमा कारोवार गर्नु ।
- न्यून नाफा भएको वा नाफा र घाटा नभएको आय कर विवरण र वित्तीय विवरण नियमित रूपमा बुझाउनु ।
- व्यवसाय सञ्चालनलाई सहयोग हुने खालका घरभाडा, सञ्चार सेवा, बिजुली, पानीजस्ता नियमित प्रकृतिका खर्चहरू भएको नदेखिनु ।
- फर्म वा कम्पनीको बैंक खातामा हुने गरेको कारोवारको तुलनामा वित्तीय विवरणमा देखाएको नाफा रकमको परिमाण न्यून हुनु ।
- व्यवसायसँग असम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग नियमित कारोवार हुनु ।
- एकै व्यक्ति कम्पनीको प्रबन्धक, म्यानेजर, स्टाफको रूपमा कारोबार गरेको पाइनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- आय कर छुट र खर्च एवम् कर सम्बन्धी विभिन्न सरकारी छुटहरूको गलत प्रयोग गर्ने ।

- कम्पनीको शेयर हस्तान्तरण हुँदा यथार्थ कारोवार रकम घोषण नगर्ने र आयकर ऐन बमोजिमको पुँजीगत लाभकर र स्वामित्व परिवर्तन वापतको कर दायित्व पालना नगरी राजश्व चुहावट गर्ने ।
- निर्माण सामग्रीहरु विशेष गरी हुङ्गा, बालुवा, रोडा तथा ईँटाको कारोवारमा विजक जारी नगर्ने तथा वास्तविक कारोवार भन्दा न्यून घोषणा गरी राजश्व चुहावट गर्ने ।
- शहरी क्षेत्रका घरजग्गा कारोवार, जग्गा किनबेच र प्लटिङ्ग जस्ता व्यवसायिक क्रियाकलापहरुमा वास्तविक कारोवार मूल्य घोषणा नगरी हुने कर तथा गैरकर राजस्व चुहावट गर्ने ।
- ठूला परियोजना, ठूला पूर्वाधार आवश्यक पर्ने व्यवसायहरुमा पूर्वाधार निर्माणमा नक्कली विजकको प्रयोग, अवास्तविक खर्च दावी लगायतका माध्यमबाट सम्पत्तिको बढी पुँजीकरण देखाई हुने आयकर तथा मूल्य अभिवृद्धि कर राजश्व चुहावट गर्ने ।
- अनलाइनबाट हुने कारोवारहरु र विदेशबाट प्राप्त हुने आयलाई कर प्रयोजनको लागि घोषण नगरी चुहावट गर्ने ।
- बहुराष्ट्रिय कम्पनिहरुमा आयकर दायित्व घटाउने उद्देश्यले मूल्य हस्तान्तरण, व्यवस्थापन शुल्क लगायतका अप्रत्यक्ष माध्यमबाट मुनाफा फिर्ता तथा अन्य तवरबाट राजश्व चुहावट गर्ने ।
- व्यवसायिक कारोवारमा यथार्थ मूल्यमा विलविजक जारी नगर्ने तथा विजक नै जारी नगरी आयकर, मूल्य अभिवृद्धि कर छली गर्ने ।
- अन्य व्यक्तिको नाममा फर्म तथा कम्पनिहरु खडा गरी नक्कली मूल्य अभिवृद्धि कर विजक जारी गरी विभिन्न फर्म तथा कम्पनिहरुलाई विक्री गर्ने र यस्ता नक्कली कर विजक प्रयोग गरी मूल्य अभिवृद्धि कर कट्टी लिने तथा आयकरतर्फ खर्च कट्टी दावी गरी राजश्व चुहावट गर्ने ।
- सेवा क्षेत्र विशेष गरी होटल, अस्पताल, शैक्षिक संस्था तथा मेडिकल कलेजहरुले विलविजक जारी नगर्ने, वास्तविक विक्री आय नदेखाउने ।
- लेखा एवम् वित्तीय अभिलेखहरुको भुटो विवरण तयार गर्ने ।
- वित्तीय कारोवारहरुको अधिक वा न्यून विवरण तयार गर्ने ।
- कृत्रिम व्यक्तिको नाममा बैंक खाता खोल्ने, सम्पत्ति वा व्यवसाय दर्ता गर्ने ।
- Transfer Pricing (Offshore वित्तीय केन्द्रहरुमा मुनाफा ट्रान्सफर गर्ने) प्रयोग गर्ने ।
- लेजर खाता, नाफा नोक्सान हिसाब, वासलात जस्ता वित्तीय विवरणमा न्यून आय देखाउने ।
- व्यवसाय दर्ता नगरी व्यक्तिले व्यापारिक कारोवार गर्ने र कर नतिर्ने ।

Case: Korea

An unregistered Korean-Chinese Businessman A, and his older brother Businessman B, purchased Korean duty-free cosmetics without authentic documentation. These cosmetics were then sold in Korea and overseas via socialMedia networks, including WeChat. Payment was received into the accounts of Businessman A, Businessman B and their parents' names without reporting income.

KoFIU identified that Businessman A's account had a deposit of KRW8.6 billion (USD7.19Million) and withdrawal of KRW8.7 billion (USD7.27Million) andMost parties to the transactions were non-Korean. Businessman A's account was suspected of being an unregistered foreign currency exchanger and financial transaction information was disseminated to the National Tax Service (NTS). An inquiry by the NTS into the account of Businessman A identified that Businessman A and Businessman B sold cosmetics without authentic documentation (no tax invoices issued) and failed to report income amounts. The NTS detected they failed to report KRW22.3 billion (USD18.6Million) in sales (KRW15 billion (USD12.5Million) by Businessman A and KRW7.3 billion (USD6.1Million) by Businessman B) and collected taxes totalling KRW4 billion (USD3.3Million) (KRW2.7 billionSource: APG Yearly Typology Report 2020.

(घ) आपराधिक लाभ (एक्स्टर्सन) सम्बन्धी

अवधारणा

- बल प्रयोग गरी, डर, धम्की देखाई कसैबाट बदनियतपूर्वक लाभ लिने कार्यलाई आपराधिक लाभ (एक्स्टर्सन) भनिने ।
- सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७० अनुसार कसैले नियतपूर्वक कुनै व्यक्तिलाई निजको वा अरु कसैको जीउ ज्यान वा सम्पत्तिमा कुनैक्षति पुऱ्याउने डर त्रासमा पारी निजबाट बडेमानीपूर्वक आफ्नो वा अरु कसैको लागि नगदी, जिन्सी वा अन्य कुनै लाभ उठाएमा वा त्यस्तो लाभ उठाउने नियतले कुनै काम गरे वा गराएमा वा निजलाई कुनै काम गर्नबाट रोकेमा आपराधिक लाभ लिएको मानिने ।
- कसैले कुनै व्यक्तिलाई निजको वा अरु कसैको कुनै क्षति पुऱ्याउने डर त्रासमा पारी निजबाट बेइमानीपूर्वक आफ्नो वा अरु कसैको लागि कुनै लाभ उठाएमा वा त्यस्तो लाभ उठाउने नियतले कुनै काम गराएमा वा निजलाई कुनै काम गर्नबाट रोकेमा आपराधिक लाभ लिएको मानिने ।
- मे २०१७ मा "WannaCry" नामक साइबर आक्रमणमा रसिया, युक्रेन, ताइवान, बेलायत लगायत सयभन्दा बढी देशका स्कुल, अस्पताल, अटोमोबाइल कम्पनीको कम्प्युटरहरूमा क्षति पुऱ्याइएको ।^{१४} उक्त कम्प्युटरहरूको Hard Drive मा Encrypt गरी कम्प्युटर प्रयोगकर्तालाई आफ्नो कम्प्युटरमा पहुँच दिनबाट बन्चित गरिएको । सोलाई Decrypt गर्न र प्रयोगकर्तालाई आफ्नो कम्प्युटरमा पहुँच दिन फिरौती रकम बिटकोइनमा मागिएको ।
- डकैतीमा पीडितको स्वीकृति बिना उसको सम्पत्ति लगिएको हुन्छ भने एक्स्टर्सनमा इच्छा बिना भए पनि पीडितले आफ्नो सम्पत्ति लान स्वीकृति दिएको हुने । डकैतीमा पीडितलाई तत्कालीन शारीरिक क्षति पुऱ्याइएको हुन्छ भने एक्स्टर्सनमा भविष्यमा हुने क्षतिसँग सम्बन्धित विभिन्न डर, धम्की देखाइएको हुने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- मुलुकी अपराध संहिता ऐन, २०७४ को परिच्छेद २१ मा ठगी, आपराधिक विश्वासघात तथा आपराधिक लाभ (एक्स्टर्सन) सम्बन्धी कसुरको प्रावधान रहेको ।
- उक्त संहिताको दफा २५३ अनुसार कसैले आपराधिक लाभ लिन वा लिन लगाउन नहुने । कसैले आपराधिक लाभ लिने नियतले कसैको ज्यान लिने,

^{१४} Available at <https://www.csoonline.com/article/3227906/what-is-wannacry-ransomware-how-does-it-infect-and-who-was-responsible.html> on 2020/06/11

अङ्गभङ्ग गर्ने वा गम्भीर चोट पुऱ्याउने डर वा त्रास देखाएमा सात वर्षसम्म कैद र सत्तरी हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने । कसैको व्यवसायमा गैर कानुनी तरिकाले कुनै क्षति पुऱ्याउने वा चरित्रमा भुठो दोष लगाउने नियतले डर, त्रास देखाई आपराधिक लाभ लिएमा तीन वर्षसम्म कैद र तीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना हुने कानुनी व्यवस्था रहेको ।

- उक्त संहिताको दफा २५४ बमोजिम कसुरबाट कसैलाई हानि, नोक्सानी पुगेको रहेछ भने त्यस्तो कसुरदारबाट बिगो खुलेकोमा बिगो असुल गरी पीडितलाई भराई दिनुपर्ने र बिगो नखुलेकोमा पीडितलाई मनासिब क्षतिपूर्ति भराई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको ।
- सङ्गठित अपराध निवारण ऐन, २०७० दफा ८ ले आपराधिक लाभ (एक्सटर्सन) लिन नहुने व्यवस्था गरी दफा ९ मा सजायको व्यवस्था रहेको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून:

- Convention To Prevent And Punish The Acts Of Terrorism Taking The Form Of Crimes Against Persons And Related Extortion That Are Of International Significance, Signed at the third special session of the general assembly, in Washington, D.C, February 2, 1971

संस्थागत संरचना:

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- पीडित खातावालाको खाताबाट नगद भिक्किनु र सोको उद्देश्यबारे बैकलाई स्पष्ट जानकारी नदिनु ।
- मिडियाले आपराधिक क्रियाकलापमा संलग्न भएको भनी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका बारेमा उल्लेख गर्नु ।

- असम्बन्धित व्यक्तिलाई रेमिट वा अन्य माध्यमबाट ठूलो रकम पठाउनु ।
- आपराधिक कार्यमा संलग्न भनी सञ्चार माध्यममा आइरहने व्यक्तिको खातामा अस्वभाविक कारोबार हुनु, धेरै रकम जम्मा हुनु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम जम्मा गर्ने र एकै पटक ठूलो मात्रामा रकम भिक्नु ।

विधि (Typologies)

- आपराधिक लाभ कसुर गर्न रकम जुटाउने र कसुरबाट आर्जन गरेको धन विभिन्न माध्यम प्रयोग गरी लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुण्डी, भौतिक स्थानान्तरण, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा नविनतम विधिहरूको प्रयोग गरी रकमान्तर गर्ने ।
- एक्स्टर्सनमार्फत आर्जित रकम नगदमा लिने र विभिन्न भौतिक सामानहरू किन्न प्रयोग गर्ने ।
- आपराधिक लाभबाट आर्जन गरेको रकममार्फत जग्गा सम्बन्धी कारोबार गर्नु, र जग्गा किनबेचमार्फत रकमलाई शुद्धीकरण गर्ने ।
- गैर कानुनी आर्जनलाई अन्य गैर कानुनी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्ने ।

(न) सामुद्रिक डकैती (पाइरेसी) सम्बन्धी

अवधारणा

- सामुद्रिक डकैती भन्नाले समुन्द्रका जहाजहरू आक्रमण गर्ने वा लुट्ने कार्य । सो कार्य गर्ने व्यक्तिलाई पाइरेट्स वा सामुद्रिक डाँकू भनिने ।
- सोमाली राज्यमा सामुद्रिक डकैतीको समस्या अत्यधिक रहेको । संयुक्त राष्ट्र संघले सोमाली सामुद्रिक डाँकूलाई कारवाही गर्न र राज्यहरूलाई सामुद्रिक डकैतीसम्बन्धी राष्ट्रिय कानून अनुमोदन गर्न United Nations Security Council Resolution 1918, २०१० मा लागू गरेको । सोमाली सामुद्रिक डाँकूहरूले स्थानीय आमदानी गुमेको कारण र आफ्नो स्थानीय स्रोत साधनलाई बचाउन पाइरेसी गर्दै आएको दावी गरेको ।
- नेपाल समुद्रसँग नजोडिएको र नेपालमा समुद्र नभएकोले नेपालमा सामुद्रिक डकैतीको समस्या नभएको । तर सामुद्रिक डकैतीलाई प्रतिबन्ध गरेको संयुक्त राष्ट्र संघको समुद्र कानून सम्बन्धी अभिसन्धि भने नेपालले अनुमोदन गरेको ।
- विदेशमा सामुद्रिक डकैती सम्बन्धी कसुर गरी नेपालमा लुक्न सक्ने सम्भावना रहेको र विदेशमा सो कसुर गरी नेपालमा गैर कानुनी रूपमा त्यसरी आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्न सक्ने सम्भावना भने विद्यमान रहेको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- नेपालको व्यापारिक पानी जहाजको भण्डा सम्बन्धी ऐन, २०२७
- नेपाली पानी जहाज (प्रमाणपत्र र रोजनामचा) ऐन, २०२७
- पानी जहाज दर्ता ऐन, २०२७

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- संयुक्त राष्ट्र संघको समुद्र कानून सम्बन्धी अभिसन्धि, १९८२: विशेषत दफा १००, १०७ र ११०, दफा १०० ले सामुद्रिक डकैतीको व्याख्या गरेको ।
- Convention on High Sea, १९५८
- संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद् र साधारण सभाबाट पारित रिजोलुसनहरू ।

संस्थागत संरचना

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण निवारण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदन पठाउने कार्य गर्ने ।

- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** पाइरेसीमार्फत आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गरेको वा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धी कसुरको अनुसन्धान गर्ने ।
- **नेपाल प्रहरी:** सम्बन्धित देशको सूचनाको आधारमा वा समुद्री डकैती भएको देशसँग समन्वय गरी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यलय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सामुद्रिक डकैती हुने देश वा नागरिकसँग अस्वाभाविक कारोवार हुनु ।
- UN Sanction List मा रहेको नाम वा कम्पनीसँग कारोवार हुनु ।
- सामुद्रिक डकैतीमा संलग्न व्यक्ति भनी सूचिकृत हुनु ।
- खातामा अस्वाभाविक कारोवार हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- सामुद्रिक डकैतीबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति गैर कानुनी क्रियाकलाप वा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा प्रयोग गर्ने ।
- गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई वित्तीय प्रणाली वा गैर वित्तीय पेशाकर्मी वा व्यवसायीको प्रयोग गरी स्थानान्तरण, रकमान्तरण वा शुद्धीकरण गर्ने ।
- विभिन्न जटिल स्थानान्तरण गरी स्रोत लुकाउनु र सो रकमलाई वैद्य व्यवसायमा लगानी गर्ने ।

(प) धितोपत्र वा कम्पोजिटिज बजारलाई प्रतिकूल प्रभाव पार्ने (मार्केट म्यानिपुलेसन) वा भित्री कारोबार (इन्साइडर ट्रेडिङ) सम्बन्धी

अवधारणा

- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३ अनुसार कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक नभएका धितोपत्रको मूल्यमा असर पार्न सक्ने भित्री सूचना वा जानकारीहरूको आधारमा धितोपत्रको भित्री कारोबार गरेमा, भुट्टो कारोबार गरेमा, मूल्यमा उतार चढाव गरेमा, धितोपत्र बजारलाई प्रभावित पार्ने कुनै काम गरेमा, भुक्त्याउने विवरणहरू दिएमा, जालसाजीयुक्त कारोबार गरेमा, जालसाज गरी वा भुक्त्यानमा पारी धितोपत्र कारोबार गरेमा र लिखत, विवरण वा अभिलेख नष्ट गरेमा वा लुकाएमा धितोपत्र सम्बन्धी कसुर भएको मानिने ।
- वस्तु विनिमेय बजार सम्बन्धी ऐन, २०७४ अनुसार वस्तु विनिमेय बजार सम्बन्धी कृत्रिम वा भुट्टो कारोबार वा चक्रीय कारोबार (सर्कुलर ट्रेडिङ) गरी वा गराई वा कुनै वस्तु करारको मूल्यमा उतार चढाव सम्बन्धी कसुर गरेमा, कारोबारमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष प्रभाव पारेमा, बढाउने, घटाउने वा मूल्य स्थिर बनाएमा, भुट्टो, भ्रामक वा गलत विवरण वा पूर्व अनुमान सम्बन्धी विवरण प्रकाशन गरेमा, बदनीयत साथ कुनै तथ्य वा जानकारी लुकाई भुक्त्याउने काम गरेमा, जालसाजीयुक्त कारोबार गरेमा, लिखत विवरण वा अभिलेख नष्ट गरेमा, भुट्टो बनाएमा वा लुकाएमा, विद्युतीय कारोबार प्रणालीमा क्षति पुऱ्याएमा वा त्यसको गलत प्रयोग गरेमा वा माथि उल्लिखित कार्यमा मद्दत वा दुरुत्साहन गरेमा वस्तु विनिमेय बजार सम्बन्धी कसुर गरेको मानिने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- धितोपत्र सम्बन्धी ऐन, २०६३: उक्त ऐनको परिच्छेद ९ मा धितोपत्रको भित्री कारोबार र धितोपत्र कारोबार सम्बन्धी कसुर तथा दण्ड सजायको व्यवस्था रहेको ।
 - भित्री कारोबार गर्नेलाई भित्री कारोबार गरेको ठहरेमा बिगो बमोजिम जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुने ।
 - भुट्टो कारोबार, मूल्यमा उतार चढाव, धितोपत्र बजारलाई प्रभावित पार्ने कुनै काम गर्नेलाई पचास हजार रुपैयाँदेखि एक लाख पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुने र त्यस्तो काम कारबाहीबाट कसैलाई हानि वा नोक्सानी पर्न गएमा त्यस्तो हानि नोक्सानी समेत भराइदिनु पर्ने ।

- भुक्त्याउने विवरणहरू दिने, जालसाजीयुक्त कारोवार, जालसाज गरी वा भुक्त्यानमा पारी धितोपत्र कारोवार गर्न नहुने । लिखत, विवरण वा अभिलेख नष्ट गरेमा वा लुकाए मध्ये कुनै काम गर्नेलाई एक लाख रुपैयाँ देखि तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुने र त्यस्तो कारोवारबाट कसैलाई हानि नोक्सानी भएमा त्यस्तो हानि नोक्सानीसमेत भराई दिनुपर्ने ।
 - कसैले ऐन वा ऐनअन्तर्गत बनेका नियम वा विनियम बमोजिम पुऱ्याउनु पर्ने रीत नपुऱ्याई धितोपत्र निष्काशन गरेमा, धितोपत्र बजार वा धितोपत्र व्यवसायीको हैसियतले धितोपत्र कारोवार सञ्चालन गरे गराएमा त्यस्तो काम गर्ने गराउने व्यक्तिलाई बोर्डले पचास हजार रुपैयाँदेखि एक लाख पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- वस्तु विनिमेय बजारसम्बन्धी ऐन, २०७४: सो ऐनको दफा ३९ र ४० मा देहाय बमोजिमको कसुर तथा दण्ड सजायको व्यवस्था गरिएको:
- कृत्रिम वा भुटो कारोवार वा चक्रीय कारोवार (सर्कुलर ट्रेडिङ) गरी वा गराई वा कुनै वस्तु करारको मूल्यमा उतार चढाव सम्बन्धी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई बिगो खुलेकोमा बिगो भराई बिगो बमोजिमको जरिवाना र बिगो नखुलेकोमा पाँच लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र पाँच वर्षसम्म कैद ।
 - कारोवारमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने वा वस्तु करारको खरिद वा बिक्री नहोस् भन्ने उद्देश्यले आफैले वा अरूसँग मिली वस्तु करारको बजार मूल्य बढाउने, घटाउने वा मूल्य स्थिर बनाई वस्तु विनिमेय बजारलाई प्रभावित पार्ने सम्बन्धी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई बिगो खुलेकोमा बिगो भराई बिगो बमोजिमको जरिवाना र बिगो नखुलेकोमा चार लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र चार वर्षसम्म कैद ।
 - वस्तु विनिमेय बजारमा कुनै वस्तुको सक्रिय रूपमा कारोवार भइरहेको छ भन्ने देखाउनका लागि मात्र कारोवार गर्ने वा बदनियतसाथ कुनै तथ्य वा जानकारी लुकाई भुक्त्याउने काम गरेमा, कसैलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने वा कसैबाट गलत फाइदा लिने बदनियतले भुक्त्याउने प्रविधि प्रयोग गरेमा वा त्यस्तो नियतले प्रविधिको दुरुपयोग गरेमा, योजना बनाएमा वा कुनै काम गरेमा वा कसैलाई भुक्त्यानमा पारी जालसाजीयुक्त कारोवार गरेमा वा कसैले यो ऐन वा यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम राखेको लिखत, विवरण वा अभिलेख नष्ट गरेमा, भुटो बनाएमा वा लुकाएमा सो सम्बन्धी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई बिगो खुलेकोमा बिगो भराई बिगो बमोजिम जरिवाना र बिगो नखुलेकोमा तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र तीन वर्षसम्म कैद ।

- कसैलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने उद्देश्यले अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाले दफा ४४ बमोजिम स्थापना गरेको विद्युतीय कारोबार प्रणालीमा क्षति पुऱ्याएमा वा त्यसको गलत प्रयोग गरेमा सो सम्बन्धी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई बिगो खुलेकोमा बिगो भराई बिगो बमोजिमको जरिवाना र बिगो नखुलेकोमा दश लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना र एक वर्षसम्म कैद ।
 - ऐनले तोकिएको कसुरमा कसैलाई मद्दत गरेमा वा दुरुत्साहन गरेमा सो कसुर गर्ने व्यक्तिलाई मुख्य कसुरदारलाई हुने सजायको आधा सजाय ।
- दफा ३९ बमोजिम कसुर गर्ने व्यक्तिहरूलाई सजायको व्यवस्था साथै अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको प्रयोग गरी कसैले दफा ३९ बमोजिमको कसुर गरेमा कसुर गर्ने व्यक्ति, अनुमतिपत्र प्राप्त संस्थाको सञ्चालक, पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई सजायको व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना:

- **अनुसन्धान गर्ने अधिकारी: नेपाल धितोपत्र बोर्ड:** नेपाल धितोपत्र बोर्डले अधिकार तोकेको अधिकारीले कसुरसँग सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थासित आवश्यक सोधपुछ गर्न, बयान लिन वा आवश्यक कागज, विवरण तथा अभिलेख माग गर्न सक्ने; मुद्दाको तहकिकात र दायर गर्दा तोकिएको तहकिकात गर्ने अधिकारीले सरकारी वकीलको राय लिएर जिल्ला अदालतमा मुद्दा दर्ता गर्न सक्ने ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- ग्राहकले ब्रोकर खाता खोल्दा अस्वाभाविक वा शंकास्पद परिचयात्मक कागजात प्रदान गर्नु र सो कागजातहरूको प्रमाणीकरण गर्न असहज हुनु ।
- ग्राहक आमने सामने आएर कारोवार गर्न नचाहनु ।
- ग्राहकको परिचय वा कारोवार सम्बन्धमा थप जानकारी माग्दा जानकारी लुकाउनु वा रक्षात्मक हुनु, पारदर्शी नहुनु ।
- आय स्रोत सम्बन्धमा लगातार गलत तथा भ्रामक जानकारी प्रदान गर्नु वा जानकारी नदिनु ।

- ग्राहकले कम्पनीको AML/CFT अनुपालन सम्बन्धमा अनावश्यक चासो देखाउनु ।
- एउटा पक्षले उच्च मूल्यमा धितो खरिद गरी अर्को पक्षलाई कम मूल्यमा बेच्नु ।
- ग्राहकको ब्रोकर खाताको कारोबार ग्राहकको प्रोफाइलभन्दा फरक हुनु ।
- Market Manipulation गर्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

भित्री कारोबारका सूचकहरू

- मर्जर हुनु भन्दा अगाडि अस्वभाविक रूपमा धितो खरिद हुनु ।
- महत्वपूर्ण कम्पनीको सकारात्मक घोषणा भन्दा अगाडि धितो खरिद हुनु ।
- महत्वपूर्ण कम्पनीको नकारात्मक घोषणा भन्दा अगाडि धितो बिक्री गर्नु ।
- धितोको खरिदको मात्रा विगतको कारोबारको प्रकृति भन्दा उच्च हुनु ।

विधि (Typologies)

- भित्री कारोबार (Insider Trading) कार्य गरी रकम सङ्कलन गर्ने ।
- धितोको बढी वा कम मूल्याङ्कन गरी कारोबार गर्ने ।
- विदेशमा पैसा स्थानान्तरणको सहजीकरणका लागि काल्पनिक धितो कारोबार गरी लगानीको प्रतिफलको आवरणमा देशबाहिर रकम लाने^{१५} ।
- विद्युतीय कारोबार प्रणालीबाट कारोबार गर्ने ।
- वस्तु वा कारोबारको सीमा निर्धारण गर्ने गरी कारोबार गर्ने ।
- विभिन्न वस्तु विनिमेय बजारको सेयरमा सीमा हदमा रही लगानी गर्ने ।
- Pump and Dump, Share Cornering गरी आर्थिक लाभ लिने ।

^{१५} Use of securities in Money laundering schemes, Typology research available at <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/1680714f58> pn 45

(फ) प्राचीन स्मारक संरक्षण सम्बन्धी

अवधारणा

- प्राचीन स्मारक भन्नाले इतिहास, कला, विज्ञान, वास्तुकला वा स्थापत्यकलाको दृष्टिकोणले महत्व राख्ने मन्दिर स्मारक, घर, देवालय, शिवालय, मठ, गुम्बा, विहार, स्तूप आदि बुझाउने ।
- प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ बमोजिम प्राचीन स्मारक भन्नाले इतिहास, कला, विज्ञान, वास्तुकला वा स्थापत्यकलाको दृष्टिकोणले महत्व राख्ने एक सय वर्ष नाघेको मन्दिर स्मारक, घर, देवालय, शिवालय, मठ, गुम्बा, विहार, स्तूप आदि सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले स्मारक रहेको ठाउँ र राष्ट्रिय वा अन्तर्राष्ट्रिय दृष्टिकोणले विशिष्ट मूल्य राख्ने एक अर्कोसँग जोडिएको वा एकै इलाकामा बेगलाबेगलै रूपमा अवस्थित मानव बस्ती वा स्थल र प्राचीन मानवबस्तीको अवशेष, प्राचीन स्मारकहरूको भग्नावशेष, गुफा आदि समेतलाई जनाउने ।
- “पुरातात्विक वस्तु” भन्नाले प्राग ऐतिहासिक कालमा मानिसले निर्माण गरी उपभोग गरेको वस्तु वा कुनै पनि देशको इतिहास बोध गराउने हस्तलिखित वंशावली, हस्तलिखित ग्रन्थ, स्वर्णपत्र, शिलापत्र, ताम्रपत्र, काष्ठपत्र, भोजपत्र, ताडपत्र, कागजपत्र, मुद्रा वा ऐतिहासिक घटना घटेको वा ऐतिहासिक विशिष्ट व्यक्ति बसेको घर र त्यस्तो व्यक्तिले प्रयोग गरेको वस्तु, ढुङ्गा, काठ, माटो, हस्तीहाड, हाड, काँच, कपडा, कागज, धातु आदि वा बेलबुट्टा भरी आकर्षक ढङ्गले बनाएको घरको कुनै महत्वपूर्ण भाग वा सो घरमा उपयोग गरिएका वस्तु वा बेलबुट्टा भरी वा नभरी बनाइएको मूर्ति, देवी देवताको मन्दिर, चैत्य, शालिक, पशुपन्छी, स्थावर जङ्गमको प्रतिकृति र पौभाचित्र, नेपाल सरकारले समय समयमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिदिएको वस्तुसमेत ।
- संरक्षित स्मारक क्षेत्रभित्र कसैले आफ्नो हक भोगको जग्गामा नयाँ घर वा भवन निर्माण गर्दा वा साविक आकारमा परिवर्तन हुने गरी आफ्नो घर वा भवनको मर्मत, थपघट वा पुनर्निर्माण गर्दा त्यस्तो क्षेत्रभित्रको घर वा भवनको शैलीसित मिल्ने गरी पुरातत्व विभागले तोकेको मापदण्ड बमोजिम निर्माण, मर्मत थपघट वा पुनर्निर्माण गर्नु पर्ने ।
- प्राचीन स्मारकको वर्गीकरण: (१) नेपाल सरकारले स्वामित्वको दृष्टिले प्राचीन स्मारकलाई सार्वजनिक प्राचीन स्मारक र निजी प्राचीन स्मारक गरी दुई किसिमले वर्गीकरण गर्न सक्ने । (२) नेपाल सरकारले प्राचीन स्मारकलाई महत्वको दृष्टिले अन्तर्राष्ट्रिय महत्व, राष्ट्रिय महत्व, प्रादेशिक महत्व र स्थानीय महत्व गरी चार किसिमले वर्गीकरण गर्ने सक्ने ।

- सार्वजनिक प्राचीन स्मारकको स्वामित्व पुरातत्व विभागमा रहने । त्यस्ता सार्वजनिक प्राचीन स्मारकहरूको संरक्षण, मर्मत तथा जिर्णोद्धार पुरातत्व विभागले गर्ने ।
- प्राचीन स्मारकहरूको गैर कानुनी रूपमा प्रयोग गरी धन आर्जन गरी आर्जित रकमलाई कानुनी बनाउने कसुरलाई सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी कसुर मानिने ।
- प्राचीन स्मारकहरूको अनाधिकृत रूपमा बेचबिखन गरी वा प्रयोग गरी अनाधिकृत लाभ लिनुलाई यस सम्बन्धी कसुर मानिने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ को दफा १२ मा प्राचीन स्मारक संरक्षणसम्बन्धी सजायको व्यवस्था गरिएको । कुनै प्राचीन स्मारकलाई नष्ट गरेमा, भत्काएमा, हटाएमा, परिवर्तन गरेमा, विरूप पारेमा वा चोरी गरेमा; कुनै प्राचीन स्मारकलाई अनधिकृत काममा लगाएमा वा अरू कुनै किसिमसँग हानी नोक्सानी पुऱ्याएमा; कुनै पुरातात्विक वस्तुलाई नष्ट गरेमा, भत्काएमा, विरूप पारेमा, चोरी गरेमा वा अनधिकृत रूपमा हटाएमा वा परिवर्तन गरेमा वा कुनै किसिमले हानी नोक्सानी गरेमा सजायको व्यवस्था गरेको । साथै प्राचीन स्मारक र पुरातात्विक वस्तु वा क्युरियोको सारफेर, खरिद बिक्री निकासी वा संग्रहमा प्रतिबन्ध लगाएको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानुन

- The 1970 UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property
- The 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects
- United Nations Security Council Resolutions 1483 (2003), 2199 (2015), 2253 (2015) and 2347 (2017)
- UNODC: The Protection and Preservation of Ancient Monuments
- UNESCO

संस्थागत संरचना

- नेपाल सरकार, पुरातत्व विभाग: प्राचीन स्मारक संरक्षण सम्बन्धी कसुरको अनुसन्धान गर्ने ।
- वित्तीय जानकारी इकाई: सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शृङ्खलास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र

आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।

- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- प्रचिन स्मारकको चोरी पैठारी, अवैधानिक विक्री भएको हुनु ।
- ग्राहकको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- मिडियाले प्राचीन स्मारक संरक्षण सम्बन्धी प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष सम्बन्धका बारेमा उल्लेख गर्नु ।
- रकम जम्मा गरेको सोही दिन वा त्यसको केही दिनमा नै विभिन्न व्यक्तिहरूको नाममा रकम ट्रान्सफर गर्ने गरेको देखिनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम जम्मा गर्ने र एकै पटक ठूलो मात्रामा रकम भिक्नु ।

विधि (Typologies)

- प्राचीन स्मारक सम्बन्धी कसुर गर्न रकम जुटाउने र कसुरबाट आर्जन गरेको धन विभिन्न माध्यम प्रयोग गरी शुद्धीकरण गर्ने,
- कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुण्डी, भौतिक स्थानान्तरण, अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार तथा आधुनिक विधिहरूको प्रयोग गरी रकमान्तर गर्ने ।
- प्राचीन स्मारक सम्बन्धी कसुर अपराधी स्वयम् एकलैले वा निजले दुई वा दुईभन्दा बढी मानिसहरूको समूह बनाई कसुर गर्ने ।
- प्राचीन मूर्तिको स्वामित्वको नक्कली कागज बनाउनु, सो मूर्तीलाई अन्य देशमा लगी सोको विक्री वितरण गर्नु, सोबाट आर्जित रकमलाई सेल कम्पनी वा आयात निर्यातमा आधारित सम्पत्ति शुद्धीकरणको विधि अपनाई रकमलाई स्वदेशमा रहेको खातामा स्थानान्तरण गर्ने ।

- पुरातात्विक महत्वका सामानहरूको सङ्गठित समूहमार्फत चोरी गरी सोको तस्करी गर्ने, तस्करी गर्दा निर्यात गर्न सामानमा मिसाई, लुकाई विदेश लाने, सो बिक्रीमार्फत पाएको रकमलाई विदेशको बैंकमा जम्मा गर्ने र सो रकमलाई विदेशी लगानीको नाममा स्वदेशमा स्थानान्तरण गर्ने ।
- हुन्डी, Wire Transfers को प्रयोग गर्ने ।

मुद्दा: प्राचीन मुर्ती चोरी

ल.पु.जि.ल.पु.न.पा.वडा नं. २१ भिंखावाल बस्ने “क” ले पुरानो बुद्धको मुर्ती घरबाट भ.न.पा.वडा नं. १५ सानो औद्योगिक क्षेत्रभित्र भएको सगुन धातु उद्योगमा लगी राखी सो मूर्ति बिक्री वितरण गर्न का.जि. चित्तु वहाल गा.वि.स. वडा नं. १ बस्ने “ख” र ल.पु.जि. ठेचो बस्ने “ग” लाई “क” ले ग्राहक खोज्न लगाएको र सीताराम दाहालले बुद्धको मूर्ति बिक्री समेत गर्न र किन्ने उल्लिखित मानिसलाई पक्राउ गरी मूर्ति समेत बरामद गरी पाऊँ भन्ने जनक के.सी.को २०४७५।२६ गतेको प्रतिवेदन ।

सानो औद्योगिक क्षेत्रभित्र रहेको धातु उद्योगका क्यासियर “क” समेतका जना ५ (पाँच) ले बुद्धको मूर्ति छाडी भागेको हुँदा बरामद गरी दिनुहोस् भनी सोधनी हुँदा कानुनको रीत पुर्‍याई प्रवेश गरी हेर्दा बुद्धको मूर्ति आसनसमेत धातुको भएको उक्त मूर्ति आसन र दायाँ बायाँ रहेको भिक्षुको मूर्ति प्रहरीले बरामद गरेको हो भन्ने समेत मिति २०४७५।२६ गतेको बरामदी मुचुल्का ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ४१ साल: २०५६ महिना: पौष अंक: ९ फैसला मिति: २०५५/०२/२५ निर्णय नं. ६७८४

(ब) वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण सम्बन्धी

अवधारणा

- वन ऐन, २०७६ अनुसार “वन” भन्नाले पूर्ण वा आंशिक रूपमा रुख वा बुट्यानले ढाकिएको क्षेत्र सम्भन्नु पर्ने । अन्तरप्रादेशिक वन भन्नाले एकभन्दा बढी प्रदेशमा फैलिएको, भौगोलिक तथा प्राकृतिक रूपमा जोडिएको र परिस्थितिकीय प्रणालीको दृष्टिबाट अन्तर सम्बन्धित राष्ट्रिय वन । निजी वन भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम कुनै व्यक्तिको हक पुग्ने निजी जग्गामा लगाई हुर्काएको वा संरक्षण गरिएको वन । राष्ट्रिय वन भन्नाले सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, वन संरक्षण क्षेत्र, सामुदायिक वन, साभेदारी वन, धार्मिक वन, कबुलियती वन, प्रदेशभित्रको राष्ट्रिय वन वा अन्तरप्रादेशिक वन ।
- “वनक्षेत्र” भन्नाले निजी स्वामित्वको हक भोगको र प्रचलित कानुनले अन्यथा व्यवस्था गरेको बाहेकको वन सिमाना लगाइएको वा नलगाइएको वनले घेरिएको वा वनभित्र रहेको घाँसे मैदान, खर्क, हिउँले ढाकेको वा नढाकेको नाङ्गो पहाड, बाटो, पोखरी, ताल तलैया, सिमसार, नदी, खोलानाला, बगर, पर्ती वा ऐलानी जग्गाले ओगटेको क्षेत्र ।
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ अनुसार “राष्ट्रिय निकुञ्ज” भन्नाले प्राकृतिक वातावरणको साथै वन्यजन्तु, वनस्पति र भू-दृश्यको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगको लागि छुट्याइएको क्षेत्र भन्ने बुझिने ।
- “वन्यजन्तु” भन्नाले घरपालुवा बाहेक जुनसुकै जातिको स्तनधारी जन्तु (म्यामल्स), पंछी (एभ्स), घस्रने जन्तु (रेप्टायल्स), माछा (पीसीज), भ्यागुता जाति (एम्फवियन्स) र कीरा फट्याडरा (इन्सेक्ट्स) लाई सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले फुल पार्ने जन्तुको फुल समेतलाई जनाउने ।
- विश्वको पहिलो राष्ट्रिय निकुञ्ज Yellowstone National Park (Established: March 1, 1872) रहेको ।

मुद्दा: गैंडा मारी खाग बिक्री व्यवसाय

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जभित्रको डुमरिया पोष्टदेखि दक्षिणतर्फ गौर मचान नजिक बाँस खोलादेखि करिब २०० मिटर पश्चिम चुरेको घाँच सालघारीमा अन्दाजी २० वर्ष जिन उमेर भएको भाले गैंडा मृत अवस्थामा फेला परेको, सो गैंडाको खाग धारिलो हतियारले काटी चोरी लगेको भन्ने समेत बेहोराको मिति २०६७०२।२८ को घटनास्थल प्रकृति मुचुल्का ।

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको चोरी सिकार प्रतिरोध इकाई र गोरखबहादुर गणको संयुक्त गस्ती टोलीले सुराकीले दिएको गोप्य सूचनाको आधारमा गैंडा मारी खाग

बिक्री तथा ओसारपसार गर्ने कार्यमा संलग्न भएको, गैडालाई गोली हानी मारी खाग काटी काठमाडौं लगेर बिक्री व्यवसाय गरेको कसुरमा जिल्ला कास्की, दाङसिङ गा.वि.स. वडा नं. ९ उल्लेरी घर भई हाल ऐ. पोखरा-उपमहानगरपालिका वडा नं. ३ नदीपुर बस्ने “क”, जिल्ला चितवन, कोराक गा.वि.स. वडा नं.९ कालोखोला बस्ने “ख”, जिल्ला चितवन, कोराक गा.वि.स. वडा नं.८ देवीटार बस्ने “ग” लाई पक्राउ गरी आवश्यक कारवाहीको लागि पेस गरेको छु भन्नेसमेत बेहोराको सहायक संरक्षण अधिकृत लालबहादुर भण्डारीको मिति २०६७/११/१५ को जाहेरी प्रतिवेदन ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ६० साल: २०७५ महिना: जेष्ठ अङ्क: २ फैसला मिति:२०७३/१२/२० निर्णय नं. ९९४९

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- सङ्कटापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिका प्रजातिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धी महासन्धि, १९७३ (CITES): वन्यजन्तु तथा वोटविरुवाका विभिन्न प्रजातिहरूको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारले तिनीहरूको अस्तित्वमा असर नपर्ने प्रत्याभूत गर्न विभिन्न सरकारहरू बीच भएको अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता ।
- रामसार महासन्धि, १९७१
- बर्न महासन्धि, १९७९
- जैविक विविधता महासन्धि, १९९२
- जैविक विविधता महासन्धि अन्तर्गतको आनुवांशिक स्रोतमा पहुँच तथा तिनको उपयोगबाट हुने लाभको उचित निष्पक्ष तथा समन्यायिक बाँडफाँड सम्बन्धी नागोया अभिसन्धि, २०१०
- संयुक्त राष्ट्रसंघको वन सम्बन्धी रणनीतिक योजना, २०१७-२०३०
- Agenda 21
- United Nations Forum on Forests (UNFF)
- Member of ICUN:Main aim: conserve biodiversity to improve and secure livelihoods
- INTERPOL: इन्टरपोल विभिन्न देशहरूका प्रहरीहरू बीच सहकार्य गरी अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा आपराधिक गतिविधि विरुद्ध संयुक्त रूपमा कार्य गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय संस्था हो ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६
स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने प्रत्येक नागरिकको मौलिक

अधिकारको संरक्षण गर्न, वातावरणीय प्रदूषण वा हासबाट हुने क्षतिबाट पीडितलाई प्रदूषकबाट क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन, वातावरण र विकासबीच समुचित सन्तुलन कायम गर्न, प्रकृति, वातावरण र जैविक विविधतामा पर्ने प्रतिकूल वातावरणीय प्रभाव न्यूनीकरण गर्न तथा जलवायु परिवर्तनको चुनौतीलाई सामना गर्न विभिन्न कानुनी व्यवस्था रहेको ।

➤ वन ऐन, २०७६

राष्ट्रिय वनलाई सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, वन संरक्षण क्षेत्र, सामुदायिक वन, साभेदारी वन, कबुलियती वन र धार्मिक वनको रूपमा व्यवस्थापन गर्न र निजी, सार्वजनिक र सहरी वनको प्रवर्द्धन गर्दै वन्यजन्तु, वातावरण, जलाधार एवम् जैविक विविधताको संरक्षण, संवर्द्धन तथा सदुपयोग गर्नको लागि विभिन्न व्यवस्था गरिएको ।

➤ सङ्घट्टापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३

ऐनमा नेपाल पक्ष भएको सङ्घट्टापन्न वन्यजन्तु तथा वनस्पतिका प्रजातिको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धी महासन्धि, १९७३ को कार्यान्वयन गर्न सङ्घट्टापन्न वन्यजन्तु र वनस्पतिका विभिन्न प्रजातिको संरक्षण र त्यसको अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारलाई नियमन तथा नियन्त्रण गर्नको लागि आवश्यक कानुनी व्यवस्था रहेको ।

➤ राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९

उक्त ऐनमा आखेटोपहार अनुज्ञापत्र दिने अधिकारीसमक्ष पेस गर्नुपर्ने, निस्सा नभई आखेटोपहार राख्न नपाइने, आखेटोपहार प्रयोग गर्न दिन वा नष्ट गर्न सकिने, आत्म सुरक्षाको लागि आवश्यक काम गर्न सकिने, सिमाना चिह्नहरू विगार्न नपाइने र दण्ड सजायको व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना:

➤ **वन तथा वातावरण मन्त्रालय:** मन्त्रालय अन्तर्गत निम्न विभागहरू अनुगमन, निरीक्षण, अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने निकाय

- वन तथा भू-संरक्षण विभाग
- वनस्पति विभाग
- वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण विभाग
- राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
- वातावरण विभाग

➤ **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा

वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।

- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- वन्यजन्तु सम्बन्धी अपराधमा संलग्नता देखिनु ।
- सामाजिक सञ्जालहरूमा वातावरणीय कसुर गरेको भनी विभिन्न व्यक्तिहरूको नाममा समाचार आउनु ।
- वन्यजन्तु, राष्ट्रिय निकुन्ज, वनका कर्मचारीको खातामा ठूलो मात्रामा रकम जम्मा हुनु ।
- कुख्यात तस्करद्वारा खातामा रकम जम्मा गर्नु वा कारोबारमा संलग्नता देखिनु ।
- निश्चित क्षेत्रमा धेरै मात्रामा अवैद्य कटानी फडानी हुनु ।
- निकुन्जमा चोरी सिकारी बढ्नु ।
- विदेशबाट खातामा आएको रकमको स्रोत नखुल्नु वा उल्लेख गरेको स्रोत खातावालाको खाता प्रकृतिसँग मेल नखानु ।
- व्यापार व्यवसायबाट आर्जन सम्पत्ति भनी उल्लेख गरे तापनि सो व्यवसायको नाम, ठेगाना वा उद्देश्य स्पष्ट नहुनु ।
- रेमिट्यान्समार्फत आएको रकमको उद्देश्य नखुल्नु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- विवादास्पद खालका कागजपत्रहरू वा कागजपत्रहरू Missing हुनु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ्ग छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।

विधि (Typologies)

- काठ तस्करी तथा अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार, गैर कानुनी रूपमा वन्यजन्तुको सिकार तथा व्यापार आदि अपराध मार्फत मानिसहरूले वित्तीय लाभ लिने ।
- सांगठनिक रूपमा समूहमा विभिन्न तह बनाई अपराध गर्ने; अपराधलाई लुकाउन, सोबाट आर्जन भएको धन लुकाउन किर्ते कागजपत्र बनाउने, वैध व्यवसायमा सोबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति मिसाउने ।
- वैध निर्यात व्यवसायको रकम विदेशमा वन्यजन्तुको तस्करी, बेचबिखन गरेको अवैध रकम मिसाई नेपाल भित्राउने ।
- अवैध रूपमा आर्जन गरेको रकम नगदमा लिई सो रकमबाट घर जग्गा खरिद गर्ने ।
- तस्करी गरी आर्जन गरेको रकमलाई हुन्डी मार्फत स्थानान्तरण गर्ने ।

The Mikocheni Seashell Syndicate

On 2 November 2013, the police raided a large house in the Mikocheni B suburb of Dar es Salaam and uncovered a haul of 706 ivory tusks weighing over 1.8 tonnes, valued at USD 2.5 Million. Three individuals found at the house – Huang Gin, Xu Fujie and Chen Jinzhan – were detained at the scene after trying to pay a USD 50000 bribe to the arresting police officers. Based on evidence identified through the raid, police intercepted another shipment at Zanzibar port with 2.9 tonnes of ivory, valued at USD 3.4 Million. The latter shipment was en route to the Philippines via Singapore.

Use of import/export front companies: The syndicate used the disguise of front companies importing garlic and citric acid from Asia and exporting seafood/shells to hide the ivory trading activities and related financial flows. Notably, one of the controllers for the ivory syndicate was registered as the director of the export company.

Complex network: The group relied on a wide network of different actors. Two Tanzanian nationals played the role of ivory dealers – Salvius Matembo and Julius Manase – and were responsible for poaching and sourcing the ivory from local parks and neighbouring countries. In addition to the local coordinators, the syndicate also had different members that were responsible for packaging the ivory for export at a location in Tanzania, and local port facilitators to ensure the shipments made it through customs controls in Zanzibar, including, as alleged, employees of the Tanzania Revenue Authority.

Other payment Mechanisms: during the raid on the house, large amounts of cash were discovered which suggest that the syndicate used cash as the primary payment means for local members. For the controllers and end buyers, financial transactions were made primarily through international wire transfers between suspected shell companies established in Asia and the import/export companies.

Outcomes: the prosecution of the ivory dealers is ongoing in Tanzania. In March 2016, two of the ivory packers were convicted and sentenced to 30 years' imprisonment plus five years for the attempted bribery. The three identified controllers fled Tanzania when the case was uncovered, and are listed on INTERPOL's red notice database of wanted persons.

Source: FATF Report Money Laundering and the Illegal Wildlife Trade, June 2020

(ग) मुद्रा, बैकिङ्ग, वित्तीय, विदेशी विनिमेय, विनिमेय अधिकारपत्र, बीमा वा सहकारीसँग सम्बन्धी

अवधारणा

- अवैधानिक तथा गैर कानुनी रूपमा मुद्राको उत्पादन गरेर उक्त मुद्राको प्रापकलाई ठग्ने कार्य मुद्रा सम्बन्धी कसुर मानिएको ।
- गैर कानुनी तवरले बैंक वा वित्तीय संस्थाबाट रकम वा सम्पत्ति प्राप्त गर्ने आपराधिक कार्यलाई बैंकसँग सम्बन्धित कसुर मानिएको । बीमा वा सहकारीसँग सम्बन्धित संस्थाहरूबाट गैर कानुनी तवरले रकम वा सम्पत्ति प्राप्त गर्ने कार्यलाई बीमा तथा सहकारी क्षेत्रसँग सम्बन्धित कसुर मानिएको ।
- विदेशी मुद्रा, विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने वा प्राप्त हुने सबै किसिमको निक्षेप, कर्जा, मौज्जात, विदेशी धितोपत्र र विदेशी मुद्रामा भुक्तानी हुने वा हुन सक्ने अन्तर्राष्ट्रिय प्रचलनमा रहेका चेक, ड्राफ्ट, ट्राभलर्स चेक, इलेक्ट्रोनिक फण्ड ट्रान्सफर, क्रेडिट कार्ड, प्रतीतपत्र, विनिमेयपत्र, प्रतिज्ञापत्रको गैर कानुनी रूपमा प्रयोग गरी व्यक्तिगत लाभको लागि गरिने कार्य विदेशी विनिमेय तथा विनिमेय अधिकारपत्रसँग सम्बन्धित कसुर मानिएको ।
- मुद्रा, बैकिङ्ग, वित्तीय, विदेशी विनिमेय, विनिमेय अधिकारपत्र, बीमा वा सहकारीसँग सम्बन्धी कसुरले सम्पूर्ण वित्तीय प्रणालीलाई जोखिममा पार्ने ।
- जानाजान बैंक, वित्तीय संस्था तथा गैर वित्तीय संस्थाहरूलाई छल्लन तथा धोका दिने योजना बनाई वित्तीय प्रणालीबाट पैसा तथा सम्पत्ति प्राप्त गर्ने आपराधिक कार्यलाई "White Collar Crime" पनि भनिएको ।
- पन्जाव नेशनल बैंक, भारतका केही कर्मचारीहरूले भारतीय व्यापारी निरव मोदी र मेहुल चोक्सीका दुईवटा हिरा कम्पनीको लागि भा.रु. १३८०० करोडको नक्कली बैंक ग्यारेन्टी जारी गरेको^{१६} र यस घटनाको लागि भारतीय सि.वि.आईले सो बैंकका आठ जना कर्मचारी र निरव मोदीलाई कसुरदार मानेको । यो घटना फरवरी २०१८ को रहेको र मार्च २०१९ देखि मोदी लण्डनको न्यायिक हिरासतमा रहेको ।
- राष्ट्रिय जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन बमोजिम नेपालमा यसको जोखिमको स्तर उच्च रहेको ।
- २०७३/७४ देखि २०७५/७६ सम्मको अवधिमा बैकिङ्ग कसुरसँग सम्बन्धित ४०३६ वटा मुद्दा दायर भएको ।

^{१६} <https://www.reuters.com/article/us-india-fraud-punjab-natl-bank-idUSKBN1X01KO>

अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यास जारी गर्ने अन्तर्राष्ट्रिय निकायहरू

- FATF
- International Association for Insurance Supervisors (IAIS)
- International Cooperative Alliance (ICA)
- Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)
- Wolfsberg Group

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- बैकिङ्ग कसुर तथा सजाय ऐन, २०६४
- विदेशी विनिमय (नियमित गर्ने) ऐन, २०१९
- विनिमय अधिकारपत्र ऐन, २०३४
- विदेशी लगानी गर्न प्रतिबन्ध गर्ने ऐन, २०२१
- विदेशी लगानी तथा प्रविधि हस्तान्तरण ऐन, २०७५
- बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी कानूनमा संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको ऐन, २०७३:
- भुक्तानी तथा फस्यौट सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७५
- सुरक्षित कारोबार सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०६३
- बीमा ऐन, २०४९
- सहकारी ऐन, २०७४

मुद्दा: बैकिङ्ग कसुर

मिति २०७० साल वैशाख महिनामा घर खर्च तथा व्यापार व्यवसायको लागि आवश्यक परेको भनी नगद रु.३,००,०००/- ऋण लिएकोमा भाका नाघ्दा समेत पटक पटक माग गर्दा विभिन्न प्रकारको बहाना गरी आलटाल गरी फिर्ता नगरेको र ऐ. भाद्र महिनामा दिने भनी ऐ. श्रावण महिनामा कपाली तमसुक गरेकोमा उक्त समयमा समेत रकम नदिएको र ज्योति विकास बैंक लि.बाट रु.२,५०,०००/- भुक्तानी लिनु होला भनी मिति २०७०।०७।०५ गते आफ्नो नामको खाताको चेक काटी दिएकोमा चेक भुक्तानीको लागि सम्बन्धित बैंकमा पेस गर्दा भुक्तानीको लागी खातामा पर्याप्त रकम नभएको भनी चेक बाउन्स गरी चेक फिर्ता दिएको हुँदा निजले आलटाल गरी रकम नै नभएको खाताको चेक दिई ठगी गरेको हुँदा कानून बमोजिम कारवाही गरिपाऊँ भन्नेसमेत व्यहोराको जाहेरी दरखास्त । आफ्नो खातामा पर्याप्त रकम नभएको कुराको जानकारी हुँदाहुँदै खाताको रकमले नखाम्ने गरी चेक काटिदिएको अवस्था हुँदा र उक्त विनिमय अधिकारपत्र ऐन, २०३४ को दफा १०७(क) मा चेक काट्ने व्यक्तिबाट चेकमा उल्लिखित रकम

र ब्याजसमेत धारकलाई भराई त्यस्तो चेक काट्ने व्यक्तिलाई सजाय समेत हुने व्यवस्था गरिएको हुँदा त्यस्तो गलत काम गर्ने व्यक्तिलाई सजाय र त्यस्तो गलत कार्यबाट पीडित व्यक्तिलाई आफूले पाउनु पर्ने रकम र ब्याजसमेत भराई लिन पाउने व्यवस्था भएको अवस्थामा प्रतिवादीबाट भएको उक्त कार्य विनिमेय अधिकारपत्र ऐन, २०३४ को दफा १०७(क) अन्तर्गत नै पर्ने देखिन आउने ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ५९ साल: २०७४ महिना: फागुन अंक: ११ फैसला मिति: २०७३/०५/०५ निर्णय नं.९८९९

संस्थागत संरचना

- **नेपाल राष्ट्र बैंक:** बैंक तथा वित्तीय संस्था, भुक्तानी प्रदायक संस्था, विदेशी विनिमेय सम्बन्धी कारोबार गर्ने संघ संस्थाहरूको सुपरिवेक्षण, निरीक्षण तथा आवश्यक काम कारवाही गर्ने निकाय ।
- **सहकारी विभाग:** सहकारीहरूको नियमन, प्रवर्द्धन गर्ने निकाय ।
- **बीमा समिति:** बीमा संस्थानहरूको नियमन गर्ने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- विद्युतीय माध्यमबाट हुने कारोबारमा अस्वभाविक संख्यामा वृद्धि हुनु ।
- छोटो अवधिमा बारम्बार कारोबार गर्नु ।
- खातामा मौज्जात कम भएको कारण बारम्बार चेक फिर्ता हुनु ।
- एकै दिनमा धेरै वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट एउटै व्यक्ति वा बैंक खातामा धेरै कारोबार हुनु ।
- खाता सञ्चालनमा आएको छोटो अवधिमै बन्द हुनु ।
- रकम जम्मा गर्ने र निकाल्ने बीच सम्बन्ध स्थापित नहुनु ।
- पहिलेको Dormant/Inactive खाताबाट अत्याधिक मात्रामा नगद भिक्नु ।
- अस्भाविक रूपमा कर्जाको अग्रिम भुक्तानी गर्नु ।

- लामो समय कारोवार नभएको खातामा अचानक धेरै कारोवार हुनु ।
- ग्राहक पहिचान विवरण र कारोवार बीच तालमेल नदेखिनु ।
- वार्षिक आम्दानी र विमीत रकम बीच तालमेल नदेखिनु ।
- सीमा कारोवार भन्दा कम हुने कारोवारहरूको संख्या अत्याधिक हुनु ।
- नगद काउन्टरमा आएको नोटहरू नक्कली पाइनु ।
- सञ्चार माध्यममा नक्कली नोटको कारोवार धेरै भइरहेको समाचार सम्प्रेषण हुनु ।
- कमसल धितो लिइएको देखिनु ।
- बैंक, बीमा वा सहकारीमा काम गर्ने कर्मचारीले अकस्मात जागिर छोडी ठूलो व्यवसायमा लगानी गर्नु सो रकमको स्रोत प्रष्ट नहुनु ।
- क्लोन डेबिट/क्रेडिट कार्डको प्रयोग गर्नु ।
- बीमा पोलिसीलाई बारम्बार रद्द गर्नु ।
- अस्वभाविक रूपमा बीमा प्रिमियमको Pre-payment गर्नु वा तेस्रो पक्षबाट Payment हुनु ।
- ग्राहकले खाता प्रकृतिसँग मेल नखाने वित्तीय उपकरण, वित्तीय सेवाहरूको प्रयोग गर्नु वा गर्न खोज्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- नक्कली Balance Certificate, नक्कली कारोवार सम्बन्धी Statement बनाई प्रयोग गर्ने ।
- नक्कली दस्तखत, गलत पहिचान दिइ बैंकमा कारोवार गर्नु, अवैध रकलाई स्थानान्तरण गर्ने ।
- नक्कली एल.सी. खोल्नु, नक्कली बैकिङ्ग उपकरणहरूको प्रयोग गर्नु, सो उपकरणको प्रयोग गरी रकम स्थानान्तरण गर्ने ।
- कम निगरानी हुने सहकारीमा रकम जम्मा गर्नु, रकमको स्रोत नखुलाउनु र सो रकमलाई अन्य वैध कारोवारमा प्रयोग गर्ने ।
- क्रेडिट कार्ड ठगी, कर्जा ठगी, System Fraud, सूचना चोरी, Hypothecation Fraud, विद्युतीय Computer Fraud, KYC Fraud जस्ता कसुरबाट प्राप्त सम्पत्तिलाई वित्तीय उपकरणको प्रयोग गरी स्रोत लुकाउने ।

- प्रचलित कानून विपरित विदेशमा लगानी गर्नु, विदेशी Offshore कम्पनीमा लगानी गर्ने ।
- कानूनबाट निषेधित गरेको Virtual currency, Cryptocurrency, Virtual assests, को प्रचारप्रसार गरी किनबेच गर्ने गराउने ।
- ग्राहकले तेस्रो पक्ष मार्फत बीमा प्रिमियम तिर्ने, सो बीमा पोलिसीलाई छोटो समयमा Surrender गरी सो पैसालाई अन्य क्षेत्रमा तुरुन्तै लगानी गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारमा गएका कामदारको रेमिटेन्स पठाउदा रोजगारीकै मुलुमका रहेका एजेन्टलाई रकम दिई नेपालमा रहेको परिवारले गैर बैकिङ्ग प्रणालीबाट भुक्तानी गर्ने ।
- नेपाली विद्यार्थी विदेशमा पढ्न जाँदा तथा नेपाली नागरिकहरू विदेशमा उपचार गराउन जाँदा गैर बैकिङ्ग प्रणाली मार्फत रकम लैजाने पठाउने ।

(म) कालोबजार, उपभोक्ता संरक्षण, प्रतिस्पर्धा वा आपूर्ति सम्बन्धी

अवधारणा

- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५ अनुसार “उपभोक्ता” भन्नाले कुनै पनि वस्तु वा सेवा उपभोग वा प्रयोग गर्ने व्यक्ति वा संस्था सम्झनु पर्ने ।
- कालोबजार तथा अन्य केही सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, २०३२ अनुसार “कालोबजार” भन्नाले नेपाल सरकारले मोल निर्धारित गरिदिएकोमा सो मोलमा र नेपाल सरकारले मोल निर्धारित नगरेकोमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिएको माल वस्तुको उत्पादक, आयातक वा मुख्य वितरकले निर्धारित गरेको मोलभन्दा बढी मोल लिई कसैले कुनै माल वस्तु बिक्री गर्ने; निर्धारित मोलमा खुला बजारमा सजिलैसँग चाहिदो मात्रामा उपलब्ध नहुने कुनै माल वस्तु कसैले निजी उपभोगका लागि भनी आदेश वा कुपन गराई वा नगराई लिएकोमा त्यस्तो माल वस्तु वा आदेश कुपन नै बढी मोल कमिसन लिई वा नलिई बिक्री गर्ने, कुनै मनोरञ्जन वा यातायात सेवाको लागि लाग्ने शुल्क वा भाडा बापतको टिकटलाई सो टिकटको मोलभन्दा बढी मोल लिई कसैले बिक्री गरेमा बढी लिने कार्य ।
- नाफाखोरी भन्नाले मोल निर्धारित भएकोमा बाहेक नेपाल सरकारले तोकेको कुनै माल वस्तुको व्यापार गर्ने व्यक्तिले माल वस्तु र व्यापारको प्रचलन अनुसार सामान्यतया सयकडा २० भन्दा बढी मुनाफा लिएको अवस्थामा वा अभावको लाभ उठाई सो माल वस्तुको अनुचित नाफा लिई बिक्री गर्ने कार्य ।
- जम्माखोरी तथा कृत्रिम अभाव भन्नाले बजारमा कुनै मालको कृत्रिम अभाव हुने गरी सो मालको मूल्य वृद्धि गराएर अनुचित नाफा लिई बजारमा बिक्री गर्ने नियतले त्यस्तो माल वस्तु सङ्ग्रह गरी बिक्री नगरी जम्माखोरी गर्ने कार्य ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी निवारण सम्बन्धमा सम्बद्ध कसुरअन्तर्गत कालोबजार, उपभोक्ता संरक्षण, प्रतिस्पर्धा वा आपूर्ति सम्बन्धी कसुरलाई समावेश गरिएको । राष्ट्रिय जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन बमोजिम जोखिमको स्तर न्यून रहेको ।

राष्ट्रिय कानूनी व्यवस्था

- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४
दफा १०७ खाद्य पदार्थमा मिसावट गर्न नहुने
दफा १०८ भुक्त्यानमा पारी खाद्य पदार्थ बिक्री वितरण गर्न नहुने
दफा १०९ भुक्त्यानमा पारी कुनै वस्तु बिक्री वितरण गर्न नहुने: खाद्य पदार्थ बाहेका कमसल वस्तु

- कालोबजार तथा अन्य केही सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐन, २०३२
ऐनमा कालोबजारको, नाफाखोरी, माल वस्तुको विचलन, जम्माखोरी तथा कृत्रिम अभाव, भुक्त्याई बिक्री वितरण, औषधीमा मिसावट र मिसावट गरिएको औषधी बिक्री गर्ने कसुरहरूको व्याख्या गरी सजायको व्यवस्था गरिएको । यस ऐन अनुसारको कसुरको मुद्दाको सुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई रहने । जिल्ला अदालत वा प्रमुख जिल्ला अधिकारीले यस ऐनअन्तर्गत मुद्दाको कारवाही र किनारा गर्दा विशेष अदालत ऐन, २०५९ बमोजिमको कार्यविधि अपनाउने । उक्त ऐन अनुसारको मुद्दामा नेपाल सरकारवादी हुने । अनुचित नाफा प्राप्त गर्ने उद्देश्यले वस्तुको संग्रह एवम् कृत्रिम अभावको सिर्जना गर्ने, वस्तुको मूल्यमा प्रभाव पार्ने र मूल्य अधिक पार्ने उद्देश्यले उत्पादनमा कटौती गर्ने जस्ता कार्यलाई यस ऐनले निषेध गरेको । यसको साथै मूल्य निर्धारण भएका वस्तुको हकमा निर्धारित मूल्यभन्दा माथि एवम् मूल्य निर्धारण नभएका वस्तुमा लागतको २० प्रतिशतभन्दा बढी मुनाफा आर्जन गर्न नहुने व्यवस्था यस ऐनले गरेको ।
- उपभोक्ता संरक्षण ऐन, २०७५
 - गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा प्राप्त गर्ने उपभोक्ताको संवैधानिक अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न, उपभोक्तालाई प्राप्त हकको प्रचलनका लागि न्यायिक उपचार प्रदान गर्न र उपभोक्तालाई हुन सक्ने हानी, नोक्सानी वापत क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउन उपभोक्ता संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न कानुनी व्यवस्था रहेको ।
 - परिच्छेद ४ को दफा १६ मा अनुचित व्यापारिक तथा व्यवसायजन्य क्रियाकलाप गर्न नहुने, दफा १७ मा माग, आपूर्ति वा मूल्यमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न नहुने व्यवस्था रहेको ।
 - परिच्छेद ८ मा कसुर तथा सजायको व्यवस्था गरिएको ।
- प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन तथा बजार संरक्षण ऐन, २०६३
ऐनमा वस्तु वा सेवाको उत्पादन वा वितरण गर्ने व्यक्ति वा प्रतिष्ठानबीच स्वच्छ प्रतिस्पर्धा कायम गरी राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई अझ बढी खुला, उदार, बजारमुखी तथा प्रतिस्पर्धी बनाउन, स्वच्छ प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट उत्पादक वा वितरकको व्यावसायिक क्षमता विकास गरी राष्ट्रिय उत्पादकत्व वृद्धि गर्न, बजारलाई अवाञ्छित रूपमा हस्तक्षेप हुनबाट संरक्षण प्रदान गर्न, एकाधिकार तथा नियन्त्रित व्यापारिक अभ्यासलाई नियन्त्रण गरी उत्पादित वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर अभिवृद्धि गराई प्रतिस्पर्धी मूल्यमा उपभोक्ता समक्ष पुऱ्याउने काममा प्रोत्साहन गर्न तथा व्यापारिक अभ्यासमा हुन सक्ने सम्भावित अस्वच्छ प्रतिस्पर्धालाई निवारण गरी सर्वसाधारणको आर्थिक हित तथा सदाचार कायम

गर्न कानुनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले यस ऐनको तर्जुमा गरिएको व्यहोरा प्रस्तावनामा उल्लेख गरिएको ।

► उपभोक्ता अधिकार र प्रतिस्पर्धासँग सरोकार राख्ने केही कानुनहरू:

- निकासी पैठारी नियन्त्रण ऐन, २०१३- यस ऐनले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा विनिषिद्ध (Contraband) घोषित वस्तुहरूको आयात निर्यातमा पूर्ण प्रतिबन्ध लगाएको । उपभोक्ताको सुरक्षा लगायत स्वास्थ्य एवम् राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय सुरक्षाका दृष्टिले संवेदनशील भनी सूचीकृत वस्तुहरूको निकासी पैठारीलाई यस ऐनले बन्देज गरेको । यसै गरी सीमित व्यापारिक वस्तुको आयात निर्यात गर्दा इजाजत प्राप्त गर्नुपर्ने व्यवस्था पनि ऐनले गरेको ।
- आवश्यक सेवा सञ्चालन ऐन, २०१४- क्षेत्रगत आवश्यकता र अवस्थाका आधारमा निश्चित क्षेत्रका लागी तोकिएका कोटा बमोजिमका बिक्री वितरणलाई यस ऐनले निर्दिष्ट गरेको । तोकिएका क्षेत्रमा तोकिएका कोटाका बिक्री वितरणलाई नियमन गर्न एजेन्ट, डिष्ट्रिब्युटर, स्टकिष्ट, नोमिनी वा रिप्रिजेण्टेटिभहरूले बिक्री वितरणको अभिलेख राख्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको । यसका साथै उपभोक्ताको सेवा सुचारु राख्न अत्यावश्यक सेवाका क्षेत्रमा हडतालजस्ता क्रियाकलापहरूमा यस ऐनले बन्देज लगाएको ।
- स्टाण्डर्ड नाप र तौल ऐन, २०२५- नापतौलको अन्तर्राष्ट्रिय कार्यालयद्वारा निर्धारित पद्धतिका आधारमा अधिराज्यभर मेट्रिक पद्धतिमा आधारित नापतौलको चलन कायम गर्न यस ऐनले व्यवस्था गरेको ।

मुद्दा: कालोबजार केही सामाजिक अपराध
मिति २०६२।०४।२५ गते भापा चन्द्रगढीस्थित “क” सिमेन्ट इण्डस्ट्रिज प्रा.लि.
बाट उत्पादन भएको “ख” ब्राण्डको NS चिह्न प्राप्त सिमेन्ट मिति २०६२।०३।०१
गते उद्योगबाट भरिएको उद्योगले सिलाइ गरेको बोरा लिई मिति २०६२।०३।०५
गतेमा उद्योगको प्रतिनिधिको रोहबरमा शिलबन्द गरी नमूना परीक्षण गर्न
गुणस्तर तथा नापतौल विभाग, बालाजु काठमाडौं पठाइएकोमा उक्त सिमेन्ट
परीक्षण गर्दा गुणस्तरयुक्त नभएको भनी परीक्षण नतिजा प्राप्त भएकोले उक्त
उद्योगले कम गुणस्तरको सिमेन्ट उत्पादन गरी गुणस्तरीय सिमेन्ट हो भनी
बिक्री वितरणसमेत गरेको पाइएकोले उक्त उद्योगलाई कालोबजार तथा अन्य
केही सामाजिक अपराध तथा सजाय ऐनअन्तर्गत कारवाहीका लागि पेस गरेको
छु भन्ने निरीक्षण अधिकृतको प्रतिवेदन ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ५३ साल: २०६८ महिना: भाद्र अंक: ५ फैसला
मिति: २०६७/११/३० निर्णय नं. ८६२६

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानुन

- संयुक्त राष्ट्रसंघको आर्थिक एवम् सामाजिक परिषदद्वारा जारी गरिएको उपभोक्ता संरक्षणको लागि संयुक्त राष्ट्रसंघको निर्देशिका: उक्त निर्देशिकामा रहेका आठ अधिकारहरू निम्नानुसार रहेका: आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न पाउने अधिकार, उपभोक्ता शिक्षा र सूचनाको अधिकार, छनोटको अधिकार, प्रतिनिधित्वको अधिकार, सुनुवाईको अधिकार, सुरक्षाको अधिकार, क्षतिपूर्तिको अधिकार र स्वास्थ्य वातावरणको अधिकार ।

संस्थागत संरचना

- **वाणिज्य, आपूर्ति तथा उपभोक्ता संरक्षण विभाग:** बजारमा व्यावसायिक क्रियाकलाप स्वच्छ, पारदर्शी एवम् प्रतिस्पर्धी बनाउँदै गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवामा उपभोक्ताको पहुँच पुऱ्याई उपभोक्ताको अधिकार संरक्षण गर्ने कार्य गर्ने । निरिक्षण अधिकृत मार्फत आवश्यक अनुगमन तथा अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- व्यापार व्यवसाय गर्ने खातावालाको व्यक्तिगत वचत खातामा अस्वाभाविक कारोवार हुनु, Sales, Payment को नाममा खातामा रकम जम्मा हुनु ।
- छिमेकी देशको सीमानाको शहरमा धेरै मात्रामा नगद जम्मा हुनु र सो रकम तुरुन्तै अन्य सहरबाट भिकिनु ।
- खातावाला र खाताको प्रकृतिभन्दा भिन्न किसिमको कारोवार हुनु ।
- सञ्चार माध्यममा व्यक्ति वा संस्था कालोबजारीमा संलग्न भएको भनी जानकारी मिल्नु ।
- सामान बेचेको प्यान बिल, भ्याट बिल नदिनु ।
- असम्बन्धित व्यवसायीहरू बीच ठूलो मात्रामा कारोवार भएको देखिनु ।

- व्यवसायको खातामा Missing Entries, Empty Data Field, Unusual Entries देखिनु ।
- Wire Transfer मा अनियमितता देखिनु, कारोबार भएको party को नाम, ठेगाना खाली हुनु ।
- गुणस्तर विभाग, उपभोक्ता संरक्षणको क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीको खातामा ठूलो मात्रामा रकम जम्मा हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- कालोबजारी गरेको सामान बेचबिखन गर्नु, त्यस्तो बेचबिखन नगद कारोबारमा गर्ने र स्रोत लुकाई खातामा स्थानान्तरण गर्ने ।
- कालोबजारी गरेको सामानको हिसाब मिलान गर्दा अर्को सामानको वैध कारोबारमा मिलाउने ।
- वित्तीय विज्ञ तथा व्यवसायीको सहयोग लिई सो प्रकारको सम्पत्तिलाई वैध बनाउने ।
- रकम रूपान्तरण गर्न विभिन्न वित्तीय उपकरणहरूको प्रयोग गर्ने ।
- एक खाताबाट अर्को खातामा रकम पटक-पटक स्थानान्तरण गरी गैर कानुनी कारोबारको स्रोत लुकाउने ।
- हुन्डी, मनी चेन्जरमा उक्त रकम प्रयोग गर्ने ।
- वैध व्यवसायको आर्जन भनी बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई भुक्त्याई रकम कम्पनीको खातामा लुकाउने ।

(रा) निर्वाचन सम्बन्धी

अवधारणा

- निर्वाचन आयोग ऐन, २०७३ अनुसार “निर्वाचन” भन्नाले संविधान तथा प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुने राष्ट्रपति, उपराष्ट्रपति, सङ्घीय संसदका सदस्य, प्रदेश सभाका सदस्य तथा स्थानीय तहका सदस्यको निर्वाचन र उप-निर्वाचनलाई जनाउने ।
- “निर्वाचन अवधि” भन्नाले निर्वाचन हुने मितिभन्दा एक सय बीस दिन अगाडिदेखि निर्वाचनको अन्तिम परिणाम सार्वजनिक नभएसम्मको अवधि सम्भन्नु पर्छ । तर एक सय बीस दिनभन्दा कम अवधि रहने गरी निर्वाचन मिति घोषणा भएमा त्यसरी घोषणा भएको मितिदेखि निर्वाचनको अन्तिम परिणाम सार्वजनिक नभएसम्मको अवधिलाई निर्वाचन अवधि मानिने ।
- “मतदाता” भन्नाले प्रचलित सङ्घीय कानून बमोजिम अन्तिम मतदाता नामावलीमा नाम समावेश भएका व्यक्ति ।
- “मतदाता नामावली” भन्नाले प्रचलित संघीय कानून बमोजिम आयोगले तयार गरेको मतदाताको विवरणसहितको अन्तिम मतदाता नामावली ।
- “मतपत्र” भन्नाले निर्वाचनमा मतदान गर्नका लागि व्यवस्था गरिएको मतपत्र सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले विद्युतीय उपकरणबाट मतदान हुने व्यवस्था भएकोमा त्यस्तो विद्युतीय उपकरणमा प्रयोग हुने मतपत्र वा त्यस्तो उपकरणमा जडित डिजिटल मतपत्रलाई समेत जनाउने ।
- “मतदान केन्द्र” भन्नाले निर्वाचनमा मतदान गर्ने प्रयोजनको लागि प्रचलित संघीय कानून बमोजिम स्थापना गरिएको मतदान केन्द्र सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले मतदान उपकेन्द्रलाई समेत जनाउने ।
- “मतपेटिका” भन्नाले मत सङ्केत गरेको मतपत्र राख्नका लागि आयोगले व्यवस्था गरेको मतपेटिका सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले विद्युतीय उपकरणबाट मतदान गरेकोमा त्यसरी मतदान गरेको मत सङ्केतलाई अभिलेख गर्ने विद्युतीय उपकरणलाई समेत जनाउने ।
- निर्वाचनको समयमा भ्रुद्धा विवरण तथा कागजातसहित मनोनयन पत्र पेस गर्नु, निर्वाचन सामग्रीको प्रयोगमा बाधा पुऱ्याउनु, मतपत्रको दुरुपयोग गर्नु, गैर कानुनी तवरले मतपत्र दिनु वा लिनुलाई निर्वाचन सम्बन्धी कसुर मानिने ।

The Watergate Scandal

On November 7, 1972, President Richard Nixon, a Republican, won a landside re-election to a second term. Two years later, he resigned—the first president in history to do so. Nixon resigned because of “Watergate”—a scandal that began with a bungled burglary and ended with criminal charges against his closest aides and demands for his impeachment.

Early in 1972, Nixon's aides were working hard to make sure he won the election in November. The Committee to Reelect the President (CRP)—headed by John Mitchell, who had just resigned from his post as attorney general—was raising huge amounts of Money and working on plans to undermine the Democratic candidate. One of those plans, proposed by CRP's special counsel, Gordon Liddy, was to break into the Democratic Party headquarters. John Mitchell agreed to give Liddy \$250,000 from CRP's Money, and Liddy, with his partner Howard Hunt, began planning the burglary.

Source: <https://www.crf-usa.org/bill-of-rights-in-action/bria-25-4-the-watergate-scandal.html>

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र, १९४७ को दफा २१ मा गोप्य मतदान र स्वतन्त्र मतदान प्रक्रियामार्फत आफ्नो प्रतिनिधि चयन गर्न पाउने अधिकार हुने व्यवस्था ।
- संयुक्त राष्ट्रसंघको नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९६६ को दफा २५ ले आवधिक निर्वाचनमा मतदान गर्ने वा निर्वाचित हुने अधिकार, समान मताधिकार र गोप्य मतपत्रबाट मतदान गर्नेहरूको स्वतन्त्र अभिव्यक्तिको प्रत्याभुत गर्ने व्यवस्था रहेको ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- निर्वाचन आयोग ऐन, २०७३: उक्त ऐनमा निर्वाचन आयोगको काम, कर्तव्य र अधिकार, आयोगको कार्य सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, निर्वाचन आचारसंहिता, निर्वाचन खर्चसम्बन्धी व्यवस्था, बजेट व्यवस्थापन तथा लेखापरीक्षण सम्बन्धी व्यवस्थाहरू रहेको ।
- निर्वाचन (कसुर तथा सजाय) ऐन, २०७३ ।

संस्थागत संरचना

- निर्वाचन आयोग: नेपालको संविधान, २०७२ को धारा २५४ देखि धारा २४७ मा निर्वाचन आयोगको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकारको बारेमा व्यवस्था भएको ।

उक्त आयोगले नेपालको संविधान र संघीय कानूनको अधीनमा रही राष्ट्रपति, उपराष्ट्रपति, संघीय संसदका सदस्य, प्रदेश सभाका सदस्य, स्थानीय तहका सदस्यको निर्वाचनको सञ्चालन, रेखदेख, निर्देशन र नियन्त्रणको कार्य गर्ने ।

- **जिल्ला निर्वाचन कार्यालयहरू:** निर्वाचन आयोगको प्रत्यक्ष निगरानीमा जिल्ला निर्वाचन कार्यालयहरूले ऐनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी निर्वाचन सम्बन्धी काम गर्ने गरेको ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- निर्वाचन सम्बन्धी लिखत तथा निर्वाचन सामग्री, मतदान तथा मतगणना, निर्वाचनमा प्रभाव पार्ने सम्बन्धी, निर्वाचन प्रचार प्रसार सम्बन्धी, निर्वाचन प्रचार प्रसारको आय-व्यय सम्बन्धी कसुर गर्नु ।
- अस्वभाविक परिमाणमा चन्दा सहयोग माग गर्नु ।
- उच्चपदस्थ व्यक्ति वा निजसँग सम्बन्धित व्यक्तिले अस्वभाविक आर्थिक कारोबार गर्नु ।
- निर्वाचन आयोगले तोकेको हदभन्दा बढी खर्च गर्नु ।
- निषेधित कार्यको लागि आर्थिक सहयोग लिनु वा खर्च गर्नु ।
- निर्वाचन प्रचार प्रसारमा भएको आम्दानी र खर्चको विवरण नबुझाउनु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- स्रोत र उपयोग लुकाउने जस्तो लाग्ने गरी एक खाताबाट अन्य खातामा रकमान्तर गर्नु ।
- नियामकीय रिपोर्टिङ छल्ल एउटै खातामा सीमाभन्दा कम रकम पटक-पटक जम्मा गर्नु ।
- स-सानो रकम निक्षेप हुनु र एकै पटक ठूलो रकम निक्षेप फिर्ता लिनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

- गैह्र नाफामूलक संस्था स्थापनाको उद्देश्य र रकमको प्रयोगमा तादत्म्य नमिल्नु तथा उच्च जोखिम रहेको क्षेत्रमा वा क्षेत्रबाट रकम स्थानान्तरण हुनु ।
- मुलुकभित्र र बाहिर उच्च मात्रामा ATM कारोवार हुनु ।
- आतङ्कवादी गतिविधि उच्च रहेको क्षेत्र तथा मुलुकमा उच्च मात्रामा Wire Transfer हुनु ।
- मनासिब कारण नदेखिने गरी उच्च जोखिम रहेका मुलुकमा बारम्बार यात्रा गर्नु ।

Use of Underground Money Shops and Local Banks to Launder Drug Proceeds

On May 9, 2005, fifteen defendants involved in '5.12' transnational drug trafficking case, which was jointly investigated by the Chinese and Malaysian police, were convicted of drug manufacturing and trafficking and money laundering by the Intermediate People's Court of Quanzhou, Fujian. Found guilty of money laundering, Cai A was sentenced to three years' imprisonment and a fine of RMB 330000 yuan, and Cai B was sentenced to two and a half years' imprisonment and a fine of RMB 175000 yuan. From August 2002 to April 2004, the drug dealer Cai C had transferred the drug proceeds from underground money shops in Philippines to their counterparts in China. Abetted by Cai C, his relatives Cai A and Cai B respectively opened accounts with their own names in the local banks and deposited the illicit money in these accounts. The total amount of illicit money deposited in Cai B's accounts was about RMB 3.5 Million yuan while that deposited in Cai A's account was about RMB 6.6 Million yuan. Afterwards, most of the illicit money had been used for the purchase of vehicles and the election of local village chief.

Source: FATF Report, The Use of Hawala and Other Similar Service Providers in Money Laundering and Terrorist Financing, October 2013

विधि (Typologies)

- विभिन्न समूहहरूले कानुनी र गैर कानुनी कार्यबाट रकम जुटाउने र सो रकम निर्वाचनको माध्यमबाट लक्षित क्षेत्रमा पुऱ्याउने ।
- चन्दा रकम रुपान्तरण गरी व्यवसायमा मिलाउने ।
- निर्वाचनको चन्दा सहयोगलाई अन्य प्रयोजनमा लगाउने ।
- निर्वाचनको नाममा भएको चन्दा सङ्कलनबाट प्राप्त रकमलाई अन्य असम्बन्धित खातामा स्थानान्तरण गर्नु र विभिन्न व्यक्तिगत प्रयोजनको लागि खर्च गर्ने ।
- गैर कानुनी आर्जनलाई निर्वाचनमा खर्च गर्ने ।
- गैर-सरकारी संस्थाको प्रयोग गरी रकम परिचालन गर्ने ।
- गैर कानुनी रुपमा संकलन गरिएको रकम रूपान्तरण गर्न विभिन्न विधि अपनाउने ।
- वास्तविक धनीको पहिचान हुन नसक्ने गरी वित्तीय प्रणालीमा रकम प्रवेश गराउने ।

(र) सञ्चार, प्रसारण, विज्ञापन सम्बन्धी

अवधारणा

- सञ्चार भन्नाले निश्चित स्रोतबाट सृजित सूचना वा सन्देश कुनै माध्यमबाट प्राप्तसम्म पुऱ्याउने प्रकृया भन्ने बुझिने ।
- दूरसञ्चार ऐन, २०५३ अनुसार “दूरसञ्चार सेवा” भन्नाले कुनै आवाज, चिह्न, सङ्केत, लेखोट, आकृति, गोप्य सङ्केत वा खबर, उत्सर्जन, प्रसारण वा प्राप्तिको लागि कुनै तरिकाले पुनर्व्यवस्था, गणना वा अन्य परिवर्तन गरेको वा नगरेको त्यस्तो आवाज, चिह्न, सङ्केत, लेखोट, आकृति वा गोप्य सङ्केत वा खबर, तार, रेडियो, प्रकाश वा अन्य विद्युत चुम्बकीय प्रणालीद्वारा आदान प्रदान गर्ने कार्य सम्बन्धी सेवा सम्भन्नु पर्छ ।
- निश्चित अर्थपूर्ण सूचना तथा सञ्चार निश्चित समाचार माध्यमबाट आम जनसमुदायमा पुऱ्याउने प्रकृतिलाई आमसञ्चार भनिन्छ । अर्थात् आमसञ्चार सञ्चारको व्यापक रूप हो । पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन, चलचित्र, पुस्तक, इन्टरनेट, अनलाइन आदि आमसञ्चारका लोकप्रिय माध्यमका रूपमा रहेका ।
- प्रसारण भन्नाले इसारा, आवाज, आकृति, तस्वीर वा अन्य यस्तै प्रकारबाट आमजनाले जानकारी पाउन सक्ने सञ्चारसेवा सम्भन्नु पर्ने ।
- विज्ञापन (नियमन गर्ने) ऐन, २०७६ अनुसार “विज्ञापन” भन्नाले कुनै वस्तु, सेवा, कार्यक्रम वा अवसरको बारेमा छाप्रा, विद्युतीय माध्यम, अनलाइन, सामाजिक सञ्जाल, होर्डिङ बोर्ड, बेलुन वा कुनै संरचना लगायतका माध्यमबाट सार्वजनिक रूपमा प्रचार प्रसार गरिएको वा प्रचार प्रसार गर्ने उद्देश्यले तयार गरिएको शब्द, वाक्य, चित्र, तस्वीर, सङ्केत, पोस्टर, पर्चा, प्रकाश, चिह्न, संरचना वा जुनसुकै किसिमको श्रव्य, दृश्य वा श्रव्यदृश्य सम्भन्नु पर्ने ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून:

- International Telecommunication Union (ITU): specialized agency of the United Nations that is responsible for issues that concern information and communication technologies.
- International Chamber of Commerce Advertising and Marketing Communication Code.

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- **विज्ञापन (नियमन गर्ने) ऐन, २०७६**
वस्तु वा सेवाको बजार प्रवर्द्धन वा बिक्री, वितरण गर्न वा त्यस्तो वस्तु वा सेवाको प्रचार प्रसारको लागि गरिने विज्ञापन तथा तत् सम्बन्धी व्यवसायलाई नियमन गर्ने सम्बन्धी कानुनी व्यवस्थाहरू रहेको ।
- **दूर सञ्चार ऐन, २०५३**
दूरसञ्चार सेवालाई भरपर्दो र सर्वसुलभ बनाउन, दूरसञ्चार सेवामा निजी क्षेत्रलाई समेत संलग्न गराउन तथा त्यस्तो सेवालाई नियमित र व्यवस्थित गर्न बनेको ऐन ।
- **विद्युतीय (इलेक्ट्रोनिक) कारोबार ऐन, २०६३**
- **राष्ट्रिय प्रसारण ऐन, २०४९**
- **प्रेस काउन्सिल ऐन, २०४८**
- **छापाखाना र प्रकाशन सम्बन्धी ऐन, २०४८**
- **सञ्चार संस्थान ऐन, २०२८**
- **चलचित्र (निर्माण, प्रदर्शन तथा वितरण) ऐन, २०२६**
- **राष्ट्रिय समाचार समिति ऐन, २०१९**

संस्थागत संरचना:

- **नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण:** दूरसञ्चार सेवाको विकासको लागि नेपाल सरकारले अपनाउनु पर्ने नीति, योजना र कार्यक्रमको सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने; दूरसञ्चार सेवा सञ्चालन गर्न अनुमतिपत्र दिने; अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले दूरसञ्चार सेवा उपलब्ध गराए बापत लिने शुल्क स्वीकृत र नियमित गर्ने निकाय ।
- **प्रेस काउन्सिल नेपाल:** पत्रकारिता सम्बन्धी नीतिलाई समय समयमा अवलोकन गरी सम्बन्धित क्षेत्रको राय सल्लाह लिई नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने; स्वस्थ पत्रकारिताको विकास गर्न पत्रकारिता सम्बन्धी आचार संहिता तयार गरी लागू गर्ने; पत्रपत्रिकामा प्रकाशित समाचारसँग सम्बन्धित विषयलाई लिएर कसैले काउन्सिलमा उजुरी दिएमा सो सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गर्ने; पत्रपत्रिकामा प्रकाशित असामाजिक र आपत्तिजनक कुराहरूको सम्बन्धमा छानबिन गर्ने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।

- सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग: सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- नेपाल प्रहरी: अनुसन्धानकारी निकाय ।
- सरकारी वकिलको कार्यालय: अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags:

- आम मानिसमा गलत सूचना प्रवाह हुनु तथा कुनै वस्तुप्रति नकारात्मक धारणा बन्दै जानु र सोबाट अवान्छित लाभ प्राप्त गर्नु,
- वास्तविक उत्पादकले अपेक्षित लाभ प्राप्त गर्न नसक्नु ।
- खातावालाको व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।
- खातामा एकैपटक सामान्य अवस्थामा भन्दा ठूलो मात्रामा निक्षेप जम्मा हुने साथै उक्त रकम आफ्नै देश वा अन्य देशबाट प्राप्त हुनु र उक्त रकम एकै पटक फिक्नु ।
- सामाजिक मिडियाहरूमा सञ्चार, प्रशारण र विज्ञापन सम्बन्धी कसुर गरेको भनी विभिन्न व्यक्तिहरूको नाममा समाचार आउनु ।
- सामाजिक सञ्जाल तथा अन्य मिडियाहरूमा आतङ्ककारी कार्य गर्न उक्साउन, त्यस्तो कार्यको प्रचारपसार गर्नु ।

विधि (Typologies):

- विभिन्न सञ्चार माध्यमहरू जस्तै: रेडियो, टेलिभिजन तथा सामाजिक सञ्जालहरू मार्फत गलत सूचना प्रसारण गरेर अपवाह फैलाउने तथा गैर कानुनी रूपमा विज्ञापन गर्दै आफ्नो व्यवसायको प्रवर्द्धन गरी सम्पत्ति आर्जन गर्ने तथा गलत सूचना दिएर रकम सङ्कलन गर्ने ।
- सञ्चार, प्रसारण र विज्ञापन सम्बन्धी कसुर गर्न एक वा एकभन्दा बढी व्यक्तिहरूले एउटा च्यानल सृजना गरी उक्त कसुरबाट प्राप्त सम्पत्ति एक ठाँउबाट अर्को ठाँउसम्म लैजान विभिन्न व्यक्तिहरूको प्रयोग गरिने ।
- सञ्चार, प्रसारण र विज्ञापन सम्बन्धित कसुरबाट प्राप्त रकम बैकिङ्ग प्रणाली, हुन्डी, भौतिक स्थानान्तरण आदिबाट अपराधीहरूले प्राप्त गर्ने ।
- कानुनले निषेधित गरेको Virtual currency, Cryptocurrency, Virtual assets, को प्रचारपसार गर्ने ।

Case of United States

An investigation of individuals operating an ARS revealed a Method for converting large amounts of funds into commodities. Funds were collected in the United States, placed into a corporate account with a US communications company and used to purchase pre-paid telephone calling card personal identification numbers (PIN). The PIN numbers were then sold in Bangladesh, thus converting the commodity back to cash prior to distribution to the intended recipients. Storing the funds as a commodity via the corporate account allowed for the movement of funds without utilising the formal banking system in Bangladesh.

The subject of the investigation wired the collected funds from the bank account into a corporate account with a large US telecommunications company on behalf of the ARS operator's Bangladeshi counterpart. The Bangladeshi counterpart controlled the corporate account. The Bangladeshi had set up the account based on a previously established business relationship with the US telecommunications company to sell phone card PIN numbers in Bangladesh. The Bangladeshi counterpart used the funds that the ARS operator deposited into the corporate account to purchase phone card PIN numbers from the US telecommunications company. The Bangladeshi then sold the PIN numbers in Bangladesh, thereby generating cash in Bangladesh for distribution to the intended recipients of the money service transfers originating in the United States. The scheme involved the transfer of USD 200,000 to USD 400,000 per month.

Source: FATF Money Laundering and Terrorist Financing Typologies 2004-2005

(ल) यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधी वा वैदेशिक रोजगार ठगी सम्बन्धी

अवधारणा

- मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४:-दफा २४९(२) ले ठगी गर्न नहुने उल्लेख गरी कसैले कसैलाई कुनै कुराको विश्वास दिलाएकोमा सो बमोजिम नगरी वा फर्काई, भुक्त्याई वा अन्य कुनै किसिमले धोका दिई कुनै काम गरी वा गर्नबाट रोकी त्यस्तो व्यक्ति वा अन्य कसैलाई बेइमानीपूर्वक कुनै किसिमको हानि, नोक्सानी वा क्षति पुऱ्याएमा वा आफ्नो वा अरू कसैको लागि कुनै लाभ प्राप्त गरेमा निजले ठगी गरेको मानिनेछ भनी उल्लेख गरेको ।
- सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ अनुसार “यातायात सेवा” भन्नाले सार्वजनिक सवारिले भाडा लिई एक ठाउँबाट अर्को ठाउँसम्म यात्री वा मालसामान ओसारपसार गर्ने कार्य सम्भन्नु पर्छ ।
- जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५ अनुसार “स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमियोप्याथी, युनानी, प्राकृतिक चिकित्सा, अकुपञ्चर, सोवारिगपा (आम्ची) चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक र प्रशामक (पालिएटिभ) सेवा सम्भन्नु पर्छ ।
- औषधि ऐन, २०३५ अनुसार “औषधि” भन्नाले मानिस, पशु वा पक्षीलाई हुने रोगको निदान गर्न, उपचार गर्न वा रोकथाम गर्न, रोग निको पार्न वा साम्य गर्न वा मानिस, पशु वा पक्षीलाई रोग ल्याउने कीराको नाश गर्न मानिस, पशु वा पक्षीको शारीरिक बनावट वा प्रक्रियालाई असर पार्न प्रयोग गरिने पदार्थ वा त्यस्तो पदार्थमा लगाउने साधक पदार्थसमेतलाई सम्भन्नु पर्छ ।
- वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ अनुसार “वैदेशिक रोजगार” भन्नाले कामदारले विदेशमा पाउने रोजगार सम्भन्नु पर्छ ।
- विश्वभर नै यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधी र वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी ठगी हुने गरेको । साथै नेपालमा पनि यस्ता घटना समयसमयमा हुने गरेको पाइएको ।

मुद्दा: वैदेशिक रोजगार कसुर

विपक्षी “क” ले हामी जाहेरवालाहरूलाई वैदेशिक रोजगारीका लागि अफगानिस्तान पठाउने भनी म “ख” बाट रु.३,००,०००/- “ग” बाट रु.२,९५,०००/- र “घ” बाट रु.३,५०,०००/- बुझी लिएको र दुवईसम्म पुऱ्याई अलपत्र अवस्थामा पारी

उक्त “क” ले भने अनुसारको मुलुकमा नपठाई हामीहरूको रकम ठगी गरेकाले हामीहरूको बिगो र हर्जाना दिलाई निज विपक्षीलाई वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ अनुसार कारवाही गरिपाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको संयुक्त उजुरी ।

विपक्षी “क” ले म निवेदकको भाइलाई वैदेशिक रोजगारमा पठाउने भनी मिति २०६६।१०।२२ मा रु.३,००,०००।- लिई हालसम्म उक्त मुलुकमा नपठाई रकमसमेत फिर्ता नगरी लुकीछुपी हिड्ने गरेकाले निजलाई पक्राउ गरी मेरो बिगो र हर्जानासमेत दिलाई भराई दिई निज विपक्षीलाई वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ अनुसार कारवाही गरिपाऊँ भन्नेसमेत व्यहोराको उजुरी ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ५८ साल २०७३ महिना: पौष अंक ९ फैसला मिति: २०७३/०४/१९ निर्णय नं.९६७४

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- International Covenant on Economic Social and Cultural Rights protects right of physical and mental health, employment, education
- International Labour Law
- International Labour Organization's Labour Standards

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- **मुलुकी अपराध (संहिता) ऐन, २०७४:** दफा २४९. (१) ठगी गर्न नहुने: कसैले ठगी गर्न वा गराउन हुँदैन ।
- **सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९:** उक्त ऐनमा सवारीको वर्गीकरण, सवारी दर्ता, चालक अनुमतिपत्र, परिचालक अनुमतिपत्र, यातायात व्यवस्थापन, आवागमन नियन्त्रण, बीमा, सजाय सम्बन्धी व्यवस्थाहरू रहेको ।
- **औषधि ऐन, २०३५:** औषधि वा औषधिका साधक पदार्थहरूको अनुचित प्रयोग वा दुरुपयोग हुन नदिन त्यसको उपयोगिता एवम् प्रयोग सम्बन्धी भुट्टा वा भ्रमात्मक प्रचार हुन नदिन र जनसुरक्षित, असरयुक्त तथा गुणयुक्त नहुने औषधि उत्पादन, बिक्री, वितरण, निकासी पैठारी, सञ्चय र सेवनको नियन्त्रण गर्न विभिन्न व्यवस्था रहेको ।
- **शिक्षा ऐन, २०२८:** शिक्षा विभाग, परिषद्को काम, कर्तव्य तोकिएको छ भने क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, जिल्ला शिक्षा समिति गठन, जिल्ला शिक्षा परिषद्, गाँउ शिक्षा वा नगर शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षा विकास कोष, विद्यालय शुल्क, शिक्षक र कर्मचारी सम्बन्धी व्यवस्थाहरू रहेको ।

- **जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५:** उक्त ऐनमा सेवाग्राहीको अधिकार, कर्तव्य तथा स्वास्थ्य संस्थाको दायित्व, स्वास्थ्य प्रणाली र सेवा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था, रगत, रक्तजन्य पदार्थको प्रयोग तथा मानव अङ्ग प्रत्यारोपण सम्बन्धी व्यवस्था, जनस्वास्थ्यको संरक्षण, प्रवर्द्धन र सुधारका लागि सामाजिक, सांस्कृतिक तथा वातावरणीय निर्धारकको व्यवस्था, आपतकालीन स्वास्थ्य सेवा तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था, राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य समिति तथा विभिन्न कसुर र सजायको व्यवस्थाहरू रहेको ।
- **वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४:** उक्त ऐनमा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी व्यवस्था, इजाजतपत्र सम्बन्धी व्यवस्था, पूर्व स्वीकृति र कामदार छनौट सम्बन्धी व्यवस्था, तालिम तथा कामदारको वर्गीकरण सम्बन्धी व्यवस्था, वैदेशिक रोजगार कल्याणकारी कोष सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन र जाँचबुझ सम्बन्धी व्यवस्था, बोर्डको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कसुर र दण्ड सजाय, अनुसन्धान र तहकिकात, मुद्दाको कारवाही र किनारा सम्बन्धी व्यवस्थाहरू रहेको ।

संस्थागत संरचना

- **यातायात व्यवस्था विभाग:** सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९, सवारी तथा यातायात व्यवस्था नियमावली, २०५४ को नीतिगत व्यवस्था बमोजिम मानिसको आवागमन र वस्तुहरूको ओसारपोसारको लागि सुरक्षित, भरपर्दो र सुलभ यातायात सेवा उपलब्ध गराउने निकाय ।
- **औषधि व्यवस्था विभाग:** औषधि ऐन, २०३५ को दफा ५ बमोजिम गठित । विभागले औषधि ऐन, २०३५ र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम औषधि नियन्त्रण सम्बन्धी सबै काम कारवाही गर्ने ।
- **शिक्षा विभाग:** शिक्षा ऐन, २०२८ दफा ८क. बमोजिम गठित । शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय अन्तर्गत शिक्षा विभाग रहने ।
- **राष्ट्रिय शिक्षा परिषद्:** शिक्षा ऐन, २०२८ दफा ७ क. बमोजिम गठित । शिक्षा सम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सल्लाह तथा सुझाव दिने कामसमेतको लागि एक राष्ट्रिय शिक्षा परिषद् रहने ।
- **वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड:** वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ दफा ३८ बमोजिम गठित । वैदेशिक रोजगार व्यवसायलाई प्रवर्द्धन गर्ने र सो व्यवसायलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन तथा वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदार र वैदेशिक रोजगार व्यवसायीको हक हितको संरक्षण गर्न आवश्यक कार्य गर्ने प्रयोजनसमेतको लागि वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्डको गठन भएको ।

- **वैदेशिक रोजगार विभाग:** वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी काम गर्नको लागि श्रम तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय अन्तर्गत एक वैदेशिक रोजगार विभाग रहने । वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ दफा ६७ बमोजिम गठित ।
- **वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरण:** वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी मुद्दाको किनारा लगाउने निकाय ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- ग्राहकको कुनै यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधि वा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी ठगी कार्यमा संलग्नता देखिनु ।
- अस्वभाविक रुपमा शुल्क असुली गर्नु ।
- अध्ययन वा वैदेशिक रोजगारीका लागि नक्कली कागजात तयार गर्नु वा प्रयोग गर्नु ।
- मिडियाले ठगीका सम्बन्धमा उल्लेख गर्नु ।
- व्यवसाय वा पेशाले पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार हुनु ।
- औषधि तथा स्वास्थ्य सामग्री किनबेच सम्बन्धी कारोबार व्यक्तिगत खाताबाट हुनु ।
- व्यावसायिक खाताको कारोबार न्यून हुनु तर व्यक्तिगत खातामा अस्वभाविक कारोबार देखिनु ।
- धेरै मात्रामा विभिन्न क्षेत्रबाट नगद जम्मा गर्नु ।
- खातामा हुने कारोबारको सम्पुष्टि गर्न आवश्यक कागजात वा प्रमाण नहुनु ।
- खाता खोल्दा व्यवसायको प्रकृति, व्यवसायको नाम, ठेगाना उल्लेख नगर्नु ।
- खातामा अस्वभाविक कारोबार देखिनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- यातायात व्यवसाय, शिक्षा, स्वास्थ्य, औषधि वा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी व्यवसायिक प्रयोजनको लागि व्यक्तिगत खाता प्रयोग गरी राजश्व छली गर्ने, वास्तविक आय लुकाउने ।
- वैध व्यवसायमा ठगीबाट प्राप्त रकम मिसाउने, अन्य व्यक्तिको खाताको प्रयोग गरी वास्तविक धनीको परिचय लुकाउने ।
- अवैध रूपमा सञ्चालित यातायात व्यवसाय, शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था, औषधी, वैदेशिक रोजगार व्यवसायलाई वैधानिकता दिन गैर वित्तीय पेशाकर्मी वा व्यवसायीको प्रयोग गर्ने ।
- वैदेशिक रोजगारीमा जाने मुलुकमा समेत व्यक्ति परिचालन गरी वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धी कसूर गर्ने, सङ्गठित रूपमा अपराध गर्ने ।
- गैर कानुनी आर्जन रुपान्तरण, रकमान्तरण वा स्थानान्तरण गर्ने ।
- कालोबजारीबाट प्राप्त रकमलाई व्यक्तिगत खाताबाट स्थानान्तरण गरी अन्य क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
- स्वास्थ्य सामग्रीको अनियमितता, कमिसन लगायतको अपराधबाट आर्जित सम्पत्ति नगदमा रूपान्तरण गरी स्थानान्तरण गर्ने वा कमिसनको रकम विदेशमा रहेको खातामा जम्मा गर्न लगाउने ।

(त) फर्म, साभेदारी, कम्पनी वा संघ संस्था सम्बन्धी

अवधारणा

- सम्पत्ति शुद्धीकरण हुने सम्भाव्य स्रोतमध्ये फर्म, साभेदारी, कम्पनी वा संघसंस्थाको माध्यमबाट हुने कसुरको ठूलो हिस्सा रहेको ।
- कम्पनी ऐन, २०६३ बमोजिम कम्पनी भन्नाले उद्योग व्यवसाय गर्न चाहने व्यक्ति वा समूहले कम्पनी ऐन, २०६३ अनुरूप प्रा.लि. तथा लि. को रूपमा संस्थापन गरेका अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र सङ्गठित संस्थालाई बुझिने । यसले व्यक्तिसरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, राख्न, बेचबिखन गर्न वा अन्य किसिमले व्यवसाय गर्न सक्ने, साथै यसले आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न सक्ने अधिकार रहेको ।
- कम्पनी ऐन अन्तर्गत स्थापित बढीमा ५० जनासम्म सेयरधनीहरूको कम्पनी हो साथै, एकल सेयरधनी भएको कम्पनी पनि प्राइभेट कम्पनी अन्तर्गत पर्दछ ।
- पब्लिक कम्पनी भन्नाले कम्पनी ऐन अन्तर्गत स्थापित कम्पनीमध्ये प्राइभेट कम्पनीबाहेकको कम्पनी जसमा कम्तीमा ७ जना संस्थापक रहनु पर्ने र चुक्ता पुँजी कम्तीमा रु.१ करोड भएको हुनुपर्ने ।
- कुनै उद्देश्य प्राप्तिको लागि अर्जित मुनाफा वा बचत गरेको रकमबाट लाभांश वा अन्य कुनै रकम सदस्यहरूलाई वितरण वा भुक्तानी गर्न नपाउने गरी कम्पनी ऐन, २०६३ बमोजिम संस्थापित कम्पनी मुनाफा वितरण नगर्ने कम्पनी हो जसमा कम्तीमा ५ जनासम्म संस्थापक रहने ।
- संस्था दर्ता ऐन, २०३४ अनुसार “संस्था” भन्नाले सामाजिक, धार्मिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक, वैज्ञानिक, शैक्षिक, बौद्धिक, सैद्धान्तिक, शारीरिक, आर्थिक, व्यावसायिक तथा परोपकारी कार्यहरूको विकास एवम् विस्तार गर्ने उद्देश्यले स्थापना भएको संघ संस्था, क्लब, मण्डल, परिषद्, अध्ययन केन्द्र आदि सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले मैत्री संघ समेतलाई जनाउने ।

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- कम्पनी ऐन, २०६३: विभिन्न प्रकारका कम्पनी, तिनीहरूको दर्ता प्रकृया, साभेदार संख्या, कम्पनीले पालना गर्नुपर्ने सर्त, कार्यविधि लगायत कम्पनी खारेजीको प्रावधान रहेको ।
- प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन ऐन, २०१४: प्राइभेट फर्म रजिष्ट्रेशन, प्रमाणपत्र नविकरण, फर्म खारेजी, दण्ड सजाय लगायतका विभिन्न प्रावधान रहेको ।
- संस्था दर्ता ऐन, २०३४: सामाजिक, धार्मिक, साहित्यिक, सांस्कृतिक, वैज्ञानिक,

शैक्षिक, बौद्धिक, शारीरिक, आर्थिक, व्यावसायिक तथा परोपकारी संस्थाहरूको स्थापना तथा दर्ता गर्ने सम्बन्धी विभिन्न प्रावधान रहेको ।

- समाज कल्याण ऐन, २०४९: सामाजिक संघ संस्था तथा समाज कल्याण परिषद्को काम, कर्तव्य, अधिकार, परिषद्को कोष लगायतको व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना

- **उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय:** यस अर्न्तगत कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालय मुनाफा वितरण नगर्ने कम्पनीहरू दर्ता गर्ने, सो कम्पनीहरूले ऐन विपरीत कार्य गरेमा आवश्यक कारवाही गर्ने, ऐनले तोकेबमोजिम जरिवाना तथा खारेजी गर्ने निकाय रहेको । साथै, यस अर्न्तगतको उद्योग विभाग र लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन केन्द्र घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने निकाय रहेको ।
- **जिल्ला प्रशासन कार्यालय:** गैरसरकारी संघ, संस्था दर्ता, नविकरण तथा नियमन गर्ने निकाय ।
- **समाज कल्याण परिषद्:** सामाजिक संघ संस्थालाई सहयोग गर्ने, तिनीहरूका बीच समन्वय गर्ने र तिनीहरूको कामको अनुगमन, सुपरिवेक्षण र मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने; सामाजिक संघ संस्थाहरूको स्थापना, विकास, विस्तार र सुदृढीकरणको लागि आवश्यक सहयोग गर्ने, गराउने; नेपाल सरकार र सामाजिक संघ संस्थाहरूबीच समन्वयकर्ताको रूपमा कार्य गर्ने, गराउने लगायतका कार्य गर्ने ।
- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निष्कर्ष प्रवाह गर्ने निकाय ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- कम्पनी, फर्म वा गैर नाफामूलक संस्थाको नाममा विदेशबाट औचित्य पुष्टि नहुने गरी पटक-पटक वा एकैपटक ठूलो परिमाणमा रकम प्राप्त हुनु ।
- कम्पनी, फर्म वा गैर नाफामूलक संस्थाको नाममा उच्च जोखिमको सूचीमा रहेका मुलुकबाट औचित्य पुष्टि नहुने गरी पटक पटक वा एकैपटक ठूलो परिमाणमा रकम प्राप्त हुनु ।

- कम्पनी, फर्म वा गैर नाफामूलक संस्थाले तोकिएको उद्देश्य बाहेकका अन्य कार्यहरू वा गैर कानुनी गतिविधि गरेको पाइनु ।
- फर्म, कम्पनी वा संस्थाले घरजग्गा खरिद बिक्री गर्दा खरिद बिक्रीको भन्दा फरक मूल्यमा खरिद बिक्री गर्नु र त्यस्तो रकम संस्थामा फरक तरिकाले हिसाब अभिलेख राख्नु वा अन्य तरिकाले लेनदेन गर्नु ।
- कम्पनी, फर्म वा गैर नाफामूलक संस्थाले अनपेक्षित रूपमा हैसियत भन्दा धेरै कारोवार वा नाफा आर्जन गर्नु ।
- जटिल संस्थागत संरचना तथा स्वामित्व देखिने र वास्तविक धनी पहिचान गर्न कठिन हुने कम्पनी वा फर्महरू हुनु ।
- उच्च पदस्थ व्यक्ति तथा आपराधिक गतिविधिमा संलग्न व्यक्तिहरू संलग्न रहेको देखिने कम्पनी वा फर्महरू हुनु ।
- भुट्टा विवरण पेस गरी दर्ता भएका कम्पनी वा फर्महरू हुनु ।
- दर्ता नभई सञ्चालनमा रहेका कम्पनी वा फर्महरू हुनु ।
- भौतिक अस्तित्व वा पूर्वाधार नभएका कम्पनी तथा फर्महरू सञ्चालनमा रहेका देखिनु ।
- लाइसेन्स नवीकरण नगर्नु, समयमा लेखापरीक्षण नगर्नु, वार्षिक प्रतिवेदन पेस नगर्नु वा भुटो आय र व्यय विवरण र वार्षिक प्रतिवेदन पेस गर्ने कम्पनी वा फर्महरू हुनु ।
- गैर नाफामूलक संस्थाको खर्च भएको रकमको वास्तविक प्रयोजन वा हिताधिकारी स्पष्ट नहुनु वा आतंकवादी क्रियाकलापमा प्रयोग हुनु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

Example: Australia (NPO)

An NPO received domestic electronic funds transfers from multiple third parties, and frequent large cash deposits into its NPO account. The NPO had links to a religious organisation that media reporting claimed was associated with violent extremist views. Some entities transferring funds into the NPO account were reportedly linked to terrorist groups or entities. While the majority of the funds were traced as going to local charitable activity, some of the funds remained unaccounted for and raised suspicions about their ultimate use. Australian authorities continue to monitor the NPO's financial activity.

Source: FATF Report, Risk of Terrorist Abuse in Non-Profit Organisations, June 2014

विधि (Typologies)

- फर्म, कम्पनी वा संस्थाले घरजग्गा खरिद बिक्री गर्दा व्यक्तिगत नाममा गर्ने, खरिद बिक्रीको यथार्थ मूल्य भन्दा फरक रकममा लेनदेन गर्ने, कम मूल्यमा खरिद गरी विभिन्न खर्च देखाई बाँकी रकम भुक्तानी गर्ने र सोका कारण कम्पनीको पुँजीको हिसाब मिलान स्पष्टरूपमा नदेखिने गरी गर्ने ।
- स्रोत नखुलेको सम्पत्तिलाई व्यवसाय मार्फत आर्जन गरेको देखाई वैधानिक बनाउने ।
- गैह्र नाफामूलक संस्थाहरूको दुरुपयोग गर्ने ।
- गैर-नाफामूलक कम्पनी खडा गरी गैर कानुनी तवरले आर्जन गरेको सम्पत्ति Donation, चन्दाको नाममा संस्थामा प्राप्त गर्ने, दुरुपयोग गर्ने वा अपराधिक गतिविधिमा प्रयोग गर्ने ।
- कम्पनी दर्ता गरी, घाटामा गएको कागजपत्र बनाई कर छुली गर्ने ।
- नगद कारोबार बढी हुने व्यवसाय दर्ता गरी सोबाट आर्जन गरेको मुनाफा भएको फर्जी कागजपत्र बनाई अवैध सम्पत्तिलाई वैध बनाउने ।
- कम्पनी वा फर्म वा गैरनाफामूलक संस्था अन्य कुनै व्यक्तिको नाममा दर्ता गर्ने, वास्तविक धनीको परिचय लुकाउने ।
- कम्पनी वा फर्म वा गैरनाफामूलक संस्थाको जटिल संस्थागत संरचना बनाउने, उच्च पदस्थ व्यक्तिहरूले पहिचान लुकाउन अन्य व्यक्तिहरूको नाममा सो संस्था सञ्चालन गर्ने ।
- साना तथा मझौला व्यवसाय स्थापना गरी सो व्यवसायबाट आर्जन गरेको देखाई अवैध रकमलाई रूपान्तरण गर्ने ।

Example: Shell Company

Ms C was the owner in charge of Company S which conducted a triangular trade business by purchasing timber from an Australian company and selling it to China. From November 2016 to April 2017, Ms C established three offshore paper companies A, B and C and instructed employees of Company A to forge documents to sell goods to Companies B and C. Forged bills and invoices were then provided by Ms C to several banks for export negotiations. These transactions were enabled and USD 891,823 was provided to Company S. Ms C purchased goods from Companies A and C in the name of Company S and provided forged pro forma invoices and credit to Bank H. A loan to the value of USD 1.49 Million was authorised by Bank H to Companies A and C.

Source: APG Yearly Typologies Report 2020

(श) घर, जग्गा र सम्पत्ति सम्बन्धी

अवधारणा

- घर जग्गा भन्नाले नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकिएको क्षेत्रमा रहेको घर र लगापातभित्रको जग्गा ।
- लगापात भित्रको जग्गा भन्नाले घर भएको जग्गा तथा बार वा पर्खालले घेरी सो घरले चर्चेको जग्गा र नघेरिएको भएमा भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ बमोजिम जग्गावालाले घरबारीको लागि राख्न पाउने हदसम्म जग्गा ।
- जग्गावाला भन्नाले प्रचलित नेपाल कानूनबमोजिम नेपाल सरकारमा मालपोत तिर्नुपर्ने गरी आफ्नो नाममा जग्गा दर्ता गरी सो दर्ताको नाताले जग्गामा हक हुने व्यक्ति ।
- घर जग्गा भन्नाले कुनै इमारत वा त्यसको कुनै भाग र त्यस्तो इमारत वा त्यसको कुनै भागका लगापातको कुनै बगैँचा, जमीन र टहरो भए त्यस्ता बगैँचा, जमीन, टहरो; अधिक लाभदायक उपभोगको निमित्त त्यस्तो इमारतसँग वा त्यसको कुनै भागसँग जडान गरी राखिएका वस्तुहरू र इमारतभित्र वा त्यसको कुनै भाग भित्रका जुनसुकै सरसामान, मालमत्ता तथा साजवाजहरू समेत ।
- सम्पत्ति भन्नाले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा प्राप्त गरेको वा हासिल गरेको जुनसुकै प्रकारको सम्पत्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो सम्पत्तिबाट बढे बढाएको अन्य सम्पत्ति वा आर्थिक लाभ वा कुनै पनि तरिकाले आंशिक वा पूर्ण रूपमा हस्तान्तरण वा रूपान्तरण भएको सम्पत्ति वा लाभ समेतलाई जनाउने ।
- सम्पत्ति भन्नाले भौतिक वा अभौतिक, चल वा अचल, मूर्त वा अमूर्त जुनसुकै प्रकारको सम्पत्ति, कोष वा कुनै मूल्य भएको वस्तु वा उपकरण सम्झनुपर्ने र सो शब्दले सोउपर हक, हित, दाबी वा अधिकार स्थापित गर्ने कुनै पनि प्रकारको कागजात, निस्सा, प्रमाणपुर्जा वा विद्युतीय वा अन्य उपकरण समेतलाई जनाउने (सम्पत्ति शुद्धीकरण (मनी लाउन्डरिङ्ग) निवारण ऐन, २०६४) ।

Use of an offshore company to buy real estate.

A bank reported a person whose account had remained inactive for a long period but which suddenly was inundated with various cash deposits and international transfers. These funds were then used to write a cheque to the order of a notary for the purchase of a real estate. It appeared that the party involved had connections with a company in insolvency and acted in this way to be able to buy the property with a view to evading his creditors.

The final buyer of the real estate was not the natural person involved but an offshore company. The party involved had first bought the property in his own name and subsequently had passed it on to the aforementioned company.

Indicators and Methods identified in the scheme:

- **Instrument:** cash, wire transfers, real estate.
- **Mechanisms:** notary, bank.
- **Techniques:** personal account, purchase of real estate, incoming wire transfer, dormant account, offshore transactions.
- **Opportunity taken:** use of an offshore company to buy real estate. It appeared that the party involved had connections with a company in insolvency and acted in this way to be able to buy the property with a view to getting away from his creditors.

Source: Money Laundering & Terrorist Financing Through The Real Estate Sector, FATF, 29 June 2007

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४: उक्त संहिताको भाग ४ मा सम्पत्ति सम्बन्धी कानूनको व्यवस्था रहेको ।
 - परिच्छेद १: सम्पत्ति सम्बन्धी सामान्य व्यवस्था
 - परिच्छेद २: स्वामित्व तथा भोगाधिकार सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ३: सम्पत्ति उपभोग सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ४: जग्गा आवाद, भोगचलन तथा दर्ता सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ५: सरकारी, सार्वजनिक तथा सामुदायिक सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ६: गुठी सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ७: फलोपभोग सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ८: सुविधाभार सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ९: घरबहाल सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद १०: दान बकस सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद ११: सम्पत्ति हस्तान्तरण तथा प्राप्ति सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद १२: अचल सम्पत्ति बन्धकी सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद १३: अचल सम्पत्ति हकसफा सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद १४: लिखत पारित सम्बन्धी व्यवस्था
 - परिच्छेद १५: लेनदेन व्यवहार सम्बन्धी व्यवस्था
- मालपोत ऐन, २०३४

मालपोतको असुल तहसील सम्बन्धी व्यवस्थामा संशोधन र एकीकरण गर्न र जग्गा आवाद गर्ने सम्बन्धमा केही थप व्यवस्था गर्न विभिन्न प्रावधान रहेको ।

- भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१
- विर्ता उन्मुलन ऐन, २०१६
- घर जग्गा कर ऐन, २०१९
- गाउँपालिका वा नगरपालिका वा अधिकारीलाई कुनै भुटा विवरण, सूचना वा उजुरी दिने व्यक्तिलाई तोकिएको अधिकारीको आदेशले बढीमा रु ५००/ पाँच सयसम्म जरिवाना हुनेछ ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानून

- मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रको दफा १७ ले सम्पत्ति सम्बन्धी अधिकारको व्यवस्था गरिएको । उक्त दफा अनुसार कसैलाई पनि सम्पत्तिबाट वञ्चित गर्न नहुने उल्लेख गरिएको ।
- जग्गा सम्बन्धी अधिकारको व्यवस्था, आदिवासी सम्बन्धी महासन्धि १६९, महिला सम्बन्धी भेदभावलाई उन्मुलन गर्ने महासन्धि ।

संस्थागत संरचना

- भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय: घर, जग्गा र सम्पत्ति सम्बन्धी नीति निर्माण गर्ने निकाय ।
- भूमि व्यवस्था तथा अभिलेख विभाग: नियमनकारी निकाय ।
- मालपोत कार्यालय: भूमि व्यवस्था तथा अभिलेख विभाग अन्तर्गत मालपोत तथा भूमिसुधार तथा मालपोत कार्यालयहरू रहेका । मालपोत कार्यालयले जग्गा प्रशासन, अभिलेख व्यवस्थापन, योजना तथा तथ्याङ्क सम्बन्धी कार्य गर्ने । उक्त निकायले छुट जग्गा दर्ता गर्ने, जग्गा रोक्का तथा फुकुवा गर्ने, हकसफा सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा अर्धन्यायिक निकायले गर्ने जग्गा प्रशासन सम्बन्धी निर्णय गर्ने ।
- भूमिसुधार कार्यालय: सो कार्यालयले जग्गाको हदबन्दी तथा विक्री वितरण सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने, मोहीको लगत अद्यावधिक राख्ने, जग्गाधनी र मोहीलाई जग्गा बाँडफाँड गर्ने, जग्गाधनी र मोही बीचको अन्य विवादहरू समाधान गर्ने, अनिवार्य बचत तथा ऋण असुली सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने, कर्मचारी प्रशासन तथा आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने ।
- वित्तीय जानकारी इकाई: सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र

आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने कार्य गर्ने ।

- सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग: सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- नेपाल प्रहरी: अनुसन्धानकारी निकाय ।
- सरकारी वकिलको कार्यालय: अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- आय आर्जनभन्दा धेरै घर, जग्गा र सम्पत्ति जोड्नु ।
- फर्म, कम्पनी वा संस्थाले घरजग्गा खरिद बिक्री गर्दा बजारको खरिद बिक्री मूल्य भन्दा फरक मूल्यमा खरिद बिक्री गर्नु र त्यस्तो फरक रकम फरक तरिकाले हिसाब अभिलेख राख्नु ।
- कारोवार गर्दा रकमको स्रोत वास्तविक उल्लेख नगर्नु जस्तै Borrowing, सम्पत्ति बेचबिखन, लगानी फिर्ता लेख्नु ।
- खातामा स्रोत पुष्टि गर्न नसक्ने कारोवार धेरै हुनु, नगदमा कारोवार धेरै हुनु ।
- घर जग्गामा गरेको लगानी निजको बैंक खाताबाट भएको कारोवारबाट सम्पुष्टि नहुनु ।
- एक खाताबाट अन्य खाताहरूमा बारम्बार कारोवार गर्नु ।
- खातामा सीमा रकमभन्दा कम रकम बारम्बार कारोवार गर्नु ।
- बजार मूल्यभन्दा कम मूल्यमा कारोवार भएको कागजात बनाउनु ।
- खातामा IPS तथा अन्य विद्युतीय कारोवार प्रणालीमार्फत धेरै कारोवार गर्नु ।
- कारोवार गर्दा कागजपत्र पेस गर्न नसक्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई नगदमा रूपान्तरण गरी घर जग्गा किन्न सो नगद प्रयोग गर्ने ।
- नजिकको नातेदारको नाममा घर, जग्गा र सम्पत्ति लगानी गर्ने ।
- फर्म, कम्पनी वा संस्थाले घरजग्गा खरिद बिक्री गर्दा व्यक्तिगत नाममा गर्ने, खरिद बिक्रीको यथार्थ मूल्य भन्दा फरक रकममा लेनदेन गर्ने, कम मूल्यमा

खरिद गरी विभिन्न खर्च देखाई बाँकी रकम भुक्तानी गर्ने र सोका कारण कम्पनीको पुँजीको हिसाब मिलान स्पष्ट रूपमा नदेखिने गरी गर्ने ।

- गैरवित्तीय पेशाकर्मी वा व्यवसायीको सहयोग वा प्रयोग गरी गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई वैध बनाउने ।
- आवश्यकता अनुसार सम्पत्तिको बढी वा कम मूल्याङ्कन गरी कारोबार गर्ने ।
- घर जग्गा धितो वा कर्जाको दुरुपयोग गर्ने, कर्जा लिई छोटो समयमा नै चुक्ता गर्ने ।
- गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिको स्रोत लुकाउन सो सम्पत्तिलाई होटल, रेस्टुरेन्ट लगायत समान किसिमको क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
- Offshore companies, Legal Arrangents, Shell companies, Property Management Companies, Non-trading real estate investment companies हरूको प्रयोग गर्ने ।

(ष) चिठ्ठा, जुवा वा चन्दा सम्बन्धी

अवधारणा:

- सामाजिक एवम् परोपकार कार्यको लागि राज्य वा सामाजिक संघ, संस्थाहरूद्वारा रकम सङ्कलन गर्न सर्वसाधारणलाई भाग्य (Luck) का आधारमा पुरस्कार पाउने गरी टिकट बिक्री गर्ने कार्यलाई चिठ्ठा भन्ने गरिएको ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ अनुसार “जुवा” भन्नाले कुनै संयोगको आधारमा कुनै किसिमको चल वा अचल सम्पत्ति वा प्रतिफल पाउने वा गुमाउने वा हार्ने वा जित्ने गरी बाजी थापी खेल्ने कुनै किसिमको खेल वा प्रक्रिया सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले आफूले जुवा नखेली अरूको हार वा जितमा आफूले कुनै चल अचल सम्पत्ति वा प्रतिफल पाउने वा गुमाउने गरी थापेको बाजी वा च्याँखेलाई समेत जनाउने ।
- मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ अनुसार कुनै व्यक्तिले आफ्नो हक र स्वामित्वको सम्पत्ति कुनै व्यक्तिलाई वा धार्मिक, सामाजिक, सार्वजनिक वा सामुदायिक कार्यको लागि निःशुल्क रूपमा दिने कार्यलाई दान तथा चन्दा भनिएको ।
- नेपालमा क्यासिनोलाई जुवा अन्तर्गतको खेल नमानिएको र यसलाई पर्यटन ऐन, २०३५ र क्यासिनो नियमावली, २०७० अन्तर्गत व्यवस्थित गरिएको ।
- एक लागूपदार्थ दलालले गैर कानुनी रूपमा लागू औषध कारोवारबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति शुद्धीकरण गर्नको लागि Lottery Tickets का विजेतासँग सो टिकटहरू किनेर आफ्नो राज्यको आन्तरिक राजस्व सेवामा उनले आर्जन गरेको गैर कानुनी धनको स्रोत लुकाउन खोजेको पाइएको ।^{१७} उनलाई गैर कानुनी स्रोत लुकाउन खोजेको, सम्पत्ति शुद्धीकरण गरेको लगायतको अभियोग लगाइएको ।

जुवा सम्बन्धी उदाहरण:

Proceeds of drugs used to purchase chips and claim funds as winnings:

Offence: Drug importation

Jurisdiction: Australia

Technique: Chip purchase and cash out

Mechanism: Casino

Instrument: Casino chips, chip to cash transfer, casino cheques.

A cargo consignment addressed to a person contained approximately 3.4 kilograms of black opium resin, concealed within the contents.

^{१७} <https://www.acamstoday.org/lottery-and-money-laundering-a-match-made-in-heaven/>

Further investigation revealed the person to be a regular customer of a casino, having conducted approximately 50 betting transactions, predominantly chip cash outs totaling AUD 890 000. Very little casino gaming play was recorded for the person and it was assumed that he used the proceeds from previous importations to purchase chips and claim the funds as winnings.

Source: FATF Report on Vulnerabilities of Casinos and Gaming sector, March 2009, p.n.30

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था:

- चन्दा ऐन, २०३० को दफा ३ मा कुनै पनि व्यक्ति वा सामाजिक संघ सस्थाले चन्दा उठाउन नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको । चन्दा ऐन, २०३० को दफा १३ मा कानुन विपरीत वा करकापमा चन्दा उठाउने व्यक्तिलाई दुई वर्षसम्म कैद वा रु. २,०००/- सम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुने र उठाएको चन्दा रकमसमेत सरकारी बाँकी सरह असुल गरिने व्यवस्था रहेको ।
- मुलुकी देवानी संहिता, २०७४ को दफा ४०६ अनुसार कुनै पनि व्यक्तिले आफ्नो स्वामित्वको सम्पत्ति कुनै व्यक्ति वा सामाजिक एवम् धार्मिक संस्थालाई चन्दा वा दान दिन सक्ने व्यवस्था रहेको ।
- चिठ्ठा ऐन, २०२५ को दफा २ मा नेपाल सरकारको अनुमति लिएर चिठ्ठा विक्री वितरण गर्न र खोल्न पाउने व्यवस्था रहेको । चिठ्ठासम्बन्धी कार्यविधिहरू चिठ्ठा ऐन, २०२५ र चिठ्ठा (पहिलो संशोधन) नियमावली २०७० मा व्यवस्था गरिएको । चिठ्ठा ऐन, २०२५ को दफा ७ मा कानुन बर्खिलाप हुने गरी चिठ्ठा खोल्ने व्यक्तिलाई बिगो जफत गरी बिगो बमोजिम जरिवाना वा ६ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुने व्यवस्था भएको ।
- यसै गरी चिठ्ठामा कर तिर्ने सम्बन्धी व्यवस्था आयकर ऐन, २०५८ मा गरिएको ।
- पर्यटन ऐन, २०३५ र क्यासिनो नियमावली, २०७० मा क्यासिनो सञ्चालनसम्बन्धी विस्तृत कार्यविधिसहितको व्यवस्था रहेको ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को दफा १२५ मा जुवा सट्टेबाजी जस्ता कार्यलाई निषेध गरिएको तर कुनै सार्वजनिक महोत्सव, मेला, पर्व, चाड, प्रदर्शनी वा समारोहमा मनोरञ्जनका लागि कुनै सानोतिनो चल सम्पत्ति पाउने वा गुमाउने गरी नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई जुवा सञ्चालन गर्न सकिने व्यवस्था रहेको ।
- मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को दफा १२५ को उपदफा २ मा जुवा खेल्ने खेलाउनेलाई रु. ५०,०००/- सम्म जरिवाना र एक वर्षसम्म कैद र त्यसपछि

पटकै पिच्छे थप ३ महिनासम्म कैद र रु. १०,०००/- सम्म जरिवाना लाग्ने व्यवस्था रहेको ।

- यसैगरी मुलुकी अपराध संहिता, २०७४ को दफा १२५ को उपदफा ६ मा सट्टेबाजी सम्बन्धी कसुर गर्ने व्यक्तिलाई बिगो जफत गरी एक वर्षसम्म कैद र रु. दश हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना लाग्ने व्यवस्था रहेको ।

संस्थागत संरचना:

- संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय: उक्त मन्त्रालयले क्यासिनो व्यवसायीहरूलाई नियमन गर्ने र सो सम्बन्धमा आवश्यक नियम, नीतिहरू तर्जुमा गर्ने । सो मन्त्रालयले सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्कवादी क्रियाकलापमा वितीय लगानी निवारण सम्बन्धमा क्यासिनो व्यवसायीलाई निर्देशन जारी गरेको ।
- जिल्ला प्रशासन कार्यालय: सार्वजनिक प्रदर्शनीस्थल, क्लब वा सोसाइटी जस्तो ठाउँमा मात्र खोल्ने चिठ्ठाको अनुमति दिने निकाय; चिठ्ठा, जुवा तथा चन्दा सम्बन्धी कसुरको मुद्दा चल्ने निकाय ।
- वितीय जानकारी इकाई: सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वितीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने निकाय ।
- सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग: सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- नेपाल प्रहरी: अनुसन्धानकारी निकाय ।
- सरकारी वकिलको कार्यालय: अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags:

चन्दा सम्बन्धी

- कर्मचारी वा अन्य खर्च अस्वभाविक वा अत्यधिक देखिनु ।
- धेरै जस्तो चन्दा रकम नगदमा कारोबार हुनु ।
- चन्दा दिने व्यक्तिहरूको परिचय नखुल्नु तथा बेनामी चन्दा रकम धेरै हुनु ।
- यसरी सङ्कलन भएको रकम विदेशमा स्थानान्तरण हुनु ।
- सङ्कलन गरिएको रकम अज्ञात व्यक्तिको बचत खातामा जम्मा हुनु ।
- सार्वजनिक रुपमा उठाइने चन्दा, सहयोग, दानबाट ठूलो रकम पारिश्रमिकको रुपमा प्राप्त गर्ने व्यक्तिले राजश्व तिरेको विषयमा अस्पष्टता रहनु ।

- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

चिठ्ठा सम्बन्धी

- चिठ्ठा नपरी चिठ्ठा परेको घोषणा गर्नु ।
- एकै व्यक्ति वा एकाघर परिवारले चिठ्ठाबाट वापत धेरै रकम प्राप्त गरेको देखिनु ।
- नियोजित रूपमा चिठ्ठा पार्नु ।
- धेरै चिठ्ठा किन्नु, धेरै चिठ्ठा साटासाट गर्नु ।
- चिठ्ठामा जितिएको भनिएको रकम अस्वाभाविक रूपमा बढी हुनु ।

Mugabe hits the jackpot

Zimbabwean President Robert Mugabe has won the top prize in a lottery organised by a partly state-owned bank.

The president, who last year awarded himself and his cabinet salary hikes of up to 200%, hit the 100,000 Zimbabwe dollars (about \$2,600) jackpot in a promotional draw organised by the Zimbabwe Banking Corporation (Zimbank). "Master of Ceremonies Fallot Chawawa could hardly believe his eyes when the ticket drawn for the Z\$100,000 prize was handed to him and he saw His Excellency RG Mugabe written on it," the bank said in a statement. The lottery was open to all clients who had kept Z\$5,000 or more in their accounts during December. The bank said Mr Mugabe's name had been drawn from among thousands of eligible customers. The prize would represent a considerable amount of money to most people in Zimbabwe, where minimum wages start at less than Z\$1,000 (\$26) a month, and where half the workforce is unemployed.

Source: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/621895.stm>

Black Market Price Bond Dealers

The person involved in the case black market price bond dealers in Pakistan a bid to fool investigators into believing he had won legitimate prizes.

The article from the NCA explains that winners of the Pakistan state lottery have to wait several weeks to collect their winnings. Because of that, some are willing to sacrifice an amount by selling their winning ticket to an agent for a lesser sum – which they get immediately.

The black-market agents the sell on the winning tickets – forMore than they are worth – to crooks needing to launder their criminal proceeds, who then get prize organizers to issue payment in their name.

(Source: <https://www.int-comp.org/insight/2017/november/money-laundering-the-pakistan-lottery-typology/>)

जुवा (ग्याम्लिड) तथा क्यासिनो

- जुवा वा जुवाजन्य क्रियाकलाप गर्नु गराउनु वा त्यस्तो कार्यबाट आर्जन गर्नु ।
- क्यासिनो आउने ग्राहकको पहिचान, वित्तीय कारोबार शंकास्पद रहनु ।
- क्यासिनोमा फन्ड जम्मा गर्नु र तुरुन्तै सो फन्डलाई क्रेडिटको रूपमा दावी गर्नु ।
- ग्राहकले बारम्बार क्यासिनोमा ठूलो दरको नगद जम्मा गर्नु ।
- धेरै गेम नखेलिकनै क्यासिनो उपकरण किन्नु र सोलाई साट्नु ।
- छोटो समयमा नै धेरै पटक क्यासिनो उपकरण साट्नु ।
- ग्राहकले अरू व्यक्ति वा क्यासिनोमा क्रेडिट ट्रान्सफर गर्न अनुरोध गर्नु ।
- तेस्रो पक्षलाई क्यासिनो उपकरण किन्न लगाउनु ।
- पटकपटक क्यासिनो उपहार प्रमाणपत्र किन्नु ।
- अस्वभाविक हैसियतको व्यक्तिले प्रिमियम क्यासिनो खेल्नु ।
- क्यासिनो ग्राहक UN Sanction list मा सूचिकृत हुनु ।

विधि (Typologies):

- गैर-नाफामूलक कम्पनी खडा गरी गैर कानुनी तवरले आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई चन्दाको स्वरूप दिई सो रकमले संस्थामा स्थापना गर्ने, दुरुपयोग गर्ने वा अपराधिक गतिविधिमा प्रयोग गर्ने ।
- चन्दा संकलन गरेको नक्कली रसिद खडा गरी संकलित रकमलाई असम्बन्धित क्रियाकलापमा परिचालन गर्ने ।
- चिठ्ठाका नक्कली निवेदक, हितग्राही र दावी देखाइ रकम परिचालन गर्ने ।
- विजेताबाट चिठ्ठाको टिकट किन्नु र सो रकमलाई वैधानिक बनाउने ।
- चिठ्ठाको घोटाला गर्ने ।
- गैर कानुनी कारोबार गर्नको लागि क्यासिनोको उपकरण प्रयोग गर्ने ।
- क्यासिनोको खेलाडीसँग धेरै रकम दिई उपकरण किन्ने ।
- असली विजेतासँग क्यासिनो उपकरण किन्नु र सोलाई रूपान्तरण गर्ने ।
- क्यासिनो प्रमाणपत्र किन्नु र सोलाई रूपान्तरण गर्ने ।

(स) नागरिकता, अध्यागमन वा राहदानी सम्बन्धी

अवधारणा

- देशले आफ्नो देशका नागरिकलाई दिने प्रमाणपत्रलाई नागरिकता भनिने ।
- अध्यागमन भन्नाले राज्यभित्र विदेशीहरूको प्रवेश, उपस्थिति र प्रस्थान गर्ने प्रक्रिया भनिने ।
- राहदानी भन्नाले कुनै राष्ट्रको सरकारले विदेश भ्रमणको लागि जारी गरेको राहदानी, ट्राभल डकुमेण्ट वा यस्तै भ्रमण गर्ने स्वीकृति प्रदान गरिएको अनुमति पत्र भन्ने गरिने ।
- नागरिकता प्राप्त गर्ने व्यक्तिले सो देशले प्रदान गर्ने नागरिक, राजनीतिक, आर्थिक, सांस्कृतिक लगायत नागरिकलाई प्रदान गरिने अधिकारहरू उपभोग गर्न पाउने । साथै, राज्यले प्रदान गरेको राहदानीको र सोको आधारमा विदेशी नियोगहरूले प्रदान गर्ने भिसाका आधारमा विभिन्न देश भ्रमण गर्न सक्ने ।

मुद्दा: सरकारी छाप प्रयोग गरी भुट्टो नागरिकता बनाएको जिल्ला पर्सा वीरगञ्ज उपमहानगरपालिका वडा नं. १८ स्थित पूर्वमा वीरगञ्ज बसपार्क जाने सडक, पश्चिममा घण्टाघर जाने रिङरोड सडक, उत्तर र दक्षिणमा बाइपास सडक यति चार किल्लाभित्र पर्ने भानुचोक सडकमा “क” को शरीर तथा भोलासमेतको कानुनबमोजिम खानतलासी लिँदा कम्प्युटरबाट स्केनिङ्ग गरिएको नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि, “क” को नामको शरणार्थी परिचयपत्र, भारु १,०००/- र ५,०००/- दरका जम्मा रु.२८,०००/- रकम, तिब्बतियन महिला संघको “क” को नामको परिचयपत्र समेतका चिजवस्तु सामान फेला परेको खानतलासी तथा बरामदी मुचुल्का ।

प्रतिवादी “क” लाई नागरिकता ऐन, २०६३ को दफा २१(३) बमोजिम ३ (तीन) वर्ष कैद र रु.५०,०००/- (पचास हजार रुपैयाँ) जरिवाना हुने र कित्ते कागजको महलको ९ नं. बमोजिम रु.५०/- थप जरिवाना र ऐ. को १२ नं. बमोजिम १ (एक) वर्ष थप कैद हुने ठहर गरी भएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०७१।३।३२ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ ।

स्रोत: ने.का.प. भाग: ५९ साल: २०७४ महिना: जेष्ठ अंक: २ फैसला मिति: २०७३/०२/०३

राष्ट्रिय कानुनी व्यवस्था

- नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३
उक्त ऐनमा वंशजको नाताले, जन्मको आधारमा, अङ्गीकृत नेपाली नागरिकता प्राप्त, सम्मानार्थ नेपाली नागरिकता प्राप्त गर्ने प्रावधान रहेको । नेपाली

नागरिकता कायम नरहने अवस्था र नेपाली नागरिकताबाट हटाउने, नागरिकताको टोली खटाउन सक्ने लगायतका व्यवस्था पनि उक्त ऐनमा उल्लेख रहेको ।

➤ **अध्यागमन ऐन, २०४९**

उक्त ऐनमा नेपाल प्रवेश, उपस्थिति र प्रस्थान सम्बन्धी व्यवस्था, विदेशीले पालन गर्नुपर्ने सर्तहरू, जाली राहदानी र भिषा प्रयोग गर्न नहुने सम्बन्धी, अध्यागमन सम्बन्धी अपराध तहकिकात तथा दण्ड सजाय सम्बन्धी व्यवस्थाहरू गरिएको ।

➤ **राहदानी ऐन, २०२४**

यस ऐनको दफा २ को परिभाषा खण्डमा राहदानी भन्नाले विदेश भ्रमणमा जाने नेपाली नागरिकलाई त्यस्तो भ्रमण गर्न अनुमति प्रदान गरी त्यस्तो भ्रमणमा जाने देशहरू तथा समय तोकी नेपाल सरकारबाट दिइने लिखत भनी उल्लेख गरिएको ।

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, अभिसन्धि तथा कानुन

➤ मानव अधिकारसम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रको धारा १५ मा राष्ट्रियताको हकसम्बन्धी व्यवस्था ।

➤ संयुक्त राष्ट्रसंघको नागरिक तथा राजनीतिक अधिकारसम्बन्धी महासन्धि, १९६६ को दफा २४(३) मा हरेक बालकलाई राष्ट्रिय प्राप्त गर्ने अधिकार हुने भनी उल्लेख भएको ।

➤ संयुक्त राष्ट्रसंघको राज्यविहीन व्यक्तिहरूको अवस्था सम्बन्धी महासन्धि, १९५१ ।

संस्थागत संरचना

➤ **जिल्ला प्रशासन कार्यालय:** नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालयको मातहतमा रहेका जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरूले नागरिकता र राहदानी दर्ता नवीकरण, वितरण सम्बन्धी सेवा प्रदान गर्ने ।

➤ **राहदानी विभाग:** परराष्ट्र मन्त्रालय अन्तर्गतको राहदानी विभागले: राहदानी जारी र वितरण गर्ने, भ्रमण कागजातको लागि निवेदन लिने र सो कागजात जारी गर्ने, वितरण गरिएको राहदानी र भ्रमण कागजातको अभिलेख राख्ने, नेपाल सरकारलाई स्वीकृतिका लागि राहदानीको उपयुक्त स्पेसिफिकेसन बुझाउने र सो अनुसार राहदानी वितरण गर्ने कार्य गर्ने ।

➤ **अध्यागमन विभाग:** नेपाल सरकार गृह मन्त्रालयअन्तर्गत रहेको अध्यागमन विभागले विदेशीलाई नेपाल प्रवेशको लागि भिसा उपलब्ध गराउने वा प्रवेशको

स्वीकृत दिने, भिसाको म्याद थप गर्ने, विदेशीलाई निषेधित क्षेत्रमा पदयात्रा अनुमति दिने, विदेशीको नेपालमा हुने उपस्थितिको व्यवस्थापन, अनुगमन र नियन्त्रण गर्ने, नेपालीहरूको विदेश प्रस्थान र आगमनलाई व्यवस्थित गर्ने, अध्यागमन सम्बन्धी अपराधको अनुसन्धान तथा तहकिकात गरी मुद्दा दायर गर्ने लगायतका कार्यहरू गर्ने ।

- **वित्तीय जानकारी इकाई:** सम्पत्ति शुद्धीकरण तथा आतङ्ककारी क्रियाकलापमा वित्तीय लगानी सम्बन्धी शङ्कास्पद प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने, विश्लेषण गर्ने र आवश्यक अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित निकायमा विश्लेषण प्रतिवेदनको निश्कर्ष प्रवाह गर्ने निकाय ।
- **सम्पत्ति शुद्धीकरण अनुसन्धान विभाग:** सम्पत्ति शुद्धीकरण सम्बन्धी अनुसन्धान गर्ने निकाय ।
- **नेपाल प्रहरी:** अनुसन्धानकारी निकाय ।
- **सरकारी वकिलको कार्यालय:** अभियोजन गर्ने निकाय ।

Red Flags

- सम्बन्धित देशको कानून बमोजिम बाहेक एकै व्यक्तिसँग एकभन्दा बढी देशको नागरिकता वा शरणार्थी परिचयपत्र हुनु ।
- नागरिकता वा राहदानी वा शरणार्थी परिचयपत्र शंकास्पद रहनु ।
- परिचयपत्रको विवरण अस्वभाविक रूपमा फरक फरक देखिनु ।
- सक्कल माग गर्दा सो कागजपत्र प्रदान गर्न हिचकिचाउनु ।
- खातामा स्रोत पुष्टि गर्न नसक्ने कारोबार धेरै हुनु, नगदमा कारोबार धेरै हुनु ।
- खातामा सीमा रकमभन्दा कम रकम बारम्बार कारोबार गर्नु ।
- कारोबार गर्दा कागजपत्र पेस गर्न नसक्नु ।
- वास्तविक धनीको स्पष्ट पहिचान नहुनु ।
- संयुक्त राष्ट्र संघ तथा अन्य अन्तर्राष्ट्रिय निकायले प्रकाशन गरेको Sanctions List मा रहनु ।

विधि (Typologies)

- अन्य व्यक्तिको व्यक्तिगत विवरण प्रयोग वा दुरुपयोग गरी काम कारोबार गर्ने ।
- कागजपत्र कित्ते गरी नागरिकता वा राहदानी प्रमाणपत्र प्राप्त गरी रकम रूपान्तरण गर्न विभिन्न वित्तीय उपकरण प्रयोग गर्ने ।
- एक खाताबाट अर्को खातामा पटक पटक रकम स्थानान्तरण गरी रकमको स्रोत लुकाउने ।

- वैध कारोबार वा व्यवसायमा गैर कानुनी आर्जनलाई मिसाउने ।
- गैरवितीय पेशाकर्मी वा व्यवसायीको प्रयोग गरी गैर कानुनी रूपमा आर्जन गरेको सम्पत्तिलाई वैध बनाउने ।
- आवश्यकता अनुसार सम्पत्तिको बढी वा कम मूल्याङ्कन गरी कारोबार गर्ने ।

मुद्दा: राहदानी, नागरिकता कित्ते समेत

पुनरावेदक प्रतिवादी “क” ले विदेशमा रहेका “ख” को नामबाट राहदानी लिने उद्देश्यले अर्का प्रतिवादी “ग” सँगको मतसल्लाह र सहयोगमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा दरखास्त दिई आफ्नै फोटो टाँसी नागरिकताको प्रतिलिपि लिएको र सोही नागरिकताको प्रतिलिपिको आधारमा सोही व्यहोराबाट राहदानीको लागि निवदेन गरी राहदानीमा अधिकृतले प्रमाणित गर्ने अवस्थामा पक्राउ परेको भन्ने तथ्य शङ्करहित तबरबाट पुष्टि भएको हुँदा निज प्रतिवादीहरूले गरेको उक्त कार्य मुलुकी ऐन कित्ते कागजका महलको १ नं., नेपाल नागरिकता ऐन, २०२० को दफा १५ र राहदानी ऐन, २०२४ को दफा ५ द्वारा निषेधित कसुर अपराध देखिएको हुँदा आंशिक कसुर र सजाय ठहर गरेको सुरु अदालतको फैसला केही उल्टी गरी क्रमशः सपठित मुलुकी ऐन, कित्ते कागजको ९ र १२ नं., नेपाल नागरिकता ऐन, २०२० को दफा १५ र राहदानी ऐन, २०२४ को दफा ५ बमोजिम प्रतिवादीहरू “क” र “ग” लाई अभियोग माग दाबीअनुरूप सजाय हुने ठहर्‍याएको समेत पुनरावेदन अदालत बाग्लुङको मिति २०६४।२।८ को फैसला मनासिव देखिँदा सो हदसम्म सदर हुने ठहर्छ ।

स्रोत: ने.का.प.भाग: ५४ साल: २०६९ महिना: असोज अंक: ६ फैसला मिति: २०६९/०१/१० निर्णय नं. ८८३९ ।

नेपाल राष्ट्र बैंक

वित्तीय जानकारी इकाई

बालुवाटार, काठमाडौं

टेलिफोन : ०१-४४१०५१५

फ्याक्स : ०१-४४४१०५१

इमेल : fiu@nrb.org.np, fiupolicy@nrb.org.np

वेबसाइट : <https://www.nrb.org.np/departments/fiu/>